

HAASTE

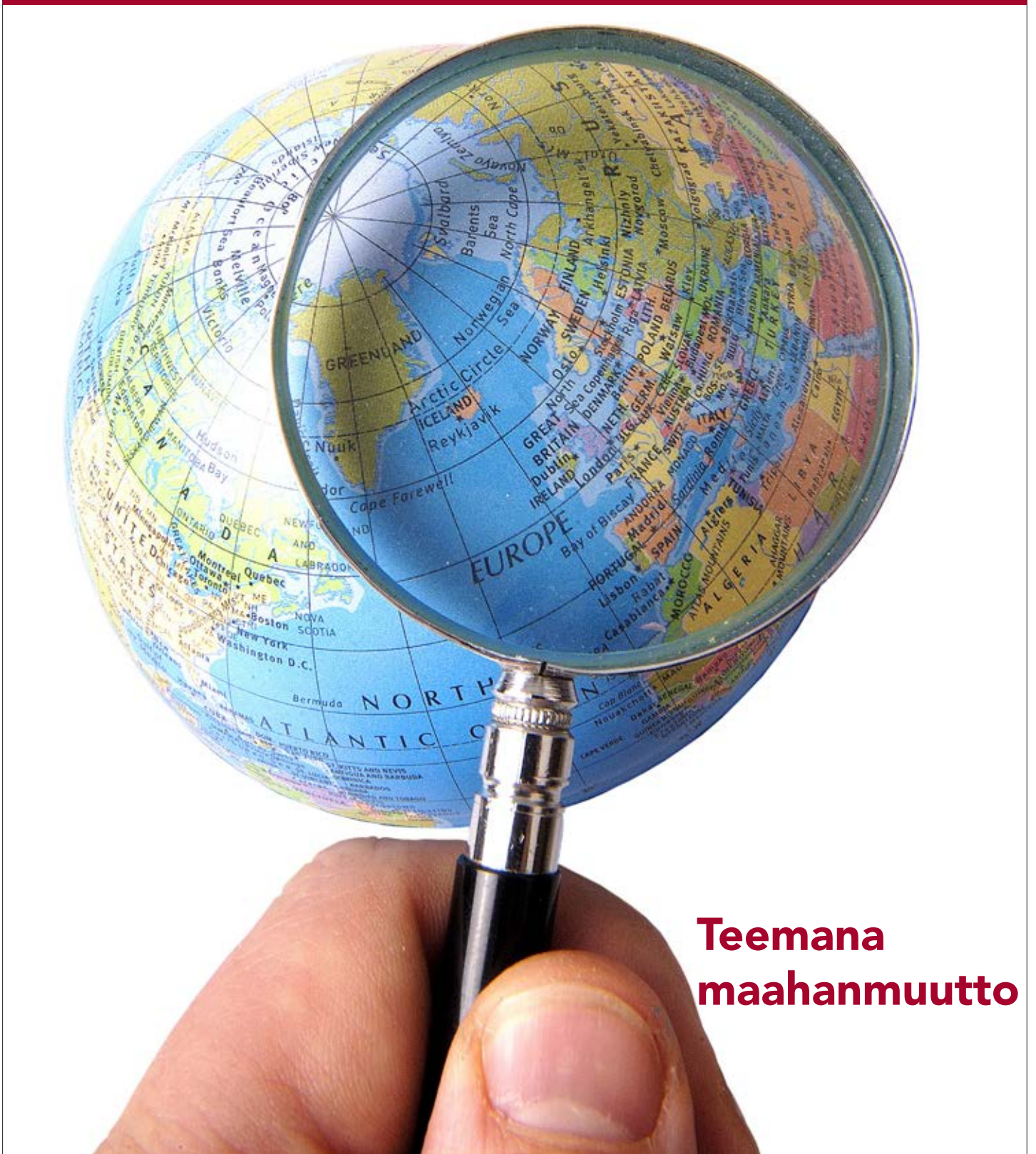
Haastateltavana Kirsi Pimiä **s.4**

Maahanmuuttajat ja rikollisuus **s.8**

Etnisyys vankilassa **s.18**

Paperittomat rikoksen uhreina **s.20**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

**Teemana
maahanmuutto**

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA
Yhdenvertaisuuden edistäminen vahvalla pohjalla
Riikka Kostainen

Haasteltavana on yhdenvertaisuusvaltuutettu **Kirsi Pimiä**. Yhdenvertaisuuslain uudet syrjintäperusteet ja valtuutetun laajempi toimivalta ovat parantaneet mahdollisuuksia puuttua syrjintään, hän arvioi. Suomen uusi turvapaikanhakijatilanne näkyy myös yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnassa, esimerkiksi ihmiskaupan riski on kasvanut.

7 Maahanmuutto Suomeen

Viime vuosikymmeninä maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt selvästi.

8 Maahanmuuttajat ja rikollisuus
Aaltonen, Lehti & Niemi

Maahanmuuttajien tekemien rikosten suhteellinen määrä on kymmenen vuoden aikana laskenut, joskin rikollisuustaso on pysynyt korkeampana kuin Suomen kansalaisten. Eri maahanmuuttajaryhmien välillä on suuria eroja rikollisuustasossa ja rikoksen uhriksi joutumisen riskissä.

11 Työvoiman hyväksikäyttö pitäisi nähdä yhteisrikoksena
Natalia Ollus

Ulkomaalaiset työntekijät saattavat joutua työperäisen hyväksikäytön uhreiksi, ja pahimmillaan ihmiskaupan kohteiksi. Lainsäädäntö ja viranomaiset eivät riittävästi tunnista ilmiötä. Huomiota tulisi työntekijöiden hyväksikäyttöön ja siitä heille aiheutuvaan haittaan.

14 Kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttumista kehitettävä
Maija Jäppinen & Johanna Latvala

Ihmisoikeusliitto toteutti vuosina 2015–2016 ensimmäisen laajan selvityksen kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen

puuttumisesta. Selvitys osoittaa, että kunniaan liittyvä väkivalta on Suomessa olemassa oleva ilmiö, jonka uhreja ei kyetä auttamaan riittävästi.

16 Pysäytetyt

Markus Himanen

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen Pysäytetyt-hanke tutkii etnistä profilointia Suomessa huomioiden sekä profilointia kokeneiden ihmisten että viranomaisten näkökulman.

18 Etnisyys muurien sisällä

Helena Huhta

Osallistuvaa havainnointia hyödyntävässä väitöstutkimuksessa selvitetään, millä tavoin etnisyys ilmenee suomalaisessa vankilassa, miksi, minkälaisissa tilanteissa ja minkälaisin seurauksin.

20 Paperittomat rikoksen uhrina

Leena-Kaisa Åberg

Rikoksen uhriksi joutunut paperiton henkilö johtuu mieltimään muun muassa, johtaako rikosilmoituksen tekeminen poliisille maasta käännytukseen.

22 Uskontokunnat yhteistyössä väkivallan ehkäisemiseksi

Tarja Mankinen

Uskontojen välinen yhteistyö ja viranomaisten ja uskontojen välinen yhteistyö on yksi keino rikkoa vastakkainasettelua ja lisätä vuorovaikutusta yhteiskunnassa.

Väkivaltaisen ääriajattelun ehkäisy Pohjoismaiden tavoitteena

25 Trust-hanke edistää hyviä väestösuhteita

Mia Luhtasaari

Asenteet ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat turvallisuudentunteeseen sekä kykyyn ja haluun osallistua yhteiskuntaan. Oikeusministeriön Trust-hanke pyrkii edistämään yhdenvertaisuutta ja eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta seitsemällä vastaanottokeskustaikakunnalla.

27 Välähdyksiä alaikäisten turvapaikanhakijoiden arjesta

Markus Okkonen

Artikkelissa kuvataan nuorten turvapaikanhakijoiden elämää ja sitä millaisena suomalainen yhteiskunta heille näyttäytyi.

28 Maahanmuuttajanuorille tukea kokeilemalla uutta

Sonja Tanttari

Helsingissä on meneillään nuorisotyön suurhanke, jossa tähtäimenä on maahanmuuttajanuorten aseman parantaminen. Nuoret tarvitsevat oikein kohdennettuja ja tehokkaita palveluita, sillä heistä monet ovat erityisen huonossa asemassa. Yksi kiinnostava kokeilu on vertaisvalamiehistö.

Maahanmuuttajaosaamista poliisille

Helsingin poliisilaitoksen hankkeessa on tarjottu nuorille mahdollisuuksia tutustua työelämään ja poliisiin.

Kunniaan liittyvät ilmiöt tutuksi

Pirkanmaalla Didar-hankkeessa tehdään kunniaan liittyvän väkivallan vastaista työtä.

Turvapaikanhakijoiden oikeudellinen neuvonta yhdenmukaiseksi

Pakolaisneuvonnan hankkeessa kartoitetaan turvapaikanhakijoille annettavan yleisen oikeudellisen neuvonnan kehittämistarpeita.

34 Rikoksentorjuntaohjelman jalkautus käynnistyi Vaasasta
Saija Sambou

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto ja rikoksentorjuntaneuvosto järjestivät ensimmäisen paikallisen seminaarin kansallisen rikoksentorjuntaohjelman jalkauttamiseksi marraskuun puolivälissä.

36 Tuomioistuinten ratkaisutoiminta empiirisen tutkimuksen kohteena

Mika Sutela

Väitöstutkimuksessa on analysoitu oikeudellisen päätöksenteon yhdenmukaisuutta tilastollisten menetelmien avulla.

38 KRIMINOLOGIA

Matti Laine: Tuloerot, kilpailu ja murha

40 AJASSA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Päivi Honkatukia
Tampereen yliopisto

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Toimittaja Sonja Tanttari

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: 02951 50252
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Jussi Tapani (pj.)
Turun yliopisto
Mikko Aaltonen
Kriminologian ja oikeuspolitiikan
instituutti
Ilppo Alatalo
Rikosseuraamuslaitos
Mikael Albrecht
F-Secure Oyj
Ville Hinkkanen
Oikeusministeriö
Juha-Mikko Hämäläinen
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Jaana Koivukangas
Rikosuhripäivystys
Robin Lardot
Keskusrikospoliisi
Elina Pekkarinen
Nuorisotutkimusverkosto
Marjo-Riitta Pihlajamäki
Turun kaupunki
Minna Piispa
Rikoksentorjuntaneuvosto
Jaana Vilpas
Vantaan kaupunki

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Rodeo Finnish RF

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa + alv. 10%

Tilaukset ja osoitteen- muutokset

Sähköposti: haaste@om.fi
Lomakkeet: www.haaste.om.fi

Painopaikka

Painotalo Plus Digital

16. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoit-
tajensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ P Ä I V I H O N K A T U K I A

Maahanmuutto kriminaalipolitiikan kysymyksenä

Suomalaisen kriminaalipolitiikan tavoitteena on vaikuttaa rikollisuuteen ensisijaisesti yhteiskuntapolitiittisin toimenpitein, joilla pyritään lisäämään kansalaisten välistä tasa-arvoa. Ankaria rangaistuksia halutaan välttää, sillä ne ovat tehottomia ja aiheuttavat kärsimystä ihmisille, joiden yhteiskunnallinen asema on jo lähtökoh-
taisesti heikko.

Nämä tavoitteet koskevat myös maahanmuuttoa kriminaalipoliittisena kysymyk-
senä. Vaikka Suomi ei ole koskaan ollut kulttuurisesti yhtenäinen maa, viimeisten
vuosikymmenten aikana kansainvälinen muuttoliike ja sen myötä Suomeen muual-
ta muuttaneiden ihmisten määrä ovat lisääntyneet merkittävästi. Maahanmuutto-
kysymys on viime aikoina politisoitunut aivan uudella tavalla, ja sen ongelmaluon-
ne näyttää vain vahvistuneen. Huolta ovat aiheuttaneet muun muassa terrorismi,
maahanmuuttoon liittyvä radikalisoituminen, rikollisuus ja kielteisen turvapaikka-
päätöksen saaneiden, niin kutsuttujen paperittomien määrän kasvu.

Viime vuonna tapahtuneen turvapaikanhakijoiden määrän lisääntymisen myö-
tä ilmapiiri on koventunut entisestään. Internetin keskustelupalstoilla on lietsottu
pelkoa ja vihaa. Niin vastaanottokeskukset kuin yksittäiset ihmiset ovat joutuneet
rasististen hyökkäysten kohteeksi.

Toisaalta vihapuheen ja syrjinnän oikeutusta on myös kyseenalaistettu voimak-
kaasti, ja rasisminvastaisiin mielenosoituksiin on osallistunut kymmeniä tuhansia
ihmisiä. Arkipäivän rasismista keskustellaan, ja vähemmistöryhmiin kuuluvat ovat
itsekin kertoneet tällaisista kokemuksistaan julkisesti.

Tämän teemanumeron artikkelit dokumentoivat etninen sensitiivisyyden viime-
aikaisia kehityssuuntia kriminaalipoliittisissa keskusteluissa (etninen sensitiivisyys
on Mikko Puumalaisen Haaste-lehdessä vuonna 2004 lanseeraama käsite). Miten
etnisuus näkyy rikostilastoissa ja miten sitä voidaan selittää? Miten lainsäädännön
tai viranomaiskäytäntöjen etnistä sensitiivisyyttä on vahvistettu? Artikkelit kertovat
myös siitä, miten rikosten ennalta ehkäisyssä on panostettu eri väestöryhmien vä-
listen suhteiden parantamiseen sekä ennakkoluulojen ja tietämättömyyden vähen-
tämiseen. Tutustuminen ja pyrkimys ymmärtää maailmaa "toisen" näkökulmasta
ovatkin erinomaista ongelmien ennalta ehkäisyä ja kriminaalipolitiikkaa.

Työtä etnisen sensitiivisyyden lisäämiseksi on jatkettava niin tutkimuksen, lain-
säädännön kuin viranomaiskäytäntöjen piirissä. Tiedämme vielä vähän etnisten vä-
hemmistöjen ihmisten asemasta rikoskontrollin kohteina, rikosten uhreina tai van-
keinhoidon asiakkaina. Myös maahanmuuttopolitiittisten linjausten, kuten perheen-
yhdistämis-, karkotus- tai käännytyskäytäntöjen kriittinen tarkastelu on vastuullista
kriminaalipolitiikkaa. Kiristyneiden linjausten mukaiset käytännöt voivat heikentää
joidenkin ihmisryhmien oikeusturvaa ja altistaa kaltoinkohtelulle ja muille rikolli-
suuteen liittyville ilmiöille. Vastuuta ongelmista ei voi sysätä pelkästään muiden
maiden hoidettavaksi.

Yhdenvertaisuuden edistäminen vahvalla pohjalla

Vuonna 2015 voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain uudet syrjintäperusteet ja valtuutetun laajempi toimivalta ovat parantaneet mahdollisuuksia puuttua syrjintään, arvioi yhdenvertaisuusvaltuutettu **Kirsi Pimiä. Suomen uusi turvapaikanhakijatilanne näkyy myös yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnassa, esimerkiksi ihmiskaupan riski on kasvanut.**

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toimistoineen toimii kansallisena ihmiskaupparaportoitajana. Valtuutettu Kirsi Pimiä arvioi, että ihmiskaupan vastaisen toiminnan kehitys on ollut erittäin hyvää kymmenen vuoden aikana. Lainsäädäntö on kehittynyt, ihmiskauppa tunnustetaan entistä paremmin, poliisin esitutkintaosaaminen on parantunut ja myös syyttäjien ammattitaito ihmiskaupparikoksissa on kehittynyt. Ongelmana on kuitenkin alueellinen osaaminen.

– Vain pääkaupunkiseudulla, Tampereella ja muutamassa muussa paikassa löytyy ihmiskaupan osaajia. Tämä on yksi syy siihen, miksi olemme ehdottaneet, että poliisi perustaisi erikoisyk-

sikön ihmiskaupparikosten tutkimiseen. Esimerkiksi Norjassa erikoisyksikkö on saanut aikaan hyviä tuloksia: suurin osa tutkinnoista on päätyntä tuomioon.

Pimiän mukaan osaamisen keskiössä on ihmiskaupan uhrin traumatisoitumisen tunnistaminen ja ymmärtäminen. Se, että uhri saadaan rikostutkinnassa kertomaan asioista, vaatii kuulustelijalta kärsivällisyyttä ja ammattitaitoa. Myös tuomioistuimissa tarvittaisiin uhrin traumatisoitumisen ymmärtämistä. Käsittelyssä pitäisi ottaa huomioon paitsi uhrin haavoittuvuus myös se, että ulkomaalainen uhri saattaa olla tosiasiallisesti luku- ja kirjoitustaidoton ja jopa länsimainen aikakäsitys voi olla hänelle vieras. Jos ihminen

ei pysty toistamaan tarinaansa oikeudessa, juttu kaatuu siihen.

Osaamiseen kuuluu myös uusien ilmiöiden seuraaminen. Perinteisesti on ajateltu, että on olemassa seksuaalisesti hyväksikäyttöön liittyvää ja työperäistä ihmiskauppaa. Kuitenkin jo Euroopan laajuisia uusia ihmiskaupan muotoja ovat lumeavioliitot ja rikolliseen toimintaan pakkottaminen, Pimiä kertoo.

– Olemme Suomessakin noteeranneet muutaman sellaisen tuomion, jossa henkilö on tuomittu varkaudesta, törkeästä varkaudesta tai vastaavasta ja josta olemme sitä mieltä, että rikoksenteijä on selvästi ihmiskaupan uhri. Esimerkiksi vastikään oli 15-vuotiaan romanialais-

tytön tapaus. Tyttö oli mukana rikosliigassa tehtävään varastaa koruja. Oikeuskäsittelyn jälkeen kävi ilmi, että nuorella työllä oli sukulaisia liigassa ja jo oma lapsi – joten hän oli todennäköisesti seksuaalisestikin hyväksikäytetty. Tutkinnan aikana ei ollut selvitetty, oliko tyttö vapaaehtoisesti mukana vai ei. Poliisin pitäisi osata ajatella, että joskus rikoksenteijä voi olla uhri.

IHMISKAUPAN UHRIN TUNNISTAMISESSA HAASTEITA

Kirsi Pimiä kertoo, että myös maahanmuuttoviranomaiset ovat merkittävässä asemassa ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa. Monena aikaisempana vuonna suurin määrä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä varoittaa uusista ihmiskauppailmiöistä.

tunnistettuja ihmiskaupan uhreja on tullut Maahanmuuttovirastosta, mutta nyt määrät ovat laskeneet. Sen epäillään johtuvan paitsi turvapaikanhakijamäärän kasvun tuomasta työmäärästä myös siitä, ettei uusilla, vastarekrytoituilla työntekijöillä ole pohjalla osaamista ihmiskaupan tunnistamisessa. Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on paljon myös erilaisten auttamisjärjestöjen varassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto julkaisi syyskuussa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen nigerialaistaustaisten ihmiskaupan uhrien tunnistamista koskevan selvityksen. Selvityksessä tuli esiin, että ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on parantunut Maahanmuuttovirastossa, mutta

oleskeluluvan myöntämisessä ei ole yhteneväistä linjaa. Uhriksi tunnistettuja naisia on käännytetty Suomesta joko muihin EU-maihin Dublin-sopimuksen perusteella tai Nigeriaan.

– Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen sopimuksen mukaan jäsenvaltioiden tulee ennalta ehkäistä uudelleen uhriutumista. Suomi saattaa jopa rikkoa yleis-sopimuksen määräyksiä, jos tunnistettuja uhreja palautetaan esimerkiksi Italiaan tietämättä millaisiin olosuhteisiin he mahdollisine lapsineen joutuvat ja pääsevätkö he auttamisjärjestelmään piiriin. Tätä tilannetta seuraamme ja raportoimme seuraavassa ihmiskauppakertomuksessamme eduskunnalle.

IHMISKAUPAN UHRIT EI OLE YHDENVERTAISIA

Ihmiskaupan uhrien tunnistamista ja auttamista koskeva lainsäädäntö uudistui heinäkuussa 2015. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää ongelmana sitä, että auttamisjärjestelmään pääsy perustuu vahvasti käynnissä olevaan ihmiskaupparikostutkintaan ja lakia tulkitaan tiukemmin kuin lain esitöissä ajateltiin.

– Jos poliisi tutkinnan kesken muuttaa rikosnimikkeen ihmiskaupasta vaikka seksuaaliseksi hyväksikäyttöksi, ihminen joutuu lähtemään pois auttamisjärjestelmästä; toisinaan tutkinnan edetessä hän pääsee sinne taas takaisin. Ylipäätään raja siinä, milloin kyseessä on ihmiskauppa ja milloin hyväksikäyttö, on häilyvä ja riippuu myös tutkijoiden ammattitaidosta. Ihmisten pompottelu auttamisjärjestelmässä tuntuukin kohtuuttomalta, Pimiä toteaa.

Toinen yhdenvertaisuusongelma on, että ulkomaalaistaustainen ihmiskaupan uhri saa tarvitsevansa tuen kuten terapian ja terveydenhoidon auttamisjärjestelmästä, mutta Suomen kansalaisen auttaminen on kuntien velvoitteena. Lisäksi suomalaistaustaisten uhrien saama erityistuki riippuu asuinkunnasta. Valtuutettu on myös sote-uudistuksen yhteydessä on pyrkinyt nostamaan esille ihmiskaupan uhrien huomioimista ja yhdenvertaista kohtelua. Suomalaisia ihmiskaupan uhreja ohjautuu auttamisjärjestelmään koko ajan enemmän.

PAPERITTOMIEN TILANNE SEURANNASSA

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäviin kuuluu syrjinnän vaarassa olevien, kuten ulkomaalaisten, olojen, oikeuksien ja aseman edistäminen.

Valtuutettu pyrkii seuraamaan sitä, minkälaisia haasteellisia tilanteita ulkomaalaiset kohtaavat Suomessa. Ulkomaalaisten tekemät kantelut liittyvät enimmäkseen työhön ja opiskeluun, esimerkiksi turvapaikanhakijatilanne ja turvapaikkaprosessiin liittyvät ongelmat eivät paljon näy kanteluiden tasolla.

Tällä hetkellä yhdenvertaisuusvaltuutettua huolestuttaa paperittomien määrän kasvu ja heidän oikeutensa. Tilannetta pyritään seuraamaan aktiivisesti. Sen vuoksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on loppuvuoden aikana kutsunut järjestöjä kuten Pakolaisavun, Pakolaisneuvonnan ja Punaista Ristin kertomaan toiminnastaan ja havainnoistaan.

– Paperittomien kasvava määrä tulee varmasti aiheuttamaan ongelmia. Heillä on suuri riski joutua myös ihmiskaupan uhriksi. Huolena ovat myös paperittomien terveydenhoitopalvelut ja majoitus näin talviaikaan.

ULKOMAALAISTEN MAASTA POISTAMISEN TÄYTÄNTÖÖNPANON VALVONTA UUSI ASIA

Turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksien toteutuminen näkyy yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnassa ennen kaikkea erityistehtävässä maasta poistamisen täytäntöönpanon valvojana. Ilman oleskeluoikeutta olevien ulkomaalaisten maasta poistamista on valvottu ulkomaalaislain perusteella vuodesta 2014.

– Valvomme, että tahdonvastaiset palautukset toteutuvat ihmisarvoa kunnioittaen ja inhimillisesti eikä voimankäyttö ole liiallista. Sekä palautettavan että poliisin oikeusturvan kannalta valvojan läsnäolo on tärkeää. Tarkkailemme palautusta ja kirjoitam-

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä näkee vihapuheen vastaisessa työssä tärkeäksi viedä tapauksia rikosprosessiin käsiteltäväksi.

→ me siitä raportin, mutta meillä ei ole oikeuksia esimerkiksi keskeyttää palauttamista tai puuttua siihen. Valvonta on pistokoemaista, joskin valikoimme etukäteen arvioiden haastavia tapauksia, esimerkiksi sellaisia joissa palautusta on yritetty jo aikaisemmin tai palautettavalla on terveydellisiä ongelmia. Tähän mennessä olemme olleet mukana 26 palautuslennolla kahdeksaan eri kohdemaahan. Joukossa on ollut sekä vapaaehtoisia yhteispalautuslentoja että yksittäispalautuksia reittilentoilla, Kirsi Pimiä kertoo.

Pääsääntöisesti palautukset ovat Pimiän mukaan sujuneet hyvin. Erityisesti hän antaa kiitosta niitä hoitavien poliisien kärsivällisyydelle ja kyvyille rauhoittaa tilanne. Muutama kohtuuttoman voimankäytön tapaus on silti valvonnassa tullut esiin. Poliisi on kuitenkin aktiivisesti kehittänyt toimintaansa raportoinnin pohjalta. Kehitettävää valvojat ovat huomanneet esimerkiksi poliisiin ja säilöönottotoyksiköiden ja vastaanottokeskusten välisessä yhteistyössä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on koonnut maastapoistamisen valvonnan tueksi seurantaryhmän, jossa on mukana mm. eri viranomaisten ja järjestöjen edustajia. Ryhmä käy yhdessä läpi tapauksia ja pohtii järjestelmän kehittämistarpeita.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kannalta ongelmana ovat valvonnan vaatimat resurssit. Pimiä kertoo, että kun valvontatoimintaa suunniteltiin EU-rahoituksen tu-

ella, maahanmuuttotilanne oli Suomessa rauhallinen ja valvottavien palautuslentojen määräksi arvioitiin 4–6 vuodessa, tällä hetkellä määrä on moninkertainen. Jatkossa valvonnan tarve lisääntyy entisestään palautettavien määrän kasvun vuoksi. Lisäksi marraskuun alussa tuli voimaan asetus, joka edellyttää, että valvojan pitää osallistua EU:n rajaturvallisuusvirasto Frontexin palautuslentoille, jotta se korvaisi kustannukset jäsenvaltioille.

VAMMAISTEN SYRJINTÄ JA VIHAPUHE SUURIA HUOLIA

Vuoden 2015 alussa voimaan tullut uusi yhdenvertaisuuslaki laajensi valtuutetun tehtävää huomattavasti ja vähemmistövaltuutetusta tuli yhdenvertaisuusvaltuutettu. Samalla valtuutetun toimisto siirtyi sisäministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Laajentuneen tehtävän myötä vammaisten ihmisten vaikea tilanne on noussut selkeästi esille. Heiltä tulee yhdenvertaisuusvaltuutetulle toiseksi eniten yhteydenottoja ja kanteluita; suurin ryhmä ovat kantelut syrjinnästä alkuperän perusteella. Valtuutetun toimisto tekikin syksyllä erityisselvityksen vammaisten kokemasta syrjinnästä.

– Vammaisten syrjintä on selvästi yleisempää verrattuna aiempiin kyselyihin ja yleisiin näkemyksiin. Selvityksemme keskittyi työelämään ja tulokset olivat todella ikäviä. Ensinnäkin selvitys vahvisti, että

vammaisista ihmisistä lähes puolet ei ole työelämässä. Toiseksi siellä olevat kokevat työpaikoilla todella paljon syrjintää. Ensi vuonna painotamme toiminnassamme entistä vahvemmin vammaisten aseman parantamista. Tänä vuonna olemme jo käyneet neuvotteluja muun muassa suurten kuljetuspalveluyritysten ja vakuutusyhtiöiden kanssa siitä, miten palveluissa voidaan huomioida paremmin vammaisuus, Kirsi Pimiä kertoo.

Toinen yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnassa esiin nouseva huoli on erityisesti turvapaikanhakijoihin liittyvä vihapuhe ja yleensä ilmapii- rin koveneminen. Vihapuheeseen liittyviä kanteluita ja yhteydenottoja tulee selvästi enemmän kuin aikaisemmin.

– Omalta osaltamme olemme miettineet, miten voisimme käyttää yhdenvertaisuuslaissa olevaa häirintäpykälää enemmän vihapuheen torjumisessa. Pykälä on samankaltainen kuin rikoslain kiihottamista kansanryhmää vastaan koskeva pykälä, mutta ikään kuin sen lievempi muoto.

Pimiä näkee vihapuheen vastaisessa työssä tärkeäksi viedä tapauksia rikosprosessiin käsiteltäväksi. Valtuutettu tekee tutkintapyyntöjä valtakunnansyyttäjälle ja paljon yhteistyötä poliisin kanssa. Pimiä toivoo, että syyttäjät nostaisivat kiihottamisesta kansanryhmää vastaan syytteitä useammin. Syytteet johtavat lähes aina tuomioon, mikä osoittaa hänen mielestään sen, että

syytteiden nostamisessa ollaan kovin varovaisia.

– Toivomme myös, että vihapuheen torjuminen muistetaan ensi vuoden kunnallisvaalien yhteydessä. Vaalit ovat demokratian ydin ja toisten ehdokkaiden kunnioittaminen kuuluu asiaan. Sen suuntaista kampanjointia, kuin nähtiin Yhdysvalloissa syksyn aikana, on vältettävä. Poliittisen päättäjien pitäisi päinvastoin omalla esimerkillään osoittaa, ettei vihapuhe ole hyväksyttävää. Myös median merkitys on suuri. Kouluissa käynnistyvä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus voi sekin ennaltaehkäistä vihapuhetta. Ja jokainen ihminen voi osoittaa monin tavoin, ettei hyväksy vihapuhetta. Esimerkkien ja asioiden esillä pitämisen kautta uskon asian etenevän.

Myönteisenä kehityksenä rikospuolella Pimiä nostaa syrjintärikoksen käsittelyn liittyvän uudistuksen. Yhdenvertaisuuslain 27 pykälän mukaan syyttäjien ja tuomioistuimien tulee varata yhdenvertaisuusvaltuutetulle mahdollisuus tulla kuulluksi syrjintään liittyvissä asioissa.

– Olemme päässeet antamaan lausuntoja syrjintä- näkökulmista niin rikos- kuin siviilijutuissa. Tämä on lähtenyt hyvin käyntiin ja on meille tärkeä vaikuttamiskeino. Korkeimman oikeuden viime vuonna tekemä linjaus siitä, että syrjinnän käsitteen tulee olla samansuuntainen eri oikeudenoilla, on antanut meille pontta lausua syrjinnästä tuomioistuimelle. ■

Maahanmuutto Suomeen

Maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Suomeen muutetaan pääasiassa opiskelun, työn tai perhesyiden takia. Osa ulkomailta muuttaneista asuu Suomessa vähän aikaa, osa taas hakee kansalaisuutta ja jää maahan pysyvästi.

Suomalaiset ovat perinteisesti olleet kovia maastamuuttajia. Suomesta on lähdetty etenkin Ruotsiin ja Pohjois-Amerikkaan. Maahanmuuttoa Suomeen on kuitenkin ollut jo 1800-luvulla. 1900-luvulla maailmansotien välisenä aikana Suomessa oli enemmän maahanmuuttajia kuin Ruotsissa. Jatkosodan lopulla Suomessa oli lähes 100 000 ulkomaalaista, mikä säilyi ennätystenä 1990-luvulle saakka.

Sotien jälkeen maahanmuutto Suomeen oli melko vähäistä, mutta 1990-luvulla se alkoi lisääntyä selvästi Neuvostoliiton hajoamisen ja kriisien seurauksena. Tällöin tulijoina oli aiemmin Suomesta Ruotsiin muuttaneita paluumuuttajia, inkerinsuomalaisia paluumuuttajia sekä Somalian ja Jugoslavian pakolaisia.

2000-luvulla Suomen EU-jäsenyyden

tuoma vapaa liikkuvuus on näkynyt lisääntyneenä maahanmuuttona. Vapaa liikkuvuus on lisännyt etenkin työperäistä maahanmuuttoa.

Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu on osa suurempaa Eurooppaan kohdistuvaa väestöliikettä. Turvapaikanhakijat pakenevat konflikteja ja vainoa pääasiassa Afrikasta ja Lähi-idästä, eniten turvapaikanhakijoita tuli vuonna 2015 Irakista.

MAAHANMUUTTO LUKUINA

Suomeen muuttaa ulkomailta enemmän ihmisiä kuin täältä muuttaa ulkomaille. Nettomaahanmuutto Suomessa on ollut 2010-luvulla 12 000–18 000 henkeä vuosittain. Eniten nettomaahanmuuttoa on tullut Euroopan maista.

Maahanmuuttajia voidaan tilastoida ainakin neljällä tavalla: äidinkielen, kansalaisuuden, syntymävaltion ja vanhempien syntymävaltion perusteella.

Vuonna 2015 ulkomaalaistaustaisia oli Suomessa noin 339 900 eli 6,2 prosenttia koko väestöstä. Heistä ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisia oli 286 800 (84 %) ja toisen polven 53 100 (16 %).

Vuonna 2015 Suomen kansalaisuuden sai 8281 henkilöä. Ulkomaalaistaustaisella viitataan henkilöön, jonka vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ulkomaan kansalaisia puolestaan oli Suomessa noin 230 000 vuonna 2015.

Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten yleisimpiä taustamaita ovat entinen Neuvostoliitto, Viro, Somalia, Irak ja entinen Jugoslavia.

Eniten ulkomaalaistaustaisia on Suomessa pääkaupunkiseudulla. Noin neljäsosa ulkomaalaistaustaisesta väestöstä asuu Helsingissä. Ulkomaalaistaustaiset ovat ikärakenteeltaan nuorempia kuin suomalaistaustaiset. Heissä on suurempi osuus työikäisiä, ja pakolaisryhmissä lasten osuus on suuri. Ulkomaalaistaustaisen väestön sukupuolijakauma vaihtelee taustamaan mukaan, mutta on kokonaisuudessaan samankaltainen kuin suomalaistaustaisen väestön. ■ /ST

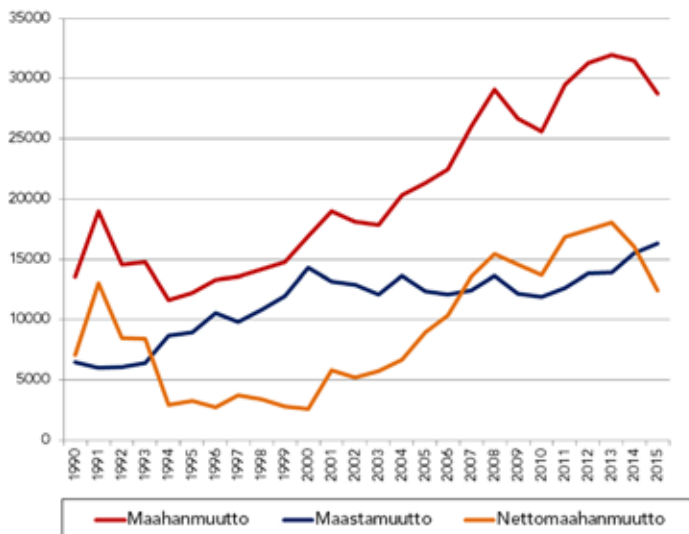
LÄHTEITÄ:

www.migri.fi/tietoa_virastosta/maahanmuuton_historiaa

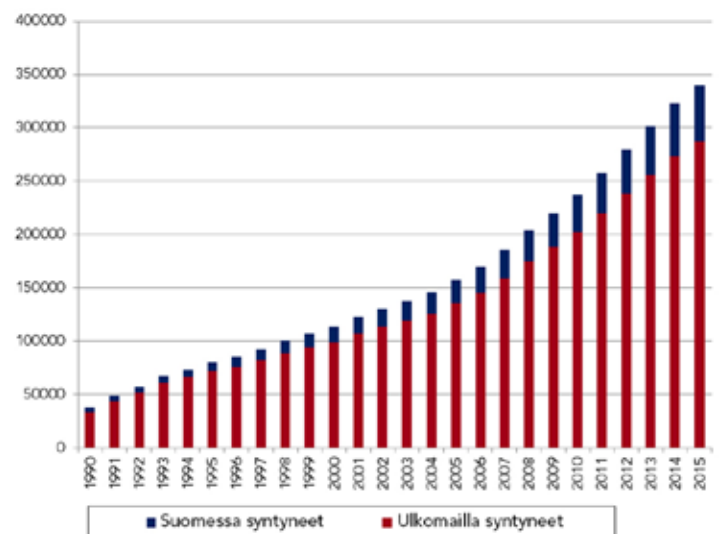
www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa

www.intermin.fi/fi/maahanmuutto

Taulukko 1. Maahan-, maasta- ja nettomuutto lähtö-/määrään mukaan 1990–2015. Maat yhteensä, henkilöä. Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 2. Väestö syntyperän ja taustamaan mukaan 1990–2015. Ulkomaalaistaustaiset yhteensä, henkilöä. Lähde: Tilastokeskus.

Maahanmuuttajat ja rikollisuus

Maahanmuuttajien tekemien rikosten suhteellinen määrä on kymmenen vuoden aikana laskenut, joskin rikollisuustaso on pysynyt korkeampana kuin Suomen kansalaisten. Eri maahanmuuttajaryhmien välillä on suuria eroja rikollisuustasossa ja rikoksen uhriksi joutumisen riskissä.

Maahanmuuttajien tekemä ja maahanmuuttajiin kohdistuva rikollisuus on ollut kasvavan kiinnostuksen kohteena Pohjoismaissa myös kriminologisen tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimustulokset, niin viranomaislähteisiin kuin kyselytutkimuksiinkin perustuvat, ovat olleet maasta riippumatta samansuuntaisia, mutteivät aina yksiselitteisiä (Lehti ym. 2014; Skarðhamar ym. 2015).

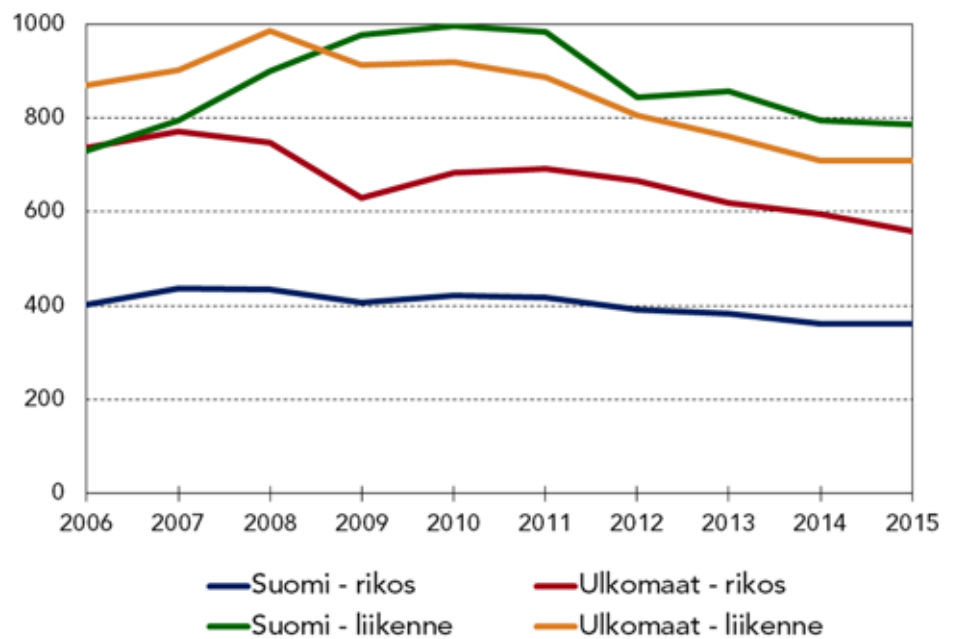
Maahanmuuttajina pidetään tässä tarkastelussa Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaan kansalaisia (eräät tiedot koskevat myös maassa pysyvästi asuvia ulkomailla syntyneitä henkilöitä). Artikkelin ei siten käsittele Suomessa tilapäisesti tai laittomasti oleskelevien ulkomaalaisten rikollisuutta tai heihin kohdistuvia rikoksia. Tilapäisesti oleskeleviksi katsotaan myös turvapaikkahakemuspäätöstä odottavat turvapaikanhakijat.

MAAHANMUUTTAJIEN RIKOLLISUUS SUHTEELLISESTI VÄHENTYNYT

Poliisin tietoon tulleiden ja maahanmuuttajien tekemiksi epäiltyjen rikosten (ilman liikenne rikoksia) määrä oli lähes 13 000 vuonna 2015. Tämä vastaa kuutta prosenttia kaikista samana vuonna rikoksista epäillyistä. Maahanmuuttajien tekemien rikosten määrä on lisääntynyt 43 prosenttia viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta samalla maahanmuuttajien lukumäärä on kasvanut lähes kaksinkertaiseksi.

Kun maahanmuuttajien tekemiksi epäiltyjen rikosten määrää tarkastellaan suhteutettuna heidän väestömääräänsä, maahanmuuttajien rikollisuus on vähentynyt noin neljänneksen viimeisten kymmenen vuoden aikana. Maahanmuuttajien rikollisuuden taso on kuitenkin pysynyt edelleen noin 1,5–2 kertaa korkeampana kuin Suomen kansalaisten rikollisuustaso (kuvio 1).

Liikenne rikoksiin ja liikenne rikkomuksiin syyliseksi epäiltyjä maahanmuuttajia oli noin 16 300 (4 % kaikista epäillyistä) vuonna 2015. Myös liikenne rikoksissa maahanmuuttajien väestöön suhteutettu rikosmäärä on ollut laskussa viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana. Maahanmuuttajien ja Suomen kansalaisten rikollisuustasot eivät liikenne rikosten osalta

Kuvio 1. Liikenne rikoksista (RL 23 ja TLL) ja muista rikoksista epäiltyjen suomalaisten ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä väestön 10 000 asukasta kohti kansalaisuuden mukaan vuosina 2006–2015.

Maahanmuuttajat kuten suomalaisetkin syyllistyvät useimmin liikenne-rikoksiin, varkauksiin ja pahoinpitelyihin.

poikkea olennaisesti toisistaan (kuvio 1).

Kaikkien maahanmuuttajien tarkastelu yhtenä ryhmänä hävittää kuitenkin näkyvistä merkittäviä eroja maahanmuuttajaryhmien välillä. Keskeinen havainto pohjoismaisista tutkimuksista onkin se, että maahanmuuttajaryhmien väliset erot rikollisuuden tasossa ovat huomattavasti suuremmat kuin ero valtaväestön ja kaikkien maahanmuuttajien välillä. Näin on erityisesti perinteisessä omaisuus-, väkivalta- ja seksuaalirikollisuudessa. Maahanmuuttajuudella sinänsä ei siten vaikuttaisi olevan kovin suurta merkitystä riskiin syyllistyä rikoksiin tai joutua uhriksi, mutta lähtöalueella on sitä vastoin huomattavakin merkitys.

Korkean riskin ryhmissä, jotka ovat Pohjoismaissa pitkälti samat (Skarðhamar ym. 2015), sekä rikollisuustaso että uhriksi joutumisriski ovat moninkertaiset valtaväestöön ja muihin maahanmuuttajaryhmiin verrattuna. Toisaalta on löydettävissä myös lähtöalueita, joilta muuttaneiden riskitaso on selvästi valtaväestön vastaavaa matalampi. Norjan ja Suomen tilannetta vertailleen tutkimuksen perusteella riskitasojen eroja ei voida selittää eri maahanmuuttajaryhmien erilaisilla ikä- ja sukupuolijakaumilla (Skarðhamar ym. 2015).

MERKITTÄVÄ OSA RIKOKSISTA TAPAHTUU ETNISTEN RYHMIEN SISÄLLÄ

Maahanmuuttajat kuten suomalaisetkin syyllistyvät useimmin liikenne-rikoksiin, varkauksiin ja pahoinpitelyihin. Raiskaus-rikoksissa maahanmuuttajien osuus poliisin tietoon tulleissa rikoksissa on ollut vuosittain selvästi suurempi kuin valtaväestön. Suomessa ei ole havaittu merkittävää etnisten rikollisjengien rikollisuutta eikä maahanmuuttajien järjestäytyneitä ammattirikollisuutta toisin kuin eräissä muissa Pohjoismaissa ja länsimaissa.

Määrällisesti eniten rikoksista epäiltyjen maahanmuuttajien joukossa on viro-

laisia, venäläisiä, somaleja ja irakilaisia. Maahanmuuttajaepäilyistä näiden maiden kansalaisia oli noin puolet vuonna 2015. Liikenne-rikoksista epäilyistä maahanmuuttajista yli 40 prosenttia oli virolaisia ja venäläisiä, jotka ovat Ruotsista muuttaneiden ohella väestömäärän suhteen suurimmat maahanmuuttajaryhmät Suomessa. Virolaisten ja venäläisten epäiltyjen suuri määrä johtuukin pääosin ryhmien koosta. Kun epäiltyjen määrät suhteutetaan väestöryhmien kokoon, korkeimmat rikollisuustasot väkivalta-, seksuaali- ja omaisuusrikoksissa ovat viime vuosina löytyneet Lähi-idästä ja Afrikasta muuttaneilta.

Rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin yhdenmukaisuutta maahanmuuttajaryhmissä selittää se, että korkean riskitason ryhmissä varsinkin väkivalta- ja seksuaalirikokset ovat huomattavalta osin ryhmän sisäisiä. Kuten valtaväestössä myös maahanmuuttajilla rikokset kohdistuvat pääasiassa henkilöihin, jotka tunnetaan ja jotka asuvat tekijän lähiympäristössä.

Väkivalta- ja seksuaalirikoksissa merkittävin rikostilanteisiin liittyvä ero Lähi-idästä ja islamilaisista maista kotoisin olevien ja valtaväestön välillä koskee rikosten liittymistä alkoholinkäyttötilanteisiin. Syntyperäisillä suomalaisilla (kuten myös esimerkiksi Virosta, Ruotsista ja Venäjältä kotoisin olevilla maahanmuuttajilla) näistä rikoksista valtaosa tehdään humalassa, islamilaisista maista kotoisin olevien rikokset sen sijaan liittyvät suhteellisen harvoin alkoholinkäyttötilanteisiin.

Muissa suhteissa maahanmuuttajien ja valtaväestön rikollisuus ei juurikaan eroa, esimerkiksi perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa ryhmissä ja motiivitkin ovat usein samantyyppisiä. Rasistisista motiiveista kumpuavaa väkivaltaa kohdistuu eniten Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin oleviin, toisaalta tämän tyyppistä viharikollisuutta ilmenee myös ryhmien sisällä, erityisesti Lähi-idästä muuttaneilla. Poliisiammattikorkeakoulun uusimpien

tietojen mukaan rasististen rikosten määrä on viime vuosina lisääntynyt selvästi. Toisaalta, kun määrät suhteutetaan korkeimman riskin uhriryhmien (Lähi-idästä ja Afrikasta muuttaneiden) väestömäärän kehitykseen, rikollisuuden taso on jopa hieman laskenut vuodesta 2011. Määrällinen muutos on siten osittain näköharha: tilanne ei ole parantunut muttei myöskään huonontunut (Viharikollisuuden vuosiraportti 2015).

SELITTÄKÖ HUONO-OSAISUUS KORKEAMPAA RIKOSAKTIIVISUUTTA?

Eräs selitys sille, miksi maahanmuuttajaperheiden lapset ovat yliedustettuina rikostilastoissa, on perheiden huono-osaisuus. Vanhempien matalalla sosioekonomisella asemalla ja matalalla koulutustasolla on yhteys lasten rikoskäyttäytymiseen Suomessa (Savolainen ym. 2013), ja vastaavasti erityisesti OECD-maiden ulkopuolelta muuttaneiden vanhempien työssäkäyntiaste ja tulotaso ovat huomattavasti valtaväestöä matalampia (Ansala ym. 2016). Suomessa kysymystä on tutkittu sekä kysely- että rekisteriaineistojen avulla.

Vuoden 2012 Nuorisoriikollisuuskyseleyn aineistoon perustuvassa analyysissa Salmi ym. (2015) havaitsivat, että perheen toimeentuloa, vanhempien työssäkäyntiä ja perherakennetta kuvaavien muuttujien vakiointi pienensi maahanmuuttajataustan ja itse ilmoitetun rikoskäyttäytymisen välistä yhteyttä vain hieman. Vakiointien jälkeen maahanmuuttajaperheiden lasten rikollisuuden taso oli noin 75 % valtaväestöä korkeampi. Kiinnostavaa oli myös se, että jäljelle jäänyttä eroa ei juurikaan onnistuttu selittämään tunnetuilla rikollisuuden riskitekijöillä, kuten matalalla itsekontrollilla tai heikolla koulumenestyksellä.

Ansala ym. (2016) tutkivat puolestaan maahanmuuttajaperheiden lasten rikoskäyttäytymistä laajalla rekisteriaineistolla, →

→ jossa rikosvaste perustui tuomioistuintuomiosuunnitelmien langetettuihin rangaistuksiin 23 ikävuoteen mennessä. Aineisto oli 20 prosentin otos vuosina 1975–85 joko Suomessa syntyneistä tai ennen 15 vuoden ikää Suomeen muuttaneista nuorista. Analyysissä havaitaan, että muualta kuin OECD-maista tai Venäjältä muuttaneiden vanhempien lapsista noin 13 prosenttia oli tuomittu ehdolliseen vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun tai vankeusrangaistukseen, kun vastaava osuus valtaväestöstä oli noin neljä prosenttia. Kun perheen sosioekonomista asemaa kuvaavat muuttajat vakioitiin ja vertailu rajattiin samoilla asuinalueilla asuneisiin, ero kapeni kolmeen prosenttiyksikköön. Kotimaiset tulokset ovat linjassa muissa Pohjoismaissa tehdyn rekisteriaineistoihin perustuvan tutkimuksen kanssa (Hällsten ym. 2013).

Erityisen kiinnostavia ovat myös Tanskasta saadut tutkimustulokset, joiden mukaan korkeamman väkivaltatason asuinalueille sijoitettujen maahanmuuttajaperheiden lapset tekivät nuorena enemmän rikoksia kuin ”paremmille” asuinalueille sijoitetut lapset (Damm & Dustmann 2014). Näin ollen sekä kysely- että rekisteriaineistot viittaavat siihen, että maahanmuuttajaperheiden lasten korkeampi rikosalttius liittyy osittain perheiden ja heidän asuinalueidensa huono-osaisuuteen, muttei selity täysin sillä. Sama johtopäätös pätee aikuisten maahanmuuttajaryhmien välisten rikostaserojen selittämiseen: eroilla ikä- tai sukupuoli-rakenteessa, tulotasossa tai asuinpaikassa ei voida täysin selittää riskitasojen eroja, vaikka näiden tekijöiden vakiointi alkupe räisiä yhteyksiä heikentääkin (Lehti ym. 2014).

EROT RIKOSTASOISSA HEIJASTAVAT MUITA KOTOUTUMISEN ONGELMIA

Verrattaessa rikollisuutta koskevia tietoja esimerkiksi maahanmuuttajien terveysoiloista koottuihin tai heidän työllistymistään koskeviin tietoihin voidaan havaita, että korkean riskin ryhmät ovat pääosin samat, onpa kyse rikollisuudesta, runsaasta sairastavuudesta tai heikosta työllistymisestä. Rikollisuus – sen enempää rikosten tekeminen kuin niiden uhriksi joutuminenkaan – ei siten ole erillinen ongelma, vaan liittyy kiinteästi muihin, eri maahanmuuttajaryhmien kotoutumista koskeviin kysymyksiin. Erot vaikuttaisivat olevan tässä suhteessa huomattavia ja ainakin Pohjoismaissa kansallisiin poliittikkaratkaisuihin osin liittymättömiä (Lehti ym. 2014).

Tutkimuksen osalta tekemistä on siten erityisesti sen selvittämisessä, mikä selittää kotoutumiseen liittyviä eroja eri ryhmien välillä. Tässä yhteydessä on syytä

huomioida, että viranomaisrekistereiden avulla voidaan tarkastella lähinnä sosiaalisten ja demografisten tekijöiden yhteyksiä rikollisuusriskeihin. Huomattava osa mahdollisesti riskieroihin vaikuttavista ja niitä selittävistä tekijöistä ei rekistereihin kirjaudu. Niiden selvittämiseen tarvitaan rekisteri- ja kyselytutkimusten rinnalle myös laadullista tutkimusta. ■

Kirjoittajat työskentelevät Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa Helsingin yliopistossa.

LÄHTEET:

Ansala, Laura & Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki, Matti (2016). *Slipping through the Cracks of a Welfare State: Children of Immigrants in Finland*. VATT Working Papers 72.

Damm, Anna Piil & Dustmann, Christian (2014). *Does Growing Up in a High Crime Neighborhood Affect Youth Criminal Behavior? The Rockwool Foundation Research Unit Study Paper No. 63*.

Hällsten, Martin & Szulkin, Ryszard & Sarnecki, Jerzy (2013). *Crime as a Price of Inequality? The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes*. *British Journal of Criminology* 53(3): 456–481.

Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Niemi, Hannu & Sirén, Reino & Suonpää, Karoliina (2014). *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Niemi, Hannu & Lehti, Martti (2016). *Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 14/2016: 231–263*.

Savolainen, Jukka & Paananen, Reija & Merikukka, Marko & Aaltonen, Mikko & Gissler, Mika (2013). *Material Deprivation or Minimal Education? Social Class and Crime in an Egalitarian Welfare State*. *Advances in Life Course Research* 18(3): 175–184.

Salmi, Venla & Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko (2015). *Correlates of Immigrant Youth Crime in Finland*. *European Journal of Criminology* 12(6): 681–699.

Skarðhamar, Torbjørn & Aaltonen, Mikko & Lehti, Martti (2014). *Immigrant crime in Norway and Finland*. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 107–127

Tihveräinen, Tero (2016). *Viharikollisuuden vuosiraportti 2015*. Tampere: Poliisiammatti- korkeakoulu.

Työvoiman hyväksikäyttö pitäisi nähdä yhteisörikoksena

Ulkomaisten työvoiman hyväksikäyttö Suomessa on seurausta talouden ja työmarkkinoiden rakenteellisista muutoksista. Työntekijöihin kohdistuva jouston vaatimus asettaa etenkin ulkomaalaiset työntekijät haavoittuvaan asemaan. He saattavat joutua työperäisen hyväksikäytön uhreiksi, ja pahimmillaan ihmiskaupan kohteiksi. Lainsäädäntö ja viranomaiset eivät riittävästi tunnista ilmiötä. Huomiota tulisi siksi kiinnittää talousrikosten lisäksi myös työntekijöiden hyväksikäyttöön ja siitä heille aiheutuvaan haittaan.

Suomessa on viime vuosina herätty huomaamaan ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöön liittyviä ongelmia. Väitöstutkimukseni korostaa työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan liittymäkohtia työelämään ja talouteen. Ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttöä on Suomessa esiintynyt esimerkiksi palvelualoilla kuten ravintola- ja siivousalalla, rakennusalalla ja kausityössä, mutta myös teollisuudesta on tullut poliisin tietoon joitain tapauksia. Hyväksikäytön tutkinnassa sovelletaan usein rikoslain kiskonnantapaista työsyyrjintää ja ihmiskauppaa koskevia pykäläiä. Oikeuteen asti on kokonaisuudessa edennyt noin kymmenen työperäistä ihmiskauppatapausta, mutta kiskonnantapaisia työsyyrjintätapauksia ilmoitetaan poliisille

noin 20–40 tapausta vuosittain. Suuri osa tapauksista jää piiloon, usein johtuen siitä etteivät uhrit itse hae apua.

VÄITÖSTUTKIMUKSEN FOKUS

Tutkimuksessani tarkastelen sitä, miten työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttö on ymmärretty ja tunnistettu kansainvälisen yhteisön ja kansainvälisten sopimusten puitteissa, Suomen valtion taholta ja (rikos) kontrolliviranomaisten osalta. Lisäksi tutkimus tarkastelee, miten hyväksikäytetyt maahanmuuttajat itse ymmärtävät kokemansa hyväksikäytön. Tutkimuksen aineisto koostuu kansainvälisistä sopimusteksteistä, valtiollisista ohjelmita, asiantuntijahaastatteluilta kontrolliviranomaisten, työntantajien ja ammattiliittojen

edustajien kanssa sekä haastatteluista hyväksikäytettyjen maahanmuuttajien kanssa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu kahdesta näkökulmasta: toisaalta tarkastelen ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä globalisaation aiheuttamien talouden ja työmarkkinoiden muutosten kautta, toisaalta lähestyn ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä yhteisörikollisuutta (corporate crime) käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kautta. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, miksi ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttö on jäänyt vähemmälle huomiolle.

YKSITTÄISTEN HYVÄKSİKÄYTTÄJIEN SIJAN RAKENTEELLINEN ONGELMA

Globalisaation seuraukset näkyvät läntisessä maailmassa ja myös Suomessa työntekijöiltä

vaadittavana entistä suurempaa joustavuutena. Työ ja työn tekeminen ovat muuttuneet viime vuosikymmenten aikana. Kiristynyt kilpailu on johtanut työpaikkojen siirtymiseen halvemman tuotannon maihin. Etenkin suorittavassa työssä työnteko on muuttunut epävarmemmaksi. Myös Suomessa työmarkkinoiden voidaan katsoa jakautuneen. Toisaalta on pysyvää työtä, jossa työntekijöillä on paljon oikeuksia, toisaalta on epävarmaa työtä heikoin työhedoin. Ulkomaalaiset työntekijät työskentelevät useimmiten epävarmassa, suurta joustavuutta vaativassa työssä. Erityisesti kielitaidottomat ja oikeuksistaan tietämättömät ulkomaalaiset työntekijät joutuvat helposti hyväksikäytetyiksi työmarkkinoilla. Näillä työntekijöillä ei ole muita vaihtoehtoja kuin →

Rikosoikeusjärjestelmän toimijoiden tulisikin kiinnittää huomiota hyväksikäytön jatkuvuuteen, monimuotoisuuteen ja kokonaisvaltaisuuteen.

RODEO FINNISH RF

→ suostua työntekoon huonoista ehdoista huolimatta, koska työehdot ovat kuitenkin usein paremmat kuin kotimaassa.

Tutkimukseni mukaan kyse ei ole vain yksittäisistä työntekijöistä hyväksikäyttävistä työnantajista vaan laajemmas- ta rakenteellisesta ongelmasta. Työmarkkinoiden pirstaloitumisen seurauksena huonot työolot ovat tietyllä tapaa jopa hyväksytyjä yhteiskunnassamme. Esimerkkinä voidaan mainita täysin lailliset, mutta työntekijän näkökulmasta epäedulliset sopimuskäytännöt kuten pitkät alihankintaketjut tai nollasopimukset, joiden seurauksena etenkin ulkomalaiset työntekijät joutuvat heikkoon asemaan. Työntekijöiden on vaikea vaatia oikeuksiaan tai valittaa työehdoistaan, koska pelkäävät menettävänsä työnsä. Huomiota tulisi siksi kiinnittää niihin yhteiskunnan rakenteisiin ja käytän-

töihin, jotka mahdollistavat hyväksikäytön. Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä ei Suomessa tarpeeksi myöskään kontrolloida ja sanktioida.

HYVÄKSİKÄYTÖN JATKUMO

Olen tutkimuksessani hahmottanut työperäisen hyväksikäytön jatkumon käsitteen kautta. Hyväksikäytön voi ajatella muodostavan lievemmistä vakavampiin tekoihin perustuvan jatkumon. Jos hyväksikäyttö on tarpeeksi vakava, voi kyseessä olla ihmiskauppa ja pakkotyö. Vastaavasti hyväksikäyttö usein pahenee ajan myötä. Siten hyväksikäytön voi ajatella myös kumuloituvan ja muodostavan kokonaisuuden yksittäisten tekojen sijaan. Tämä hyväksikäytön prosessinomaisuus tekee siitä vaikeasti tutkittavan rikoksen.

Esitutkintaviranomaisten on lisäksi vaikea tunnistaa hy-

väksikäyttöä, koska uhrit harvoin itse hakevat apua. Myös rikosnimikkeet ovat vaikeita ja niiden tunnusmerkistöt ovat osittain päällekkäisiä. Esitutkintaviranomaisten huomio kiinnittyy myös usein työntekijäiden talousrikoksiin, jolloin työntekijöihin kohdistuva hyväksikäyttö jää vähemmälle huomiolle. Samaan aikaan ihmiskauppa on totuttu pitämään äärimmäisenä rikollisuuden muotona, johon liittyy järjestäytyntä rikollisuutta ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Tutkimukseni kuitenkin vahvistaa sen käsityksen, ettei työperäinen ihmiskauppa välttämättä tarkoita äärimmäistä väkivaltaa ja pakottamista. Sen sijaan se on työntekijän harjoittamaa kokonaisvaltaista hyväksikäyttöä, jossa työntekijän ei ole mahdollisuuksia lopettaa työntekoa, koska hänellä ei ole muita vaihtoehtoja. Hyväksikäytön ulottuvuuksien ymmärtämiseksi rikosoikeusjärjestelmän toimijoiden tulisikin kiinnittää huomiota hyväksikäytön jatkuvuuteen, monimuotoisuuteen ja kokonaisvaltaisuuteen.

TYÖVOIMAN HYVÄKSİKÄYTTÖ YHTEISÖRIKOKSENA

Yhteisörikoksina on perinteisesti pidetty talousrikoksia tai muita yritysten toiminnassa tehtyjä rikoksia kuten esimerkiksi työsuojelurikoksia. Yhteisörikostutkimuksessa rikoksen uhri on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tämä johtuu siitä, että yhteisörikoksia ei aina tunnisteta rikoksiksi eikä

vastaavasti niiden uhreja tunnisteta. Monet yhteisörikosten uhrit eivät myöskään itse välttämättä määrittele itseään rikoksen uhreiksi. Monet ovat myös lähtökohtaisesti itse heikossa asemassa. Tämä pätee myös moneen hyväksikäytettyyn ulkomaalaiseen työntekijään.

Tutkimuksessani esitän, että myös työvoiman hyväksikäyttö tulisi nähdä yhteisörikoksena. Ehdottamani käsite ”työnantajan hyväksikäyttörikokset ja työnantajien aiheuttamat haitat” laajentaisi yhteisörikollisuuden tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen talousrikoksista ja työturvallisuusrikoksista kattamaan myös työntekijöihin henkilöinä kohdistuvan hyväksikäytön. Tällöin kyseessä ei olisi pelkästään yhteiskuntaan kohdistuvista talousrikoksista, vaan myös hyväksikäytetty työntekijä nähtäisiin rikoksen uhrina. Käsite auttaisi myös huomaamaan työntekijöihin kohdistuvat oikeuksien loukkaukset.

HYVÄKSİKÄYTTÖÖN PUUTTUMINEN

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvettua Suomessa myös kielteisten turvapaikkapäätösten määrä on kasvanut. Osa kielteisen päätöksen saaneista jää oletettavasti maahan paperittomina. Tätä kehitystä olemme voineet seurata Ruotsissa, jossa on jo useita tuhansia paperittomina eläviä henkilöitä. Tämä ryhmä on oletettavasti valmis ja halukas tekemään lähes mitä tahansa työtä, ja on

siten erityisen altis myös hyväksikäytölle.

Ulkomaalaisiin työntekijöihin kohdistuvan hyväksikäytön ennalta ehkäiseminen vaatii riittävää valvontaa ja väärinkäyttöksiin puuttumista. Työsuojelun ulkomaalaistarkastajien lukumäärää tulisi kasvattaa, poliisiin tulisi perustaa ihmiskauppatutkintaan erikoistunut yksikkö ja työsuojelun ja poliisin yhteistyötä tulisi tiivistää. Työperäisen hyväksikäytön uhreille tulisi tarjota aiempaa enemmän apua ja tukea, esimerkiksi niin, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä avataan myös kiskonnantapaisen työsuojelun uhreille. Lisäksi meidän tulisi yhteiskuntana kyseenalaistaa olemassa olevia käytäntöjä ja rakenteita, jotka mahdollistavat hyväksikäytön. Julkisten tahojen hankinnoissa tulisi huomioida myös muut kuin taloudelliset vaikutukset. Myös kuluttajilla on mahdollisuus vaikuttaa omilla valinnoillaan. Tarvitaan kuitenkin myös laajempaa poliittista tahtoa ja toimintaa hyväksikäyttöön puuttumiseksi. Tämä on erityisen ajankohtaista nyt, kun maamme taloudellinen tilanne on heikko. ■

Kirjoittaja työskentelee erikoissuunnittelijana HEUNissa ja väitteli työperäisestä ihmiskaupasta Turun yliopistossa joulukuun alussa. Oikeus- sosiologian alaan kuuluva väitöskirja 'From forced flexibility to forced labour: The exploitation of migrant workers in Finland' on julkaistu sähköisenä HEUNin sarjassa, www.heuni.fi.

Ruotsissa rikollisryhmät herättävät pelkoa haavoittuvilla asuinalueilla

Ruotsin rikosentorjuntaneuvosto BRÅ julkaisi syksyllä selvityksen rikollisverkostoista. Selvitys perustuu poliisien haastatteluihin ja tapahtumareporttien läpikäyntiin kolmessa Ruotsin suurimmassa kaupungissa. Selvityksessä vertaillaan rikosryhmittymiä rekrytointimenetelmien, sisäisten ja ulkoisten konfliktien, pelottelupotentiaalin sekä aseiden käytön suhteen. Osa rikollisryhmistä on kiinteitä ja niillä on omat tunnuksensa ja toimintatapansa kuten moottoripyöräjengeillä, osa on löyhempiä ryhmittymiä kuten lähiö- ja kaupunginosajengejä, sukulaisverkostoja tai tiettyä rikoshanketta varten koottuja ryhmiä.

Lisäksi raportissa kuvataan niiden harjoittamaa liiketoimintaa. Järjestäytyneet rikollisryhmät tekevät rikoksia ansaitakseen rahaa ja siksi tietyntyyppiset rikokset ovat yleisempiä kuin toiset. Ne ovat eri tavoin mukana niin laillisessa kuin laittomassa elinkeinotoiminnassa. Esimerkiksi huumekauppa, alkoholin ja tupakan salakuljetus, asekauppa, ryöstöt ja järjestetyt varkaudet, petokset ja laitton pelitoiminta ovat niille perinteisiä toimintamuotoja. Uudempia tuottoisia aloja ovat esimerkiksi ihmiskauppa niin seksuaalisessa tarkoituksessa kuin työvoiman hyväksikäytön mielessä sekä ihmismalakuulutus.

BRÅ julkaisi tänä vuonna myös kartoituksen rikollisryhmistä irti yrittävien ihmisten tukemisesta. Jengistä irtipääsyn tukemisessa on suuria eroja. Pienemmillä paikkakunnilla tuki ei toimi, mutta isoissa kaupungeissa on kehitetty erilaisia käytäntöjä jengistä lähtijän tukeen kuten asumisen, työllistymisen ja päihdehoidon järjestämiseen sekä poliisin suojaan.

TOIMENPITEET SOSIAALISESTI HAAVOITTUVILLA ALUEILLA

BRÅ julkaisi äskettäin myös uuden tietopakettin rikollisuuden ja turvattomuuden vastaisista toimenpiteistä ns. sosiaalisesti haavoittuvilla alueilla. Tietyillä Ruot-

sin asuinalueilla rikollisuus ja turvattomuus on selvästi yleisempää kuin muualla. Asukkailla on paljon työttömyyttä, matala koulutustaso ja paljon terveysongelmia. Usein näillä alueilla asuu myös paljon maahanmuuttajia ja osallistuminen vaaleihin on vähäistä. Tällaisia asuinalueita on suurissa kaupungeissa mutta myös pienemmillä paikkakunnilla ympäri maata.

Sosiaalisesti haavoittuvien alueiden rikollisuutta voidaan kuvata ensisijaisesti erilaisiksi järjestyshäiriöiksi, mutta myös vakavampaa rikollisuutta esiintyy. Esimerkiksi huumekauppa voi olla alueilla näkyvää ja monet nuoret on vedetty siihen mukaan. Rikollisryhmien toiminta ja varsinkin niiden väliset aseelliset yhteenotot herättävät asukkaissa suuria pelkoja ja vähentävät luottamusta poliisiin ja oikeusjärjestelmään.

BRÅ ehdottaa toimenpiteiksi rikosten vähentämiseksi ja turvallisuuden parantamiseksi sosiaalisesti haavoittuvilla alueilla, että poliisi keskittää toimintaansa korkean rikosriskin paikkoihin ja aikoihin (ns. hot spots). Poliisin ja oikeuslaitoksen pitäisi välttää mahdollisuuksien mukaan kovia voimakeinoja nuorten suhteen ja yhdistää toimenpiteisiin aina sosiaalista tukea. Lisäksi pitäisi keskittyä korkean riskin rikollisten seuraamiseen ja tarjota myös heille sosiaalista tukea. BRÅ korostaa myös ns. rikosten tilannetorjunnan merkitystä ja dialogiin perustuvaa poliisityötä näillä asuinalueilla. ■ /RK

Kriminella nätverk och grupperingar. Polisens bild av makstrukturer och marknader. BRÅ rapport 2016:12.

Stöd till avhoppare från kriminella grupperingar. En nationell kartläggning. BRÅ rapport 2016:6.

Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden. BRÅ rapport 2016:20.

Julkaisut saatavilla sähköisesti www.bra.se.

Kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttumista kehitettävä

Ihmisoikeusliitto toteutti vuosina 2015–2016 ensimmäisen laajan selvityksen kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta. Selvitys osoittaa, että kunniaan liittyvä väkivalta on Suomessa olemassa oleva ilmiö, jonka uhreja ei kyetä auttamaan riittävästi.

Selvityksen aineisto muodostui yhteensä 32 teemahaastattelusta maahanmuuttajataustaisten ihmisten ja eri alojen ammattilaisten kanssa, poliisiasiakirja-aineistosta, verkkokyselystä opetusalan ammattilaisille ja pohjoismaisten käytäntöjen kartoituksesta.

Kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan sellaista väkivaltaa, jonka tavoitteena on perheen, suvun tai yhteisön kunnian tai maineen suojeleminen tai palauttaminen. Tekojen taustalla on epäily siitä, että henkilö ei noudata tai ei aio noudattaa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä käytäntöjä.

KESKIÖSSÄ YHTEISÖLLISET KÄSITYKSET KUNNIASTA

Kunniamotiivin ohella kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirre on yhteisöllisyys: tekijöitä tai muita henkilöitä teon taustalla on usein monta ja väkivaltaa saatetaan pitää yhteisössä oikeutettuna. Tekijät

ja muut osalliset voivat myös oleskella useassa maassa. Yhteisö, jonka silmissä kunniaa varjellaan, ei ole tarkoin määritelty, vaan se voi olla abstrakti ja liikkuva.

Julkaisua seuranneissa keskusteluissa monet esittivät kysymyksen, miksi ylipäätään käytetään sanaa ”kunnia”, kun väkivallassa ei koskaan ole mitään kunniallista. Puhummekin enemmän kunniakäsityksistä kuin kunniaista, koska saman yhteisön sisällä voi olla monenlaisia kunniakäsityksiä.

Median käsittelyssä kunniaan liittyvän väkivallan muodoista nousevat usein esille niin kutsutut kunniamurhat. Kunniaan liittyvä väkivalta on kuitenkin moninainen ilmiö, joka käsittää monenlaisia vakavuudeltaan ja seurauksiltaan erilaisia tekoja. Selvityksen perusteella Suomessa esiintyvä kunniaan liittyvä väkivalta on tyypillisimmillään sosiaalista rajoittamista, painostamista toimimaan sukupuollittuneiden käyttäytymismallien mu-

kaisesti, uhkailua tai muuta henkistä väkivaltaa.

KUNNIAAN LIITTYVÄSTÄ VÄKIVALLASTA TÄYTY PUHUA

Tutkijat ovat aiheellisesti kritisoineet kunniaan liittyvän väkivallan käsitettä siitä, että vaarana on ”me ja muut” -asetelmien tuottaminen, keskustelussa voidaan leimata tiettyjä etnisiä ryhmiä ja että kunniaan liittyvän väkivallan huomioiminen lisää entisestään ongelmakeskeistä huolipuhetta maahanmuuttajatyttöjen elämästä.

Kunniaan liittyvä väkivalta on käsitteeseen liittyvistä hankaluuksista huolimatta ilmiö, josta täytyy puhua ja jonka erityispiirteitä on tärkeää tuntea. Vakava kunniaan liittyvä väkivalta koskettaa pientä osa kaisista maahanmuuttajataustaisista nuorista ja aikuisista, eikä heidän tilanteidensa perusteella pidä tehdä liian pitkälle meneviä yleistyksiä. Heidän avuntarvettaan ei kuitenkaan

voi jättää käsittelemättä siksi, että haluaisi välttää leimaamista. Nykyisellään puuttumista arkaillaan, koska halutaan ”sallia kulttuurista erilaisuutta” tai varoa asiakkaan leimaamista tai itse rasistiksi leimautumista. Kunniakäsitysten ja niihin liittyvän väkivallan erityispiirteiden tuntemisella, kuten yhteisöllisyyden keskeisellä merkityksellä, on vaikutusta siihen, mitkä keinot puuttumiseen valitaan.

Myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat Suomea kunniaan liittyvän väkivallan käsittelyyn. Maahanmuuttajanaisten kokeman väkivallan ja niin kutsuttujen kunniamurhien ehkäisyyn liittyvät kehittämistarpeet mainitaan YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean (ns. CEDAW-komitea) palautteissa Suomelle. Myös Suomessa elokuussa 2015 voimaan tullut naiseen kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva Euroopan

Suomessa kunniaan liittyvä väkivalta esiintyy mm. sosiaalisena rajoittamisena, painostamisena toimaan sukupuolittuneiden käyttäytymismallien mukaisesti, uhkailuna tai muuna henkisenä väkivaltana.

neuvoston yleissopimus (nk. Istanbulin sopimus) edellyttää vahvempaa puuttumista kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin – mukaan lukien kunniaan liittyvään väkivaltaan.

VIRANOMAISET TARVITSEVAT TIETOA JA TOIMINTAMALLEJA

Selvityksen keskeinen tulos on, että viranomaiset tarvitsevat lisää tietoa kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteistä sekä ohjeita ja tukea siihen puuttumiseen. Nykyisellään ilmiötä ei tunnisteta riittävän hyvin eikä siihen osata tai uskalleta puuttua. Hyvääkin osaamista on, mutta se on satunnaista ja uhrin saama apu vaihtelee. Puuttumattomuus voi johtua paitsi väkivallan tunnistamatta jäämisestä myös siitä, ettei puuttumiseen ole toimintamalleja tai keinoja.

Puutteellisen osaamisen vuoksi kaikki lähisuhdeväkivalta, jota tiettyihin etnisiin ryhmiin kuuluvat ihmiset kokevat, saatetaan toisinaan niputtaa kunniaan liittyväksi väkivallaksi. Tällainen yksinkertaistava ja kulttuuristava tulkinta ei edistä ilmiön ymmärtämistä eikä uhrien auttamista.

Noin puolet selvitykseen osallistuneista ammattilaisista oli saanut koulutusta kunniaan liittyvästä väkivallasta. Kaikissa haastatteluisa nousi esille tarve lisäkoulutukseen. Viime vuosina viranomaiset ovatkin tilanneet enenevässä määrin koulutusta esimerkiksi Ihmis- oikeusliitolta.

VIRANOMAISSPUUTTU- MISEN PAIKKOJA

Parhaimmillaan monilla ammattilaisilla on mahdollisuus ehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa ja auttaa sitä kokeneita ihmisiä niin koko väestölle suunnatuissa peruspalveluissa kuin maahantulon jälkeisessä vaiheessakin. Monitoimijaisen yhteistyön merkitys korostuu puuttumisessa.

Turvapaikanhakijoiden kohdalla vastaanottokeskusten tiivis yhteisö mahdollistaa erityisen haavoittuvassa asemassa olevien tunnistamisen ja avun tarjoamisen. Maahanmuuttovirasto päättää oleskeluluvista ja turvapaikan myöntämisestä, ja esimerkiksi turvapaikkapuhuttelussa kunniaan liittyvän väkivallan tai pakkoavioliittojen kokemukset tai niiden uhka tulisi huomioida nykyistä järjestelmällisemmin. Maahanmuutto- ja kotoutumisvaiheen palvelut tavoittavat kuitenkin lähinnä sen osan maahanmuuttajista, joka tulee Suomeen kansainvälisen suojelun perusteella. Opiskelun, työn tai avioliiton vuoksi tulevat jäävät pitkälti näiden ulkopuolelle. Sen sijaan koko väestölle suunnatut sosiaali- ja terveyspalvelut sekä koulut tavoittavat väestöä laajemmin.

Lastensuojelun rooli on keskeinen kaikissa sellaisissa kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa, joissa osallisina on alaikäisiä. Lastensuojelu joutuu tasapainoilemaan ali- ja ylireagoimisen välillä tilanteissa, joissa kokonaisuuden hahmottamiseksi tarvittavaa tietoa on usein vähän ja se voi olla

ristiriitaista. Riskinarviointi vakavissa kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa on vaativaa ja edellyttää nopeita ratkaisuja.

Lastensuojelun rooli korostuu silloin, kun alaikäistä kohtaa uhka joutua ulkomaille suostuteltuna tai vastoin tahtoaan. Jos uhka tunnistetaan uhrin vielä oleskellessa Suomessa, lastensuojelu voi estää vastentahtoisen matkan lähtömaahan. Tällaiset tapaukset vaativat useiden viranomais- tahojen kuten sosiaaliviranomais- ten, poliisin ja erityisesti ulkoasiainhallinnon välistä yhteistyötä.

Koulujen henkilökunnalla on usein läheinen ja pitkäaikainen suhde oppilaisiin. Koulumenestyksen laskeminen, lisääntyneet poissaolot tai koulusta pois jääminen voivat olla merkkejä nuoreen kohdistuvasta kunniaan liittyvästä väkivallasta. Luotettu opettaja on usein se henkilö, jolle nuori ensimmäiseksi kertoo itseensä kohdistuvasta painostuksesta tai väkivallasta.

Terveyspalveluiden ammattilaiset ovat tärkeässä roolissa sekä kunniaan liittyvää väkivaltaa ehkäisevänä että sen seurauksia korjaavan työn tekijöinä. Heillä on mahdollisuus kohdata varsinkin naisasiakkaita luontevasti kahden kesken ja heillä on jo käytössä työvälineitä kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi. Aihe tulee terveyspalveluissa esille usein jonkin muun vaivan yhteydessä tai erilaisena selittämättömänä oireiluna.

Poliisi on keskeinen taho

kaikissa sellaisissa kunnia- käsitelyihin liittyvän väkivallan tapauksissa, jotka voivat täyttää rikoksen tunnusmerkit. Tapauksia tulee kuitenkin vain vähän poliisin tietoon. Kunnia- käsitelyihin liittyvien väkivaltarikosten ilmoituskynnys poliisiin voi olla korkea monesta syystä: luottamus viranomaisiin voi olla heikko, tekoja ei välttämättä aina mielletä rikoksiksi tai tapaus- ten yhteisöllistä luonnetta ei ymmärretä. Suomen rikoslaki ei myöskään sovellu erityisen hyvin yhteisöllisten rikosten selvittämiseen. Joskus kielitaidon puute vaikeuttaa poliisin kanssa asioimista ja jopa estää rikosilmoituksen tekemisen akuutissa tilanteessa. Ammat- titaitoisten tulkkien käyttämi- seen ja ulkomailta tapahtuvan puhelintulkkauksen mahdol- listamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota kunniaan liittyvän väkivallan yhteisöllisen luonteen vuoksi.

Tapaukset tulevat poliisin tietoon yleensä kolmansien osapuolten kautta. Moniam- matillinen työtapo onkin kun- niaan liittyvän väkivallan ta- pauksissa erittäin tärkeä sekä ennaltaehkäisy, tehokkaan puuttumisen että uhrin tuki- palveluiden varmistamiseksi. ■

Jäppinen on yliopistonlehtori Helsin- gin yliopistossa ja Latvala projekti- päällikkö Ihmis- oikeusliitossa. Kirjoit- tajat olivat toteuttamassa kesäkuussa 2016 julkaistua Ihmis- oikeusliiton selvitystä ”Kunnia- käsitelyt ja väki- valta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa”. www.ihmis- oikeusliitto.fi.

Pysäytetyt

Tutkimusta ja journalismia etnisestä profiloinnista

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen Pysäytetyt-hanke tutkii etnistä profilointia Suomessa huomioiden sekä profilointia kokeneiden ihmisten että viranomaisten näkökulman.

Etnisellä profiloinnilla tarkoitetaan sellaisia tilanteita, joissa viranomaiset käyttävät toimivaltuuksiaan yksilöä kohtaan pelkästään tai pääasiallisesti hänen ihonväriinsä, etnisen alkuperänsä tai uskontonsa takia. Kyse voi olla esimerkiksi näihin syihin perustuvasta poliisin tekemästä henkilöllisyyden selvittämisestä, henkilön tarkastuksesta tai kiinniotosta. Etnisessä profiloinnissa lain toimeenpano perustuu todistusaineiston tai yksilön käyttäytymisen sijaan etnisyyden, kansallisuuden, ihonvärin tai uskonnon pohjalta tehtyihin yleistyksiin.

Etnistä profilointia on tutkittu paljon sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa erilaisin tutkimusmenetelmin. Rodullisen tai etnisen profiloinnin käsitteen alkuperä sekä nykyinen käyttötapa ovat peräisin Yhdysvalloista. Etnistä profilointia tapahtuu kuitenkin useiden tutkimusten mukaan monissa Euroopan valtioissa. Esimerkiksi Britanniassa poliisi pysäyttää viranomais-tilastojen perusteella mustia

henkilöitä moninkertaisesti enemmän kuin valkoisia. Profilointia Euroopassa laajasti selvittäneessä Open Society -säätiön Justice Initiative -ohjelmassa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi muslimien profiloinnin lisääntymiseen viime vuosina Euroopassa terrorismin torjunnan nimissä. Euroopan perusoikeusviraston vuonna 2010 julkaiseman laajaan kyselytutkimukseen perustuvan selvityksen mukaan Belgiassa, Espanjassa, Kreikassa, Ranskassa, Saksassa ja Unkarissa vähemmistön edustajia oli poliisin toimesta pysäytetty useammin kuin valtaväestöön kuuluvia vastaajia. Valtaväestön edustajien mielestä poliisi kohteli heitä kunnioittavasti pysäytyksen aikana, kun taas useammat vähemmistön edustajat pitivät saamaansa kohtelua epäkunnioittavana.

Kansainvälisessä tutkimuksessa etnisellä profiloinnilla on todettu olevan monia haitallisia vaikutuksia. Se heikentää etnisten vähemmistöjen luottamusta poliisiin; se voi johtaa siihen, että vähemmistötaustaiset ihmiset eivät us-

kalla raportoida kohtaamiaan rikoksia ja tuottaa osaltaan tulehtuneita suhteita vähemmistöjen ja viranomaisten välille. Kokemukset profiloinnista voivat vaikuttaa siihen, miten maahanmuuttajat kokevat kuuluvansa yhteiskuntaan.

ETNINEN PROFILOINTI LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

Etninen profilointi ei ole alun perin oikeudellinen käsite eikä sitä määritellä eksplisiit- tisesti kansainvälisessä lainsäädännössä. Kansainväliset oikeusinstanssit ovat kuitenkin ratkaisuisaan käsitelleet profilointia ja osoittaneet sen rikkovan keskeisiä ihmisoikeus- sopimuksia.

YK:n ihmisoikeuskomitean vuoden 2009 ratkaisu on ensimmäinen YK-tasoinen päätös, jossa käsitellään syrjinnän näkökulmasta ulkomaalaisten oleskeluoikeuden valvontaa (Lecraft v. Espanja). Komitea toteaa, että vaikka henkilöllisyyden tarkastukset esimerkiksi ulkomaalaisvalvonnan takia ovat sinällään laillisia, poliisi ei voi käyttää henkilön etnistä taustaa tai ihonväriä

indikaattorina mahdolliselle laittomalle oleskelulle. Euroopan ihmisoikeustuomioistu- in on todennut vuonna 2006 ratkaisussaan, että etninen profilointi on laitonta syrjintää (Timishev v. Venäjä). Yksi Ranskan korkeimmista oikeusasteista (Cour de Cassation) päätti marraskuussa 2016, että poliisin nuoriin afrikkalais- ja arabitaustaisiin miehiin suhteettoman paljon kohdistuvat pysäytykset ovat laittomia. Oikeuden mukaan syrjinnän- vastainen lainsäädäntö pätee myös poliisin toiminnassa yhtä lailla kuin muillakin elämän aloilla ja poliisin on kyettävä osoittamaan kullekin tarkastukselle objektiiviset yksilölliset perusteet.

Suomessa on käyty julkista keskustelua poliisin mahdollisesti ulkomaalaisvalvonnan yhteydessä harjoittamasta etnisestä profiloinnista noin vuosikymmenen ajan. Suomessa ei kuitenkaan ole tehty yhtään oikeuden päätöstä siitä, että viranomaiset olisivat syyllistyneet syrjintään etniseksi profiloinniksi luokiteltavissa tilanteissa. Yhdenvertaisuus-

Etnisessä profiloinnissa lain toimeenpano perustuu todistusaineiston tai yksilön käyttäytymisen sijaan etnisyyden, kansallisuuden, ihonvärin tai uskonnon pohjalta tehtyihin yleistyksiin.

valtuutettu on useasti ottanut kantaa poliisin harjoittamaan ulkomaalaisvalvontaan ja epäillyt, että nykyiset käytännöt sisältävät merkittävän riskin näkyviin vähemmistöihin kohdistuvasta profiloinnista. Ulkomaalaislain mukaan ulkomaalaisvalvonnalla tarkoitetaan laittoman maassa oleskelun torjuntaa sekä ulkomaalaislain noudattamisen valvontaa (129 a §). Vuonna 2015 ulkomaalaislakiin lisättiin maininta siitä, että valvontatoimenpide ei saa perustua “pelkästään tai ratkaisevassa määrin henkilön todelliseen tai oletettuun etniseen alkuperään”. Lain mukaan valvonnan tulee perustua ”valvontaviranomaisen yleisiin tietoihin ja kokemukseen laittomasta maahantulosta ja oleskelusta” sekä ”tehtyihin havaintoihin tai saatuihin vihje- taikka analyysitietoihin”.

Siinä määrin kuin profiointi liittyy ulkomaalaisvalvontaan ja paperittomuuden torjuntaan, se on yksi esimerkki niistä tavoista, joilla nykyinen eurooppalainen ja suomalaisen maahanmuuttopolitiikka luo jännitteen yhtäältä sisäisten rajakontrollien ja toisaalta yleisen yhdenvertaisuuden periaatteen välille. Onkin syytä tarkastella kaupunkitilassa tapahtuvan tehovalvonnan tarkoituksenmukaisuutta ja kysyä missä määrin sen harjoittaminen on mahdollista ilman profiointia. Laki myös vaikuttaa jättävän avoimeksi havaintojen ja vihjetietojen suhteen todellisiin yksilöön kohdistuviin epäily-

hin laittomasta maassa oleskelusta. Poliisilla ei myöskään ole velvollisuuksia rekisteröidä niitä perusteita, joilla kyseinen henkilö on valittu tarkastuksen kohteeksi.

ETNISEN PROFILOINNIN TUTKIMINEN SUOMESSA

Etninen profiointi ei liity pelkästään ulkomaalaisvalvontaan, vaan sitä voi tapahtua esimerkiksi silloin, jos jonkin rodullistetun ryhmän jäsenet joutuvat epäilyjen ja tarkastusten kohteeksi, koska yhtä ryhmään kuuluvaa etsitään rikokseen liittyen. Monissa syrjintää ja maahanmuuttajien asemaa käsittelevissä tutkimuksissa esimerkiksi romanit ja afrikkalaistaustaiset ihmiset ovat raportoineet epäluottamuksesta poliisin, poliisin epäasiallisesta kohtelusta tai etnisen ryhmän jäsenyyteen perustuvista pysäytyksistä. Esimerkiksi maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (2012) mukaan jopa 25 prosenttia kurditaustaisista ja 15 prosenttia vastaajista kertoi kokeneensa syrjintää poliisin taholta.

Pysäytetyt-hanke käynnistettiin, koska yksikään tutkimus Suomessa ei ole ottanut juuri etnistä profiointia pääasiallisesti tutkimuskohteeksi. Tutkimuksessa yhdistetään määrällisiä ja laadullisia aineistoja. Tutkimusryhmä haastattelee sekä etnisten vähemmistöjen jäseniä, jotka epäilevät, että he ovat kokeneet etnistä profiointia ja viranomaisten edustajia. Olemme haastatelleet esimerkiksi romanilaisia

ja bulgarialaisia katutyöntekijöitä, maahanmuuttajataustaisia Suomen kansalaisia sekä romanivähemmistön jäseniä. Toteutamme myös kyselytutkimuksen kartoittaaksemme ilmiön laajuutta. Tutkimus keskittyy Helsingin ja Turun seudulle.

Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, millaisia kokemuksia rodullistetuille ihmisille syntyy, jos heidät pysäytetään ja pyydetään identifioimaan itsensä poliisin tai muun viranomaisen toimesta. Tutkimuksessa ei tarkastella profiointia vain oikeudellisena tai hallinnollisena kysymyksenä, vaan tutkimukselle on tärkeää tuoda esille pysäytetyksi tulleiden tulkintoja tilanteista, etnisen profiloinnin seurauksia ja niitä merkityksiä, joita sille annetaan: Vaikuttaako profiointi siihen, missä ihmiset kokevat voivansa liikkua ja mitä tiloja he voivat käyttää? Mitä pysäytyksiä kokeneet ihmiset ajattelevat Suomen poliisista? Vaikuttavatko profiointikokemukset siihen, näkeekö ihminen olevansa osa suomalaista yhteiskuntaa? Tarkastelemme myös sitä, missä määrin kokemukset ovat sidoksissa pysäytyksiä kokeneiden ikään ja sukupuoleen.

Haluamme myös ymmärtää, miten viranomaiset tulkitsevat etniseen profiointiin liittyvät kysymykset. Viranomaishaastattelujen kautta on tarkoitus tuoda esiin poliisin näkökulmaa mahdollisiin haasteisiin etnisten vähemmistöjen ja poliisin välisissä suhteissa. Olemme kiinnos-

tuneet siitä, missä määrin syrjintäkysymykset nähdään tärkeinä poliisissa ja miten esimerkiksi etnisen profiloinnin kieltö huomioidaan poliisien koulutuksessa.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa luotettavaa tietoa ilmiöstä sekä julkisen keskustelun että viranomaistoiminnan kehittämisen tueksi. Pysäytetyt-hanke toteutetaan tutkijoiden ja toimittajien yhteistyönä: projektin tutkijajäsenten julkaisemien tieteellisten artikkeleiden lisäksi journalistijäsenet kirjoittavat aiheesta artikkeleita ja reportaaseja. Julkaisemme keskeiset tutkimustulokset myös yleistajuisessa suomen- ja englanninkielisessä tutkimusraportissa. ■

Kolmivuotista Pysäytetyt-hanketta (2015–2018) rahoittaa Koneen säätiön Jakautuuko Suomi-ohjelma. Projektin etenemistä voi seurata internetsivuilla www.profiling.fi sekä Facebookissa: www.facebook.com/pysaytetytstopped/.

Kirjoittaja työskentelee hankkeessa tutkijana.

HELENA HUHTA

Etnisyys muurien sisällä

Vankilatutkimus oli pitkään värisokea

James Jacobs kirjoitti *Crime and Justice* -tiedelehdessä vuonna 1979, että yhdysvaltalainen vankilatutkimus oli 1970-luvulle saakka jättänyt lähes täysin huomiotta kysymyksen rodusta. Vankilaa oli lähestytty tutkimuksissa kuin sen asukkaat muodostaisivat yhden eheän ryhmän. Vankikulttuurin odotettiin olevan yhtenäinen ja vankilan aiheuttamat kärsimykset ja kärsimysten seuraukset oletettiin samoiksi. Esimerkiksi vankikulttuurin klassikotutkijoihin kuuluva **Gresham Sykes** tutki 1950-luvun lopulla vankien keskinäisiä sääntöjä, niihin sopeutumista ja vankien välisiä rooleja. Hän ei kuitenkaan raportoinut mitään etnisten ryhmien välisistä suhteista, vaikka tuolloin puolet vankilan asukkaista oli tummaihoisia. Sosiologisen vankilatutkimuksen ensimmäistä 40 vuotta (1930–1970) vaivasi pahanlaatuinen värisokeus.

Kysymyksiin etnisten ryh-

mien välisistä suhteista herättiin Yhdysvalloissa vasta, kun etniset vähemmistöt (afroamerikkalaiset, meksikolaiset, puertoricolaiset jne.) muodostivat suuremman osuuden vankipopulaatiosta kuin maan valkoinen valtaväestö. 1970-luvun tutkimusten tulokset ovat kiinnostavia. Ensimmäisenä kyseenalaistui yleiseksi kuviteltu sääntö, jonka mukaan jokaisen on suoritettava tuomionsa omissa yksinäisyydessään. Mustat muslimit olivat jo 1950-luvulla näyttäneet kykynsä organisoitua ja vaatia oikeuksiaan ryhmänä. He olivat myös muodostaneet uskonnollisen ja ideologisen yhteisön, jossa huolehdittiin omista. Samalla ymmärrettiin, että vangit eivät muodostaneet yhtenäistä joukkoa, vaan vankien välinen solidaarisuus vastakkainasettelussa vartijoita kohtaan oli ennemmin etnisten ryhmien sisäistä solidaarisuutta. Suurimmilla etnisillä ryhmillä (mustilla, latinoilla ja

valkoisilla) oli vankilassa omat kulttuurinsa ja sääntönsä, joita noudatettiin. Monet kulttuuripiirteet siirtyivät vankilaan sen ulkopuolisista emokulttuureista. Etniset ryhmät kamppailivat keskenään hallitsevan ryhmän asemasta. Jopa niiden käyttämä vankilaslangi oli eriytynyt. Värisokeudesta selvinneet kriminologit jouituivat toteamaan, että etnisyys oli monissa vankiloissa kaikkein merkittävin sosiaalisesti erotteleva tekijä.

MYÖS SUOMESSA VANKIEN ETNINEN TAUSTA MUUTTUNUT

Suomen vankipopulaatiossa on tapahtunut raju muutos viime vuosikymmenten aikana. Vuonna 1990 Suomen vankiloissa tuomiota suoritti 20 ulkomaan kansalaista. Tällä hetkellä ulkomaalaisia vankeja on lähes 500, eli noin joka kuudes vanki, ja eri kansalaisuuksia on noin 60. Näihin lukuihin eivät sisälly kansa-

laisuuden saaneet maahanmuuttajat, niin sanotut toisen polven maahanmuuttajat, romanit, saamelaiset tai tataarit. Etnisten vähemmistöjen määrä vankiloissamme on kaikesta päätellen suuri. Ja muutos on tapahtunut nopeasti.

Yhdysvaltalaisutkijoiden löydökset 1970-luvulla piirtyvät jännittävällä tavalla vasten suomalaista kehitystä. Voi kysyä, että tiedämmekö enää, mitä vankiloissamme tapahtuu, minkälaiset vankien väliset suhteet ovat ja mitä tapahtuu vankikulttuurille vai onko niitä jo useampia. Tärkeää olisi tietää myös, minkälaisia haasteita henkilökunta kohtaa työssään ja minkälainen vankilakokemus on esimerkiksi valtakieltä taitamattoman vangin näkökulmasta. Pelkääjävankieihin liittyvää tutkimusta lukuun ottamatta aihetta ei ole Suomessa tutkittu.

Kun yhdysvaltalaiset vankilatutkijat avasivat 1970-luvulla silmänsä rodullisille suhteille,

Vankiloiden sisäinen tilanne on monin tavoin kytköksissä yhteiskunnallisiin muutoksiin ja yleisemmän ilmapiirin kehittymiseen.

elettiin jo tilanteessa, jossa vangit olivat eristäytyneet etnisiin ryhmiinsä ja nämä ryhmät olivat avoimessa konfliktissa keskenään. Useimmissa karotetuissa vankiloissa jokin etninen ryhmä, yleensä afroamerikkalaiset, oli hallitsevasa asemassa muihin vankeihin nähden. Olisiko tähän tultu, jos kysymys rodusta ja etnisyydestä olisi osattu ottaa ajoissa huomioon? Olisiko tilanteeseen voitu vaikuttaa ennen sen kärjistymistä, vai oliko tilanne jo lähtökohtaisesti kärjistynyt Yhdysvaltojen yhteiskunnallisen ja historiallisen tilanteen vuoksi?

Vaikka sosiologisissa vankilatutkimuksissa on osoitettu useita piirteitä, jotka näyttävät hämmästyttävän hyvin kuvaavan vankiloiden elämää eri vuosikymmeninä ja eri (länsi)maissa, vankilakulttuurilla on samanaikaisesti kiinteä yhteys historialliseen ja paikalliseen ympäristöön. Suomalaisten vankiloiden kehitykseen vaikuttavat muun muassa suomalaisen yhteiskunnan maahanmuuttohistoria, yhteiskunnan henkinen ilmapiiri ja rikollis(t)en alakulttuuri(e)n sisällä tapahtuvat asennemuutokset. Eroja on siis oletettava yhteiskunnan sisällekin. Suuri merkitys on myös herkkyydellä, jolla vankeinhoidossa etnisyyden tuomiin haasteisiin vastataan.

MITEN TUTKIA ETNISYYTTÄ VANKILASSA?

Vankilan sisäistä – lähtökohtaisesti suljettua – maailmaa on lähestytty monin erilaisin

tutkimusmenetelmin. Kun tutkimuksen kohteena ovat sellaiset sosiaalisen todellisuuden muodot, joista on vain vähän tietoa ja jotka pitää ennen kaikkea löytää, on turvauduttava laadullisiin menetelmiin. Olen väitöskirjatutkimuksessani päätenyt hyödyntämään osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja voidakseni tarkastella vankilan arkea sisältä käsin. Tavoitteenani on ymmärtää vankila-arkea mahdollisimman syvällisesti ottaen huomioon vankilan fyysiset puitteet, instituution käytöjen tuomat reunaehdot ja sosiaalisen maailman kaikki ne ristiriitoinen. Tehtävä ei ole helppo mutta sitäkin jännittävämpi.

Keräsin tutkimukseni aineistoa reilun kahdeksan kuukauden aikana kahdessa suljetussa miesten vankilassa. Osallistuin näiden vankiloiden arkeen työtoiminnoissa, osastoilla, ruokaloissa, vartijatoimistoissa, liikuntasaleissa, käytävillä, portaikoissa ja niin edelleen. Kuljin ja puuhailin mukana, juttelin halukkaiden vankien ja henkilökunnan jäsenten kanssa ja kirjoitin kaikesta tarkkaa päiväkirjaa. Osallistuvan havainnoinnin lisäksi haastattelin vankeja eri etnisistä taustoista ja henkilökunnan jäseniä. Monipuolisen haastatteluaineiston avulla pyrin eri osapuolet huomioimaan kuvaukseen siitä, mitä vankilassa tapahtuu ja miksi.

Osallistuvaa havainnointia hyödyntävien eli etnografisten tutkimusten kysymyksenasettelu on usein löyhä siksi,

että tutkija toivoo löytävänsä jotain, mitä ei osaa ennakoida. Tavoitteenani on vastata kysymyksiin siitä, millä tavoin etnisyyden ilmenee vankilassa, miksi, minkälaisissa tilanteissa ja minkälaisin seurauksin. Tutkimuksessani selvitetään lisäksi vankien välisiä sekä vankien ja henkilökunnan välisiä suhteita, kokemuksia vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta ja vankilassa selviytymisen keinoja.

ETNISYYS OSANA VANKILA-ARKEA

Koska kenttätutkimus vankilassa päättyi vasta hiljan, on liian aikaista antaa näihin kysymyksiin tarkkoja vastauksia. Tässä vaiheessa voin todeta, että etnistien vähemmistöjen asemassa vankiyhteisössä on eroja eri vankiloissa. Ryhmytyminen etnisyyden perusteella on vankiyhteisössä tavallista ja sille on monia käytännön syitä, kuten kielitaito, kulttuuriset tavat, joissain tapauksissa uskonto ja jopa sukulaisuus. Ryhmytyminen ei kuitenkaan ole vain vapaaehtoista ja käytännöllistä. Etnisten ryhmien välisissä suhteissa on joitakin suhteellisen pysyviä rakenteita, kuten etnistien ryhmien asettuminen hierarkian eri askelmille. Samalla nämä suhteet ovat kiinnostavalla tavalla muutoksen tilassa.

Olosuhteet suljetun instituution sisällä muodostuvat useista komponenteista ja niiden välisistä suhteista. Henkilökunnan toimintaa määrittelevät lait ja määräykset mutta myös työn kautta hankittu

ammattitaito ja ihmistunteisuus sekä vankiloiden historiassa ja joskus myös suvuissa kulkeutuva tieto ja käytännöt. Toisaalta vankilan olosuhteet ja sen sosiaalinen ympäristö muotoutuvat vankien välisten suhteiden ja sääntöjen kautta. Nämä ulottuvuudet kietoutuvat yhteen niin, että sinänsä loogisilta vaikuttavat institutionaaliset järjestelyt yhdessä vankien välisten suhteiden kanssa aiheuttavat toisinaan epätasa-arvoisia olosuhteita.

Maahanmuuttajataustaisten vankien määrän lisääntymiseen liittyy paljon ennakoimattomia asioita. Tiedämme esimerkiksi hyvin rajallisesti siitä, mitkä etniset ryhmät tulevat vankiloissamme kasvamaan. Maailmanpoliittiset tapahtumat ovat osoituksia siitä, että nopeat muutokset ovat mahdollisia. Vankiloiden sisäinen tilanne on monin tavoin kytköksissä yhteiskunnallisiin muutoksiin ja yleisemmän ilmapiirin kehittymiseen. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus voi tuoda vastauksia kysymyksiin, mutta se on samalla liian hidasta, jotta muutoksiin reagoimisen tai varautumisen voisi jättää sen varaan. Vankeinhoito on tosiaan haasteiden edessä. ■

Kirjoittaja on tohtoriopiskelija Helsingin yliopiston Valtiotieteellisessä tiedekunnassa ja Nuorisotutkimusseurassa. Hän tekee Suomen kulttuurirahaston rahoittamaa etnografista väitöskirjaa etnisyydestä vankila-arjessa.

■ L E E N A - K A I S A Å B E R G

Paperittomat rikoksen uhreina

Rikosprosessiin lähteminen on monesta syystä vaikeaa

Paperittomia henkilöitä arvioidaan oleskelevan Suomessa joitain tuhansia. Tarkkoja määriä ei mikään tahon pysty arvioimaan ja määrät riippuvat myös määrittelystä.

Yleensä ajatellaan, että paperiton on henkilö, joka elää maassa vailla laillista oleskeluoikeutta. Paperittoman oleskelu ei siis ole virallisesti viranomaisten tiedossa tai sallimaa. Hän on joko saanut kielteisen päätöksen turvapaikka- tai oleskelulupahakemukseensa tai jäänyt maahan luvan umpeuduttua.

Käytännössä paperittomiin rinnastetaan henkilöt, jotka oleskelevat laillisesti mutta

joilla ei ole oikeutta sosiaali- ja terveyspalveluihin tai oleskelun edellytyksenä ollut vakuutusturva on päättynyt. Esimerkiksi Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmään sisältyvät EU-kansalaiset, joiden tilapäinen maassa oleskelu on luvallista, mutta joilla ei ole vakuutusturvaa sairauden tai sairaanhoidon varalle. Useimmiten kyse on ns. liikkuvasta väestöstä, joista valtaosa on Itä-Euroopan romaneja.

Paperittomien määrä tulee todennäköisesti kasvamaan, kun Suomeen viime syksynä tulleet turvapaikanhakijat saavat kielteisiä päätöksiä. Kielteisen päätöksen saaneita ryhdytään poistamaan vas-

taanottokeskuksista, mikäli he eivät omaehtoisesti palaa kotimaahansa eikä kotimaa ota heitä vastaan. Kukaan ei vielä osaa sanoa, kuinka suuresta ihmisryhmästä puhutaan. Suomi on kuitenkin uuden tilanteen edessä ja esimerkiksi Helsingissä on varauduttu järjestämään hätämajoitusta pakkasöitä varten.

PELKO KÄÄNNYTYKSESTÄ

Rikoksen uhriksi joutuneen paperittoman henkilön edessä on suuri kysymys: jos teen rikosilmoituksen poliisille, pidätetäänkö minut ja käännytetään maasta.

Tilanne on vaikein, jos

henkilö oleskelee maassa viranomaisten tietämättä, täysin ilman oleskeluoikeutta. Mutta monet ulkomaalaiset pelkäävät viranomaisia myös silloin, kun vaaraa palauttamisesta ei ole. Ajatellaan, että ylipäätään rikosasiaan sekaantuminen ja viranomaisten kanssa tekemisiin joutuminen voi vaikeuttaa omaa asemaa ulkomaalaisena. Epäluottamus viranomaisia kohtaan juontaa usein juurensa huonoista kokemuksista kotimaassa. Vaikeutta lisäävät kielivaikeudet ja epätietoisuus yhteiskuntajärjestelmästä.

Jos rikosilmoitusta ei uskalla tehdä, ei myöskään rikoksen tekijää saada kiinni. Tämä johtaa rankaisemattomuuden

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli toimia välittäjinä viranomaisten ja asiakkaiden välillä silloin, kun asiakkaat eivät uskalla olla yhteydessä viranomaisiin.

tilaan ja voi mahdollistaa monenlaisen rikollisen toiminnan ja hyväksikäytön, jopa ihmiskaupan.

Asianomistajan rooli rikosprosessissa on tärkeä, mutta jos takeita maassa oleskelusta ja muista tukitoimista ei ole, uhri ei useinkaan koe prosessiin lähtemistä mielekkäänä. Apua pitäisi saada ainakin majoitukseen, toimeentuloon sekä terveyspalveluihin.

Joissain maissa on käytössä määrääaikainen oleskelulupa rajatuissa tilanteissa, kun asianomistaja avustaa viranomaisia rikoksen selvittämisessä. Lisäksi on kehitetty ns. palomuureja, joissa paperiton uhri voi tehdä rikosilmoituksen pelkäämättä pidättämistä tai rikosilmoituksen tekee joku välittäjänä toimiva taho. Myös EU:n perusoikeusvirasto FRA suosittaa tällaisia menettelyitä jäsenvaltioille.

Esimerkiksi Amsterdamissa poliisi on hyvin kokemukseen kokeillut järjestelmää, jossa tietyt poliisit toimivat yhteistyössä maahanmuuttajayhteisöjen kanssa ja voivat ottaa vastaan rikosilmoituksia ilman, että se johtaa maasta poistamisen käynnistämiseen. Järjestelmää ollaan nyt laajentamassa koko maahan. Tätä mallia voitaisiin kokeilla myös Suomessa.

VAIN VÄHÄN VAIHTOEHTOJA

Paperittomat henkilöt ovat erityisen heikossa asemassa työmarkkinoilla. Heillä ei yleensä ole muuta vaihtoehtoa kuin ottaa vastaan työtä epäin-

himillisissä olosuhteissa, vaikka he itse ymmärtäisivät, että työehdot eivät täyty.

Suomessa työskenteleviin ulkomaalaisiin prostituutuihin tiedetään kohdistuvan vakaviakin väkivalta- ja seksuaalirikoksia. Ulkomaalaislain perusteella EU:n ulkopuolelta tuleva henkilö voidaan kääntää, jos hänen voidaan perustellusti epäillä myyvän seksuaalipalveluita. Tämä vaikeuttaa rikoksista ilmoittamista, mutta myös viisumilla oleskelevat pelkäävät yhteydenottoa poliisiin. Ongelmana on myös se, että akuutin terveydenhuollon lisäksi muuta apua ei juurikaan ole saatavilla.

Tämä perusongelma vaikeuttaa myös ihmiskaupan uhrien tunnistamista. Monet uhreista eivät ole halukkaita lähtemään rikosprosessiin ihmiskaupan uhreille kehitetystä erityisestä auttamisjärjestelmästä huolimatta. He pelkäävät monien vuosien rikosprosessia, kustotoimia, maasta poistamista ja ylipäätään asemaansa liittyvää epävarmuutta. Ihmiskaupan uhrit ovat kuitenkin Suomessa ainoa uhriryhmä, joka voi saada tilapäisen oleskeluluvan rikosprosessiin osallistumista varten.

Vaikean valinnan edessä on myös lähisuhdeväkivallan uhriksi joutunut henkilö, jonka oleskelu perustuu avioliittoon. Oleskelun turvaamiseksi on pystyttävä osoittamaan, että puoliso on toiminut väkivaltaisesti. Samaan aikaan puoliso uhkaa maasta poistamisella tai lasten menettämällä.

RIKOSUHRIDIREKTIIVI ANTAA OIKEUKSIA

Lokakuussa 2015 kansallisesti voimaan astuneen rikosuhridirektiivin oikeuksia tulee soveltaa uhreihin syrjimättömästi myös oleskeluoikeuden osalta. Rikosilmoituksen tekeminen tai rikosprosessiin osallistuminen eivät kuitenkaan tuo uhrille oleskeluun liittyviä oikeuksia.

Direktiivi antaa kaikille rikoksen uhreille oikeuden yleisiin rikosuhripalveluihin riippumatta siitä, onko rikosilmoitusta tehty. Rikosuhripäivystykseen on toistaiseksi tullut vain vähän yhteydenottoja paperittomilta asiakkailta. Ennakoimme kuitenkin tarpeen lisääntyvän, kun tietoisuus palveluista ja uhrin oikeuksista lisääntyy.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli toimia välittäjinä viranomaisten ja asiakkaiden välillä silloin, kun asiakkaat eivät uskalla olla yhteydessä viranomaisiin. Mitä selkeämmät pelisäännöt tähän on luotu, sitä paremmin järjestöt voivat rohkaista asiakkaita rikosprosessiin.

Direktiivi lähtee myös siitä, että kaikilla uhreilla on oikeus erityispalveluihin, kuten pääsy turvakotiin. Käytännössä riippuu kuitenkin siitä, miten laajasti ne kussakin jäsenvaltiossa on järjestetty. Jäsenvaltioiden tulkinnan varaan näyttää jäävän myös se, miten laajasti paperittomille rikoksen uhreille taataan heidän tarvitsemansa akuutti terveydenhuolto, psyykinen tuki, turvallinen majoitus ja oikeusapu. Nämä

kaikki ovat kuitenkin edellytyksiä sille, että myös paperittomat rikoksen uhrit pääsevät käyttämään heille kuuluvia oikeuksia rikosprosessissa. ■

Kirjoittaja on Rikosuhripäivystyksen toiminnanjohtaja.

LÄHTEITÄ:
Paperittomat-hankkeen verkkosivut: www.paperittomat.fi

Pro-tukipisteen lausunto Rikosuhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut -hankkeelle, 10.11.2014

EU:n perusoikeusviraston FRA:n kannanotto "Apprehension of migrants in an irregular situation – fundamental rights considerations", 2013 EU:n perusoikeusviraston FRA:n raportti "Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims", 2015

Paperittomia EU:ssa edustavan PICUM-järjestön opas "Guide to the EU victims' directive: Advancing access to protection, services and justice for undocumented migrants", 2015.

Uskontokunnat tekevät yhteistyötä väkivallan ehkäisemiseksi

Uskontojen merkitys on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana. Myös Suomessa eri uskonnot ovat tulleet näkyvämmäksi, ja uskonnoista puhutaan enemmän kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. Samaan aikaan on käynyt ilmi, että ihmisten tietämys uskonnoista on aiempaa vähäisempi. Tämä koskee niin valtauskontoa kuin myös vähemmistöuskontoja. Tiedon puute on vaarallista, sillä se antaa tilaa ennakkoluuloille ja vihamielisyydelle eri uskonnon omaavia ihmisiä kohtaan.

Islamofobia ja antisemitismi ovat lisääntyneet Euroopassa ja myös Suomessa. Antisemitismi on ollut Suomessa varsin näkymätöntä, mutta kansainvälisen kehityksen johdosta juutalainen yhteisö kokee turvallisuustilanteensa heikentyneen. Islam ja muslimien vastaisuus on lisääntynyt merkittävästi Suomessa. Suurin syy tähän lienee terroristijärjestö Daesh, joka tekee näyttäviä terroristisia tekoja, mainostaa niitä laajasti ja harjoittaa raakaa väkivaltaa perustellen sitä omalla tulkinnallaan uskonnosta. Muslimijärjestöt ja

moskeijat ovat joukolla irtisanoutuneet Daeshin väkivallasta korostaen, että järjestöllä ei ole mitään tekemistä islamin kanssa. Daeshin riveihin liittyneillä eurooppalaisilla on tutkimusten mukaan hyvin vähäiset tiedot islamista, ja tästä syystä heihin on helppo vaikuttaa väkivaltaa ja maailmanloppua lietsovilla opeilla. Daeshin toiminta on lisännyt merkittävästi epäluuloja ja vihamielisyyttä muslimeja kohtaan. Tämä siitä huolimatta, että Daeshin väkivalta on kohdistunut merkittävässä määrin myös muslimeihin.

VIHAPUHE VALTAA ALAA

Syksyllä 2015 evankelisluterilainen kirkko asettui puolustamaan Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita. Kirkon kanta oli, että turvapaikanhakijoita tulee auttaa ja heitä on kohdeltava inhimillisesti. Kirkko avasi ovensa turvapaikanhakijoille ja järjesti keräyksiä heidän avustamiseksi. Tämän johdosta kirkko joutui viharyöpyn kohteeksi. Kirkon henkilökuntaa ja seurakuntien aktiivisia jäseniä uhkailtiin ja he saivat runsaasti vihapostia. Tilanteen johdosta sisämi-

nisteriö ja Kirkkohallitus järjestivät vuoden 2016 alussa kolme seminaaria eri puolilla Suomea kirkon henkilökunnalle. Seminaareissa käsiteltiin väkivaltaisia ääriliikkeitä, vihapuhetta ja viharikoksia. Jokaisessa seminaarissa yleisöltä kysyttiin, ketä on uhkailtu ja kuka on saanut vihapostia. Jokaisella kerralla nousi paljon käsiä – ja myös piispa oli niiden joukossa, joiden käsi nousi.

Sisäministeriö on lisännyt viime vuosina yhteistyötä uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Tavoitteena on toisaalta lisätä uskonnollisten yhteisöjen turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta ja toisaalta yhdistää voimat ihmisten ja yhteiskunnan turvallisuutta heikentävien ilmiöiden torjumiseksi. Esimerkkinä jälkimmäisestä voidaan mainita viharikokset, joiden määrä kasvoi vuonna 2015 yli 50 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Edelleen suurimman viharikosryhmän muodostivat rasistiset rikokset, mutta myös uskontoon ja elämäntavoihin kohdistuneiden epäiltyjen viharikosten määrä kasvoi. Hieman yli puolessa tapauksissa oli kyse islaminuskosta.

MUSLIMIYHTEISÖN HUOLET OLLEET VÄHÄLLÄ HUOMIOLLA

Poliisi on viime vuosina lisännyt vuorovaikutusta muslimiyhteisöjen kanssa osana ennalta ehkäisevän toiminnan kehittämistä. Kanssakäymiseen on tarvetta, sillä muslimiyhteisöjen turvallisuuteen liittyvät ongelmat ja huolet ovat jääneet usein varsin vähälle huomiolle.

Esimerkkinä voidaan mainita nuorten muslimimiesten kokemukset. Saadun palautteen mukaisesti nämä kokevat usein jouduttuaan rikoksen kohteeksi, että poliisi kohtelee heitä epäoikeudenmukaisesti. Kärjitetysti voidaan sanoa, että he kokevat tulevansa usein kohdelluksi rikosentekijöinä silloinkin, kun he ovat uhreja. Tämä lisää epäluottamusta viranomaisia kohtaan.

Uskonnollisesti pukeutuneet musliminaiset ovat entistä useammin häirinnän, sanallisen uhkailun ja myös fyysisen väkivallan kohteena liikkueensa julkisilla paikoilla. Myös näistä tapauksista kerrotaan vain harvoin poliisille. Kun asiasta keskustelea nuorten musliminaisten kanssa, ensimmäinen reaktio usein on se, että henkilö kieltää olleensa

Elämme varsin ristiriitaisia aikoja. Samaan aikaan lisääntyvät sekä ihmisten liikkuvuus ja kanssakäyminen että ennakkoluulot ja suoranainen viha eri ihmisryhmiä kohtaan.

väkivallan tai häirinnän kohteena. Vasta hetken päästä esille tulee tapauksia kuten huivin repiminen päästä väkivalloin, herjaaminen tai naamalle sylkeminen.

Poliisiin ja muslimiyhteisöjen välinen vuorovaikutus lisää luottamusta, ja tämä lisää poliisin mahdollisuutta puuttua turvattomuutta muslimiyhteisöissä aiheuttaviin seikkoihin. Turvallisuuden tunne on kotoutumisen ja osallisuuden tunteen kannalta keskeinen.

USKONTOKUNTIEN JULKILAUSUMA OSOIT- TAA YHTEISTYÖHALUA

Sisäministeriö järjesti yhteistyössä Uskot-foorumin kanssa pyöreän pöydän keskustelun syyskuussa 2016. Tilaisuus järjestettiin Uskot-foorumin aloitteesta. Uskontojen yhteistyö Suomessa – Uskot-foorumi ry on yhdistys, jonka tarkoituksena on vaalia yhteiskuntarauhaa uskonnonvapautta vahvistavassa hengessä edistämällä uskontojen välistä vuoropuhelua, yhdenvertaisuutta, keskinäistä kunnioitusta ja yhteistyötä. Foorumissa ovat mukana kristityt, juutalaiset ja muslimit. Keskustelun päätteeksi lähes kahdenkymmenen eri uskontokunnan edustajat allekirjoittivat julkilausuman, jossa vakuutettiin, että ”me allekirjoittaneet sitoudumme omilla tahoillamme edistämään yhteiskuntarauhaa sekä ihmisten ja uskontojen välistä kunnioitusta sekä keskustelua”. Julkilausumalla on tärkeä

symbolinen merkitys, sillä se osoittaa uskontokuntien välistä yhteistyöhalua ja -kykyä.

Ministeri Risikko jatkoi pyöreän pöydän keskustelun hengessä ja kutsui muslimiyhteisöt lounaalle valtioneuvoston juhlahuoneistoon Smolnaan marraskuussa. Tilaisuudessa sovittiin, että seuraava tapaaminen järjestetään keväällä 2017.

USKONTOKUNNAT TORJUVAT VÄKIVALTAISTA RADIKALISOITUMISTA

Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma vahvistettiin huhtikuussa 2016. Suomen toiminta ja toimenpideohjelma on saanut paljon myönteistä kansainvälistä huomiota erityisesti siitä, että se on laadittu ja sitä toimeenpannaan laajassa yhteistyössä, jossa ovat mukana myös uskonnolliset yhteisöt. Tämä on laajasti tavoitteena, mutta Suomessa yhteistyö on jo täyttä totta. Yhteistyöllä on suuri merkitys sen vuoksi, että se edistää tasapainoista lähestymistapaa, jossa eri tahot – viranomaiset, järjestöt, yhteisöt – voivat olla positiivinen osa ratkaisua, kukin omien vahvuksiensa mukaisesti.

Esimerkkinä uskontokuntien toiminnasta väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisemiseksi on toimenpide, jossa kehitetään ns. *Shoulder to Shoulder* -toimintaa (suomeksi

”rinnakkain”). Se on maailmalla levinnyt liike, jossa uskonnolliset yhteisöt tekevät yhteistyötä. Yhteisöt osoittavat keskinäistä solidaarisuutta ja auttavat toisiaan. Toimenpideohjelmassa tämä on yksi keino torjua uskonnollisiin yhteisöihin kohdistuvaa vihapuhetta ja viharikollisuutta. Hankkeesta vastaa Kirkon Ulkomaanapu.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisyn suuri haaste on se, että muslimit kokevat usein olevansa ennalta ehkäisevien toimien kohteena. Jos tällainen ajattelu leviää, voidaan lähes kaikki viranomaisten toiminta nähdä tämän kautta, asiasta riippumatta. Tästä syystä on tärkeää, että muslimiyhteisöt ovat itse mukana toimijoina väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyssä. Näin myös viranomaiset ja järjestöt pystyvät kehittämään toimintatapoja, joita ei koeta osoittelevina muslimiyhteisöissä. Hyvä esimerkki tästä on yhteistyö, jossa muslimiyhteisöt ovat tukeneet viranomaisia oikeiden, neutraalien termien käytössä.

Yhteistyötä uskontokuntien kanssa tehdään myös paikallistasolla. Esimerkiksi Oulussa kehitetään parhaillaan keinoja, joilla yhteistyöllä voidaan vähentää vastakkainasettelua ja lisätä turvallisuutta.

KUPLIA ON RIKOTTAVA

Elämme varsin ristiriitaisia aikoja. Samaan aikaan lisääntyvät sekä ihmisten liikkuvuus ja kanssakäyminen että

ennakkoluulot ja suoranainen viha eri ihmisryhmiä kohtaan. Monet kokevat suurta epävarmuutta muutosten edessä, ja polarisaatio ja vastakkainasettelu ovat lisääntyneet. On myös tahoja, jotka tietoisesti lietsovat ihmisten pelkoja ja ennakkoluuloja omien tarkoituseriensä edistämiseksi. Kuplaantuminen on suomalaisen yhteiskunnan suuri uhka. Uskontojen välinen yhteistyö ja viranomaisten ja uskontojen välinen yhteistyö on yksi keino rikkoa näitä kuplia ja lisätä vuorovaikutusta, jolla voimme vaikuttaa myönteisesti suomalaiseen yhteiskuntaan ja Suomessa asuvien tulevaisuuteen. ■

Kirjoittaja on kehittämispäällikkö sisäministeriön poliisiosastolla.

Väkivaltaisen ääriajattelun ehkäisy Pohjoismaiden tavoitteena

Ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskus Hanaasaren, Pohjoismaiden ministerineuvoston, sisäministeriön, Helsingin kaupungin ja Aseman Lapset ry:n järjestämässä seminaarissa lokakuussa pohdittiin nuorten syrjäytymistä ja sen yhteyksiä ääriliikkeitään. Seminaarissa oli puhujia Ruotsista ja Suomesta.

Helsingin kaupungin turvallisuus- ja valmiusyksikön päällikkö **Matti Koskinen** kertoi turvallisista paikallisyhteiskunnista ja viranomaisyhteistyöstä. Väkivaltaisten ekstremismien yksi torjuntakeino on paikallinen turvallisuus-suunnittelu, jossa huomioidaan kaikki alueen asukkaat. Kansainvälisessä yhteistyössä keskeistä on tällä hetkellä *Nordic Safe Cities* -verkoston työ radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismien ehkäisemiseksi. Kaupunkiverkosto on osa laajempaa Pohjoismaiden ministerineuvoston Demokratia, osallisuus ja turvallisuus -yhteistyöohjelmaa. Koskinen mukaan pohjoismaisen yhteistyön suuri etu on siinä, että maat ovat monella tapaa samankaltaisia ja hyviä käytäntöjä on helppo jakaa.

Ajankohtaista tutkimusta käsittelevässä osiossa Helsingissä lastensuojelun parissa työskentelevä sosiaalityöntekijä **Taneli Karinen** puhui viranomaisten työstä ekstremismien ehkäisyssä pro gradu -tutkielmansa pohjalta. Karisen mukaan lastensuojelu ei toimi parhaalla mahdollisella

tavalla, mikä vaikeuttaa radikalisoitumisen tunnistamista. Karinen painotti, että jokaisen viranomaisen ei tarvitse tuntee ilmiötä täysin, mutta tietoa tulisi keskittää työntekijöille niin, että kokonaisuus hallitaan yhdessä.

Göteborgin yliopiston Segerstedtinstitutetin johtaja **Christer Mattson** pohti ekstremismien ja radikalisoitumisen termien käyttöä ja niiden hankaluutta. Hänen mukaansa ekstremismi-käsite on sisällöltään hieman epäselvä, vaikka sitä käytetäänkin paljon. Radikalisoitumisen käsitettä taas esiintyy tutkimuskirjallisuudessa yhä useammin. Mattsonin mukaan nykyisillä käsittevalinnoilla ei onnistuta kunnolla selittämään terrorismin syitä. Pohjoismaissa haasteena on lisäksi löytää konkreettisia tapoja, joilla radikalisoitumassa olevat yksilöt pystytään tunnistamaan suuresta joukosta ihmisiä.

OMAKOHTAISISTA KOKEMUKSISTA TÄRKEÄ KUULLA

Seminaarissa kuultiin kahden eri paneelin keskustelua. Ensimmäisessä paneelissa jaettiin kokemuksia radikalisoitumisesta ja ulkopuolisuudesta. Tukholman lähiöissä varttunut **Janne Raninen** kertoi, että rikosten tekemisestä tuli hänelle normaalia, kun siihen annettiin malli. Hyvinvointiyhteiskunnalla ja sen palveluilla ei välttämättä ole merkitystä, jos putoaa niiden ulkopuolelle. Raninen

toimii nykyään haastavissa oloissa eläviä lapsia auttavan Voikukkalapset ry:n puheenjohtajana.

Henkilökohtaisia kokemuksiaan ääriajattelusta avasi Suomen Vastarintaliikkeen (SVL) perustanut ja sen taakse jättänyt **Esa Holappa**. Holappa kertoi, että hänen ääriajatuksensa kypsyivät huomaamatta: hän oli nuorena kiinnostunut muun muassa sotahistoriasta ja kiinnostui vähitellen Natsi-Saksasta. Ajatusmaailma vetosi syrjään vetäytyvään nuoreen, joka ei osannut kyseenalaistaa aatteen varjopuolia. Holappa tutustui muiden maiden ääriliikkeiden edustajiin ja Ruotsin vastarintaliikkeeseen, josta hän sai kimmokkeen perustaa ääriliikkeen Suomeen. Ääriajattelusta irtautuminen tapahtui lopulta sen myötä, kun Holappa ei enää ollut tyytyväinen SVL:n toimintaan. Erkaannuttuaan liikkeestä hän kyseenalaisti sen ajatusmaailman ja hylkäsi sen lopulta kokonaan. Nykyään Holappa työskentelee radikalisoituneita henkilöitä auttavassa Radinet-hankkeessa ja on kirjoittanut kokemuksistaan kirjan.

TOIMINNASSA KEHITETTÄVÄÄ

Toisessa paneelissa asiantuntijat keskustelivat tulevaisuuden toimintavaihtoehdoista. Terrorismia tutkiva **Leena Malkki** painotti, että väkivaltaisen ekstremismien tunnistamiseksi tulisi kouluttaa niin nuoria kuin aikuisia. Monet

päätäjät eivät keskustele aiheesta oikein termein tai käyttävät aihetta vain poliittisena pelivälineenä. Panelistit olivat yhtä mieltä siitä, että julkisen keskustelun ja median valta ihmisten mielipiteiden muokkaajana on suuri, joten ääriajattelusta tulisi puhua objektiivisesti. Lisäksi jokaisella tulisi olla mahdollisuus taustaan katso-matta tulla kuulluksi yhteiskunnassa, jotta kokee itsensä osalliseksi. Konkreettisesti tätä voidaan edistää esimerkiksi järjestämällä tilaisuuksia tai tapaamisia kohderyhmän mukaan oikeanlaisissa paikoissa ja oikeilla kielillä.

Tilaisuuden päätteeksi kehittämisspäällikkö **Tarja Mankkinen** sisäministeriöstä tähdensi, että Pohjoismaissa on syytä pohtia niitä arvoja, joita halutaan yhteisesti vaalia ja tehdä töitä niiden eteen. Väkivaltaisen ekstremismien vastainen työ ei voi olla vain viranomaisten harteilla. Jos viranomaisten kokemusmaailma on liian kaukana niistä, jotka ovat alttiina radikalisoitumiselle, palveluista ei saada tehokkaita. Palveluista ei myöskään ole apua, jos niitä tarvitseva ei tunnista ongelmansa tai paikkaa, josta saisi apua. Toisaalta monet toimivat palvelut ja rakenteet eivät maksa mitään, jos ne toteutetaan hyvin, Mankkinen muistutti. ■

Sonja Tanttari

Henkilökunnan koulutus Vantalan tukiasumisyksikössä toukokuussa 2016.

Mihraban Namiq kouluttaa soraninkielellä Oulun vastaanottokeskuksessa.

■ M I A L U H T A S A A R I

Trust-hanke edistää hyviä väestösuhteita

Asenteet ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat turvallisuudentunteeseen sekä kykyyn ja haluun osallistua yhteiskuntaan. Oikeusministeriön Trust-hanke pyrkii edistämään yhdenvertaisuutta ja eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta seitsemällä vastaanottokeskuspaikkakunnalla.

Hyvät, tai toimivat, väestösuhteet ovat perusedellytys yksilöiden ja yhteisöjen välisen yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Oikeusministeriön demokratia-, kieli- ja perusoikeusasiodenyksikkö käynnisti vuoden 2016 alussa kolmivuotisen TRUST – Hyvät väestösuhteet Suomessa -hankkeen. Sen kautta pyritään kehittämään ja edistämään väestöryhmien välisiä suhteita paikkakunnilla, joilla on vastaanottokeskuksia tai kuntaan sijoittuneita maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Keskeisenä tavoitteena on ehkäistä ennalta konflikteja ja parantaa

paikallisia ja valtakunnallisia väestösuhteita.

Trust-hankkeen aloitusvaiheeseen osallistui vastaanottokeskuksia Huittisissa, Nurmijärvellä, Oulussa, Raaseporissa, Tampereella ja Torniossa. Hankkeen edistyessä Raaseporiin suunnitellut toiminnot päätettiin kohdentaa Forssaan, jossa tunnistettiin suurempi tarve väestösuhteita edistävälle työlle. Vastaanottokeskukset hakivat itse mukaan hankkeeseen ja niiden valinnassa pyrittiin löytämään sekä maantieteellistä edustettavuutta että eri toimijoiden ylläpitämiä yksiköitä. Keskuksset poikkeavat toisistaan myös kooltaan

ja asumismuodoltaan (laitosmaisia tai asuntopohjaisia) ja kaksi niistä on tukiasumisyksiköitä yksin tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille.

Trust-hanke käynnistyi koulutuksilla yhdenvertaisuudesta ja laajemmin perus- ja ihmisoikeuksista, joita pidettiin niin vastaanottokeskusten henkilökunnalle, vapaaehtoisille kuin asukkaillekin. Osallistujat kokivat hyvien väestösuhteiden lähestymistapaa hyödyntävän koulutuksen mielekkääksi tavaksi käsitellä sekä vastaanottokeskusten työtä ja arkea että suhdetta paikallisyhteisöön. Pilotteivaiheessa kehitetyt koulutuspaketit julkaistaan hankkeen

aikana ja ne tulevat olemaan avoimesti hyödynnettävissä.

LÄHESTYMISTAPA PERÄISIN BRITANNIASTA

Hyvien väestösuhteiden lähestymistavan perustana on Isossa-Britanniassa kehitetty malli (Good Relations Measurement Framework), jossa asenteet, turvallisuudentunte, vuorovaikutus ja osallisuus ovat väestösuhteiden keskiössä. Kun yksilöt ja yhteisöt suhtautuvat toisiinsa myönteisesti ja kokevat tulevaisuuden hyväksytyiksi omana itsenään ja olonsa fyysisesti turvalliseksi, keskinäiseen vuorovaikutukseen ja osallisuuteen on paremmat edellytykset →

→ kuin jos taustalla on kielteisiä kokemuksia esimerkiksi syrjinnästä tai epäluottamuksesta.

Suomen sisäministeriö toteutti vuosina 2012–2014 EU-rahoitteisen Good Relations-hankkeen, johon osallistuivat myös Ruotsi ja Pohjois-Irlanti. Hankkeessa sovellettiin brittiläistä mallia pohjoismaiseen kontekstiin ja luotiin täydentävä indikaattoripatteristo sekä työkaluja hyvien väestösuhteiden edistämiseen. Trust-hanke on pitkälti jatkumolle kehittämisyydelle. Sen tavoitteena on viedä käytännön tasolla eteenpäin ajatusta hyvien väestösuhteiden mallista kokonaisvaltaisena työkaluna, jolla voidaan ennalta ehkäistä ryhmien välisiä konflikteja ja vaikuttaa ihmisten väliseen yhdenvertaisuuteen.

YHDENVERTAISUUTTA EDISTETÄÄN

Yhdenvertaisuuden edistäminen on ollut lähtökohdana tapaamisissa, joita on pidetty Trust-hankkeeseen osallistuvien kaupunkien ja kuntien edustajien kanssa. Kunnilla on lakisääteinen velvollisuus (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014) laatia yhdenvertaisuussuunnitelma vuoden 2017 alkuun mennessä, mikä on tehnyt tämän lähestymistavan erittäin ajankohtaiseksi. Hyvä esimerkki on Tampereen kaupungin päätös laatia oma yhdenvertaisuussuunnitelmansa hyvien väestösuhteiden viitekehitystä hyödyntäen. Tamperealaisille on tarjottu mahdollisuus osallistua kuntalaiskyselyihin, joiden tuloksia hyödynnetään suunnitelman laatimisessa.

VÄESTÖSUHTEITA KARTOITETAAN

Myös Trust-hankkeen toiseen vaiheeseen liittyy kuntalaisten kuuleminen. Kaikilla pilot-

tipaikkakunnilla toteutetaan väestösuhdekartoitus, joka julkaistaan maaliskuussa 2017. Kartoituksen tavoitteena on tunnistaa väestöryhmien välisiä jännitteitä, maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyviä kipukohtia sekä sitä tukevia hyviä käytänteitä. Kartoituksessa käytetään menetelminä satunnaisotantaa ja avainhenkilöhaastatteluja. Paikallisia tuloksia tarkastellaan myös suhteessa eri tutkimus- ja tilastotietoihin valtakunnallisten väestösuhteiden tilasta. Väestösuhdekartoitus on ensimmäinen laatuaan Suomessa ja sen tulokset tulevat osaltaan tukemaan esimerkiksi Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) alueellista työtä.

Väestösuhdekartoituksella kerätään myös tietoa, joka ohjaa Trust-hankkeen jatkoa pilottipaikkakunnilla. Hankkeen kolmas vaihe koostuu vuoden 2017 aikana paikallisiin tarpeisiin vastaavista vuorovaikutushankkeista, joita toteuttavat paikalliset toimijat.

OMANKIELISTÄ KOULUTUSTA TARVITAAN

Trustin käytännön hanketyö tulee jatkossa painottumaan yhä merkittävämmiin yhteistyöhön eri julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden sekä yrittäjien kanssa – paikallisesti ja valtakunnallisesti. Yhteistyötä on tehty hankkeen alusta alkaen ETNON lisäksi muun muassa työ- ja elinkeinoministeriön, maahanmuuttoviraston, Suomen Punaisen Ristin ja Pakolaisavun Naapurussovittelun keskuksen kanssa. Kaikkein tärkein yhteistyökumppani on ollut Monik ry, joka on osana hanketta pitänyt turvapaikanhakijoille omankielisiä väestösuhde- ja perusoikeuskoulutuksia.

Monikin kouluttajilla on omakohtaista kokemusta Suo-

meen kotoutumisesta, jolloin turvapaikanhakijat ovat voineet keskustella omalla kielellään heitä askarruttavista asioista kouluttajien kanssa. Omankielinen tieto koettiin jo hanketta suunniteltaessa keskeiseksi välineeksi yhdenvertaisuuden ymmärtämisen lisäämisessä ja tämä ajatus vahvistui koulutusten aikana. Yksi hankkeen alkuvaiheen saavutuksista on ollut oikea-aikaisen tiedon saattaminen kohderyhmän tietoisuuteen. Myös nämä turvapaikanhakijoille ja alkuvaiheen kotoutujille suunnatut koulutuskokonaisuudet julkaistaan osana koulutuspaketteja.

Yhdenvertaisuus-, tasa-arvo- ja sananvapausteemoista puhumisella jo turvapaikka-prosessin aikana on merkitystä sekä niille, jotka palaavat lähtömaihinsa, että niille, jotka saavat oleskeluluvan Suomeen. Lähtömaihin palaavat vievät mukanaan ajatuksia suomalaisen yhteiskunnan arvoista, jotka voivat osaltaan vaikuttaa lähtömaiden yhteiskunnalliseen muutokseen. Oleskeluluvan saaneilla turvapaikka-prosessin aikana annettu koulutus edistää heidän varhaista kotoutumistaan Suomeen.

KOTOUTUMINEN ON KAKSISUUNTAISTA

Hyvien väestösuhteiden viitekehityksen läpileikkaavuus on yksi syy siihen, miksi se on todettu hyväksi lähestymistavaksi ihmisten välisten suhteiden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Asenteet, turvallisuudentunne, vuorovaikutus ja osallisuus ovat teemoja, jotka koskettavat meitä kaikkia. Työkaluna väestösuhteiden analysointi tekee näkyväksi toimijoiden ja yksilöiden roolit ja vastuut eri tilanteissa.

Maahan muuttaneiden kotoutuminen ja sen edistä-

minen ovat esimerkkejä siitä, miten monella toimijalla on vaikutusta prosessin onnistumiseen. Toisaalta maahan muuttaneen oma rooli on suuri ja toisaalta muun muassa eri viranomaiset, kolmannen sektorin edustajat, työnantajat, etniset verkostot, naapurit ja palvelun tarjoajat vaikuttavat merkittävästi yksilön kotoutumiseen. Väestösuhdeajattelun kautta kotoutuminen nähdään siis kaksisuuntaisena prosessina, jossa jokaisella osapuolella on vaikutusta kokonaisuuteen. Menestyksessä kotoutuminen edellyttää vastavuoroista mukautumista sekä maahan muuttaneelta että häntä ympäröivältä yhteiskunnalta.

VAIKUTTAVUUS

Trust-hankkeen toiminnot hyvien väestösuhteiden koulutuksesta väestösuhteiden kartoitukseen ja paikallisiin vuorovaikutushankkeisiin ovat vahvasti sidoksissa laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Hankkeessa pyritään käytännön tasolla työstämään väestösuhteita pilottipaikkakunnilla. Pidemmällä aikavälillä hyvien väestösuhteiden tulokulma pyritään vakiinnuttamaan yhteiskunnallisen analyysin työkaluksi. ■

Kirjoittaja työskentelee oikeusministeriössä hankekoordinaattorina TRUST-hankkeessa.

Välähdyksiä alaikäisten turvapaikanhakijoiden arjesta

Työskentelin vuosien 2015 ja 2016 aikana yhteensä kymmenen kuukautta turvapaikanhakijoiden tuetun asumisen yksikössä, jonka asiakaskunta koostui alaikäisistä, yksin Suomeen saapuneista miespuolisista turvapaikanhakijoista. Tänä aikana julkinen keskustelu turvapaikanhakijoista kävi kuumana, millä oli vaikutuksia myös työhöni. Työtä tehtiin kolmessa vuorossa, ja siihen liittyi ohjaamisen ohella tulkin avustuksella käytyjä intensiivisiä keskusteluja nuorten kanssa. Niissä puhuttiin nuorten elämästä, arkisista kuulumisista sekä yleensä heidän hyvinvointiinsa liittyvistä kysymyksistä. Tämän työkokemuksen myötä minulle muodostui uskoakseni varsin tarkka kuva näiden nuorten arjesta, kuten myös siitä, millaisena suomalainen elämä ja yhteiskunta heille näyttäytyi.

HANKALA ALKU JA LUOTTAMUKSEN VÄHITTÄINEN RAKENTUMINEN

Alku uudessa työssä oli sekavaa: nuoret olivat levottomia ja työmenetelmät olivat vielä muotoutumassa. Kulttuurien väliset kohtaamiset toivat arkeen omat vaikeutensa, vaikka toisinaan oli hankalaa arvioida, mitkä ongelmat johtuivat kulttuurisista eroista ja mitkä taas nuorten vaikeista kokemuksista. Toisinaan kulttuuriin eroihin vetoaminen tuntui työntekijän itsesuojelulta: nuorten ongelmallista käyttäytymistä tai ajatusmalleja tuntui houkuttevalta selittää vetoamalla kulttuuriin eroihin. Osa ongelmista johtui myös siitä, että nuoret elivät hyvin vahvasti hetkessä: he olivat varautuneita siihen, että voivat joutua tyhjään päälle hetkenä minä hyvänsä. Tämä taas ilmeni tietynlaisena itsekkyytenä: nuoret haalivat itselleen irtaimistoa, näpistelivät tavaroita toisiltaan ja ottivat ruokalassa val-

tavia määriä ruokaa piittaamatta siitä, jäikö linjaston viimeisille mitään. Kaiken tämän lisäksi nuorten kesken oli jännitteitä, jotka olivat helposti aistittavissa kielimuurista huolimatta. Niihin puuttuminen oli aluksi mahdotonta, sillä nuoret eivät suostuneet puhumaan niistä pelätessään leimautumista lavertelijaksi.

Vähitellen nuoret alkoivat uskoa siihen, että he voivat jäädä yksikköön asumaan pidemmäksi aikaa. Arjen vakiintumisen myötä myös käyttäytymisongelmien määrä väheni. Yhä useammat alkoivat kiinnostua yksikön ulkopuolisesta maailmasta, vaikka muutamat olivatkin jo tutustuneet lähiympäristöönsä pelottomasti alusta lähtien. Nuoret pitivät monia suomalaiseen kulttuuriin liittyviä asioita omituisina, lähes käsittämättöminä, mutta he olivat silti uteliaita. Kulttuurisista eroista keskusteleminen heidän kanssaan oli erityisen kiintoisaa ja antoisaa. Asiat, kuten suomalaisten hiljaisuus, ujous, siisteys, täsmällisyys ja byrokraattisuus, koettiin erikoisena. Pitkien keskustelujen kautta he alkoivat jossain määrin ymmärtää suomalaisen kulttuurin piirteitä.

Henkilökohtaisesti pyrin erittelemään kulttuuristen tapojemme hyviä sekä huonoja puolia sen sijaan, että olisin esittänyt ne oikeana ja parhaana tapana toimia. Tällainen lähestymistapa tuntui toimivan näiden nuorten poikien kanssa. He kertoivat meille kokeneensa hyvänä asiana esimerkiksi ohjaajien dialogisen työotteen ja jäykän hierarkian puuttumisen yksiköstä. Monien mukaan ylempiarvoisen sanaa ei voinut kyseenalaistaa heidän kotimaassaan, oli kyseessä sitten vanhempi, opettaja, poliisi tai joku muu valta-asemassa oleva henkilö. Erityisen suuren arvon nuoret antoivat uskonnonvapaudelle. Ramadanin yhteydes-

sä saimme tästä erityisen paljon kiitosta. Emme kieltäneet sen viettämistä tai pakotaneet siihen. Jokainen sai päättää osallistumisestaan oman jaksamisensa mukaan ja työntekijöinä pyrimme luomaan puitteet huolehtimalla, että nuorilla oli välineet ja raaka-aineet, joista valmistaa itselleen ruokaa iltaisin ja öisin.

KOHTAAMISIA SUOMALAISTEN NUORTEN KANSSA

Monen muun yksikön tavoin tukiasumisyksikkömme sijaitsi pienehköllä paikkakunnalla, jonka asukkaat eivät olleet kovin innoissaan kotiseudulle sijoitetuista turvapaikanhakijoista. Nuoret kertoivat usein, kuinka paikalliset ihmiset huutelevat negatiiviseen sävyyn nuorten käydessä kaupassa. Odotusteni vastaisesti kyseinen käytös ei ollut siirtynyt ainakaan kaikkiin paikallisiin nuoriin, vaan monet ottivat ulkomaalaiset ikätoverit avoimesti vastaan. Muutamat yksikön nuorista saivat paikallisista nuorista itselleen jopa ystäviä. Näillä turvapaikanhakijanuorilla oli kuitenkin etunaan kohutuullinen englannin kielen taito, jolloin kielimuuuri ei muodostunut ongelmaksi. Lisäksi paikallisiin nuoriin tutustuneet pojat olivat näkemykseni mukaan muita talon nuoria sosiaalisempia ja avoimempia, mikä edesauttoi sosiaalisten suhteiden luomisessa. Tokihan minulla ei ole kattavaa kuvaa paikallisten suhtautumisesta nuoriin turvapaikanhakijoihin: on todennäköistä, että erilaisia asennoitumistapoja löytyi kaikista ikäryhmistä. En myöskään tiedä kovin paljon siitä, miten yksikössä asuneet pojat hyödynsivät sosiaalista mediaa suhteiden luomisessa. Se kuitenkin kävi selväksi, että jokainen käytti sosiaalista mediaa erittäin aktiivisesti. →

VAIKEITA KOKEMUKSIA JA TOIVEIKKUUTTA

Nuorten kertomat tarinat elämästään entisessä kotimaassa tai sieltä pakenemisestä eivät olleet kovin ruusuisia: niihin sisältyi runsaasti väkivaltaa, köyhyyttä, laittontaa oleskelua naapurivaltioissa, epävarmuutta ja syrjivää kohtelua viranomaisilta. Jokainen nuorista oli kertomansa mukaan menettänyt jonkun lähiomaisen tai muutamassa tapauksessa koko perheensä. Kovista kokemuksista johtuen myös huomattavan usea nuori kertoi kärsivänsä painajaisista. Paremman puutteessa monet käyttivät melatoniinia unen saannin helpottamiseksi.

Väkivallan lisäksi nuorten kertomuksia väritti myös yleinen niukkuus. Tämä oli omalla tavallaan myös mielenkiintoista, sillä kulttuuriset käsitykset vaikuttivat köyhyyden määrittelyyn. Länsimaisesta näkökulmasta tarkasteltuna jokainen nuorista oli elänyt köyhyydessä. Silti esimerkiksi yksi pojista kertoi tulevansa rikkaasta perheestä, koska hänen perheensä omisti pienen kaupan ja kolme asuntoa, joista kahta he vuokrasivat. Hänen lähtökohdansa eivät olleet kaikkein huonoimmat, mutta meidän mittareillamme rikkaasta perheestä tuskin voidaan puhua.

Oli yllättävää, miten motivoituneita pojat jaksoivat olla rankoista kokemuksistaan huolimatta. He kertoivat kokevansa olonsa Suomessa turvalliseksi ja hyväksi, vaikka heillä ei ollut juuri muuta omaisuutta kuin puhelin, vaatteet ja niukka vastaanottoraha. Lähes kaikilla oli vahva halu oppia suomen kieli, opiskella ammatti ja siirtyä työelämään. Vaikea historia antoi myös perspektiiviä elämään ja siihen, mikä on oikeasti tärkeää.

Turvapaikanhakijanuorilla on vielä varmasti paljon opittavaa meidän kieles-tämme, kulttuuristamme, tavoistamme ja elämästä täällä, mutta samaan aikaan me voisimme oppia heiltä monia asioita. Työntekijänä poikien tapa kääntää vastoin-käymiset voimavaroiksi oli parhaimmillaan ihailtavaa ja inspiroivaa seurattavaa, varsinkin kun ottaa huomioon, että kyse oli vielä alle 18 vuotiaista nuorista. ■

Kirjoittaja on nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopiskelija Tampereen yliopistossa. Hän on koulutukseltaan yhteisöpedagogi, ja hän on työskennellyt myös lastensuojelun kentällä.

■ SONJA TANTTARI

Maahanmuuttajanuorille tukea kokeilemalla uutta

Helsingissä on meneillään nuorisotyön suurhanke, jossa tärkeinä on maahanmuuttajanuorten aseman parantaminen.

Maahanmuuttajanuoret tarvitsevat oikein kohdennettuja ja tehokkaita palveluita, sillä heistä monet ovat erityisen huonossa asemassa. Yksi kiinnostava kokeilu on vertaisvalamiehistö.

Helsingin kaupungin Nuorisosiainkeskuksella on vetovastuu Maahanmuuttajanuorten Helsinki -hankkeesta, joka on käynnissä vuosina 2016–2020. Hanketta rahoittaa vuonna 2015 perustettu Me-säätiö, jonka tavoitteena on perheiden, lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen sekä syrjäytymisen ehkäisy.

Hankkeen projektipäällikkö **Irma Sippola** Nuorisosiainkeskuksesta kertoo, että tarve maahanmuuttajien uusille palveluille on selkeästi havaittavissa. Maahanmuuttajanuoret ovat kantaväestön nuoriin verrattuna hankalassa asemassa: maahanmuuttajataustaisista nuorista peräti noin 25 prosenttia jää perusopetuksen jälkeen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Sippolan mukaan tämä kertoo siitä, että ongelmat ovat osaltaan rakenteellisia ja vaativat yhteiskunnan puut-

tumista. Opiskelun ja työelämän ulkopuolelle tipahtavien nuorten potentiaalia ei saada käyttöön. Maahanmuuttajasukkaita, erityisesti nuoria, on pääkaupunkiseudulla selvästi enemmän kuin muualla Suomessa.

VERTAISVALAMIEHISTÖ PATISTAA NUORTA RIKOKSENTEKIJÄÄ

Palvelumuotoilulla tarkoitetaan erilaisten palvelumallien ideoimista ja testaamista käytännössä ja asiakasymmärryksen keräämistä yhteissuunnittelun pohjaksi. Niitä kehitetään ja muokataan saatujen kokemusten pohjalta – toimintaa ei suunnitella paperilla valmiiksi vaan testataan asiakkailta.

Yksi hankkeessa ideoitu työmuoto on vertaisvalamiehistö, jonka kohderyhmänä ovat alle 15-vuotiaat rikokseen syyllistyneet nuoret. Vertaisvalamiehistö

muodostetaan kolmesta nuoresta, jotka on perehdytetty tehtävään. Vertaisvalamiehistö kokoontuu kerran kuukaudessa kulttuurikeskus Stoassa Itäkeskuksessa. Istunnossa käsitellään nuoren tekijän rikostapausta, jonka poliisin edustaja on valinnut. Tekijän huoltaja antaa suostumuksensa tapauksen käsitteilyyn istunnossa. Käsitellyssä ovat läsnä tekijän ja hänen huoltajansa lisäksi vertaisvalamiehistön nuoret, poliisi, nuoriso-ohjaaja sekä tilaisuuden puheenjohtajana toimiva projektipäällikkö Sippola. Käsitellyssä ei ole läsnä liikaa aikuisia, jotta puhuminen olisi nuorelle helpompaa. Käsitteilyn jälkeen yksi vertaisvalamiehistön nuorista on yhteydessä rikoksen tehneeseen nuoreen ja seuraa tilannetta.

– Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta, mutta hyvin nuoretkin saattavat olla osallisina esimerkiksi tappeluihin. Vertaisvalamiehistön käytössä on ideana, että rikoksen tehnyt nuori käsittelee tapahtunutta rikosta muiden nuorten avulla. Vertaisvalamiehistön nuorissa on se etu, että heillä on ensikäden ymmärrystä nuorten kokemusmaailmasta ja nuoren on usein helpompi kertoa asioista rehellisesti muille nuorille, Sippola kertoo.

– Toimintamallin tarkoituksena ei ole päättää syyllisyydestä tai antaa nuorelle rikoksentehtäjälle rangaistusta, vaan saada tämä ajattelemaan tekoaan ja sen seurauksia. Ymmärryksen kautta saadaan vahvistettua nuoren empatiakykyä. Tässä on keskeinen avain siihen, että seuraava rikos voi jäädä tekemättä. Tärkeä seuraus on myös se, että vertaisvalamiehistön istunnot auttavat maahanmuuttajaperheiden

vanhempia rakentamaan luottamusta suomalaisiin viranomaisiin.

NUORTEN VERTAISTUESTA ROHKASEVIA TULOKSIA

Vertaisvalamiehistön kaltaisella toiminnalla on hyvin painava yhteiskunnallinen merkitys. Rikoksen tehnyt maahanmuuttajanuori kantaa muiden silmissä useampaa leimaa ja tarvitsee monipuolista tukea. Tapahtuneen rikoksen takana on monesti laajempi kirjo koettuja vaikeuksia. Rikokset tai huono käytös eivät ole kytköksissä etniseen taustaan, mutta kasvuympäristön ongelmat ja epävarmuus ruokkivat ikäviin tilanteisiin päätymistä. Vertaisvalamiehistön toiminnalla puututaan ensisijaisesti nuoren rikokseen. Sen tarkoitus on täydentää lastensuojelullisia toimenpiteitä, ei korvata niitä. Irma Sippola pohtii, että jatkossa olisi mahdollista tuoda nuorten asioita käsitteilyyn jo ennen kuin rikosta on tapahtunut. Tämä vaatisi nuorisotyön tarkkaavaisuutta ja kykyä poimia mukaan nuoria, joilla on riski syyllistyä rikokseen.

Vertaisvalamiehistö pohjautuu Yhdysvalloissa käytettyyn toimintamalliin, jonka havaittiin vähentävän nuorten rikosuusimista. Sippola painottaa, että ulkomaista toimintamallia ei toki voida sellaisenaan kopioida lainsäädäntöjen eroavaisuuksien takia, mutta mallin vaikuttavuus antaa kuitenkin toiveita sen onnistumisesta Suomessa. Alustavat havainnot vertaisvalamiehistön istuntojen vaikutuksista niihin osallistuneisiin nuoriin ovatkin olleet rohkaisevia. Seuraavana vuorossa on alkaa toteuttaa mallia Helsingissä myös koillisella alueella.

Maahanmuuttajanuorten Helsinki -hankkeen projektipäällikkö Irma Sippolan mukaan maahanmuuttajanuorille tarvitaan uudenlaisia palveluita.

TAVOITTEENA VAIKUTTAVUUS MONEEN NUOREEN

Maahanmuuttajanuorten Helsinki -hankkeessa työn ohella muutaman muun mallin kehittäminen. Hankkeen kaverikahviloissa nuoret järjestävät oppimistuokioita nuoremmille, ala-asteikäisille lapsille ja oppivat samalla itse. Kaverikahviloissa voidaan tukea niitä oppilaita, joilla on esimerkiksi vaikeuksia suomen kielessä, mutta jotka eivät uskalla kertoa koulussa osaamisen puutteista. Puhujafoorumeilla pyritään tuomaan uussuomalaisia tilaisuuksiin ja toimimaan asiantuntijoina, jotka tuovat esiin maahanmuuttajien näkökulmia esimerkiksi virastojen toiminnan suunnitteluun. Vanhempien tukemisella tähdätään hankkeessa eritoten koulutus- ja työelämä tietoisuuden lisäämiseen, sillä maahanmuuttajaperheissä ei aina ole ymmärrystä kaikista suomalaisen koulutus- ja työelämän mahdollisuuksista,

joihin lapsia voisi kannustaa. Lisäksi tilanteisiin, joissa nuorella on mielenterveys- tai päihdeongelma, suhtautumista halutaan muuttaa avoimmemmaksi ja poistaa vääriä tietoa. Työelämä taitoihin liittyvällä pilotilla pyritään samanaikaisesti lisäämään nuorille työpaikkoja ja lisäämään alueellista hyvinvointia esimerkiksi työllistämällä nuoria alueiden palveluiden kehittämiseen.

Projektipäällikkö Sippola pitää viisivuotisen hankkeen vahvuutena sen pitkäjänteisyyttä ja pysyvyyteen panostamista. Hankkeessa aiotaan vakiinnuttaa sellaisia toimintoja, jotka vaikuttavat mahdollisimman moneen nuoreen. Näin ratkotaan yhteiskunnallisia haasteita, ei vain yksittäisten nuorten ongelmia. Maahanmuuttajanuorten määrä on pääkaupunkiseudulla kasvussa, joten nyt on hyvä aika panostaa tulevaisuuteen. ■

Maahanmuuttajaosaamista poliisille

Helsingin poliisilaitoksella on käynnissä hanke, jonka yhteydessä on rekrytoitu helsinkiläisnuoria poliisilaitokselle töihin. Ideana on ollut tarjota nuorille ja erityisesti maahanmuuttajanuorille mahdollisuus tutustua työelämään ja poliisiorganisaatioon. Apulaispoliisipäällikkö **Ilkka Koskimäki** ja komisario **Jarkko Lehtinen** Helsingin poliisilaitokselta kertovat, että tarve houkuttaa maahanmuuttajia poliisin tehtäviin on noussut varsinkin viime vuosina esille. Kielitaidon ja kulttuurien monipuolisen ymmärryksen lisääminen on varsinkin pääkaupunkiseudulla poliisille ajankohtaista, sillä maahanmuuttajien määrä on kasvanut. Venäjän kielen taitoisia poliiseja on tällä hetkellä riittävästi, mutta etenkin arabian kieltä puhuvista olisi suuresti hyötyä.

Maahanmuuttajataustaisia poliiseja on Suomessa tällä hetkellä melko vähän eivätkä maahanmuuttajat

hakeudu poliisikoulutukseen kovinkaan aktiivisesti. Maahanmuuttajien haluttomuus hakeutua poliisiin tehtäviin liittyy monesti ikäviin kokemuksiin tai mielikuviiin lähtömaan viranomaisista. Monen kohdalla poliisiksi pääsemisen voi myös tyssätä liian heikkoon kielitaitoon. Järjestämällä maahanmuuttajanuorille työelämämahdollisuuksia voidaan lisätä positiivista kuvaa poliisin työstä ja rohkaita maahanmuuttajia harkitsemaan uusia uravaihtoehtoja.

NUORILLE TARJOTAAN REALISTINEN KUVA TYÖELÄMÄSTÄ

Helsingin poliisilaitos lähti ideoimaan hankkeen toteutusta Nuorisosiainkeskuksen ja Opetusviraston kanssa. Mukaan otettiin kolme yhteistyöoppilaitosta, joista haluttiin mukaan sekä maahanmuuttajaoppilaita että kantasuomalaisia oppilaita. Tänä vuonna poliisilaitos tarjosi yhteistyökoulujen

15-vuotiaille ja tätä vanhemmille oppilaille yhteensä 24 harjoittelu-, työssäoppimistai TET-paikkaa. Työtehtävät vaihtelivat nuorten iän tai osaamisen mukaan. Osa oppilaita oli avustavissa tehtävissä poliisin rikostutkinnassa tai lupapalveluissa. Stadin ammattiopiston turvallisuusalan perustutkinnon opiskelijat taas pääsivät työskentelemään poliisin vartiointi- ja kuljetustehtävissä.

Koskimäen ja Lehtisen mukaan tärkeää oli, että nuoret saivat valita itse, tulevatko poliisilaitokselle töihin. Mukaan olleet sopeutuivat hyvin joukkoon ja nuorilta on kuultu pääosin positiivista palautetta kokeilusta. Toisaalta esimerkiksi paperityön määrästä moni nuori yllättyi. Ideana kokeilussa on kuitenkin ollut esitellä työelämää hyvine ja huonoine puolineen – nuoren on hyvä saada kokea, että työelämässä joutuu hoitamaan myös vähemmän kiinnostavia velvollisuuksia. Turvallisuussyistä nuoret eivät toki päässeet poliisipartioiden matkaan, mutta turvallisuusalan opiskelijat saivat käytännönläheistä kokemusta asiakastyöstä esimerkiksi Töölön kisahallin putkalla. Maahanmuuttajanuorille taas saatiin tarjottua kokemus siitä, että poliisilaitoksella on työssä ihan tavallisia ihmisiä, mikä vahvistaa myönteistä kuvaa viranomaisista.

KULTTUURIEN YMMÄRRYSTÄ TARVITAAN YHÄ LISÄÄ

Helsingin poliisilaitoksen työhön tutustuneissa nuorisissa on ollut muutamia poliisi-

sikouluun aikovia tai poliisin työstä innostuneita. Koskimäki ja Lehtinen muistavat esimerkiksi erään nuoren, joka oli tullut kiintiöpakolaisena Suomeen muutama vuosi sitten ja panostanut kaikkensa suomen kielen opetteluun, sillä hänen tavoitteenaan oli hakeutua poliisikouluun. Pidemmän tähtäimen tavoitteena on seurata, kuinka moni työhön osallistunut nuori hakeutuu Poliisiammattikorkeakouluun tai poliisiorganisaatioon tehtäviin. Moni tänä vuonna hankkeeseen osallistunut on kuitenkin niin nuori, että vielä muutamaan vuoteen ei tiedetä, säilyykö into hakeutua poliisille töihin. Helsingin poliisilaitos tarjoaa joka tapauksessa ensi kesänäkin töitä nuorille, ja silloin paikkoja on tulossa hie- man tätä vuotta enemmän.

– Tällaisessa järjestelyssä kaikki osapuolet hyötyvät. Sekä nuoret että poliisilaitoksen työntekijät saavat uusia kokemuksia ja uutta tietoa. Poliisin palvelukykyä ja ymmärrystä kulttuureista on lisättävä, sillä vähemmistöjen ja eri kulttuureista tulevien määrät ovat kasvussa. Kielitaito ja kulttuurien ymmärrys on tärkeää, jotta ymmärretään erilaisten tilanteiden syitä ja että saadaan osapuolille riittävä ja oikea tieto perille. Täytyy kuitenkin muistaa, että kaikille poliisiksi pyrkiville on oltava samat kriteerit, jotta poliisi voi palvella kaikkia tasapuolisesti. ■

Sonja Tanttari

Komisario Jarkko Lehtinen (vas.) ja apulaispoliisipäällikkö Ilkka Koskimäki ja Helsingin poliisilaitokselta kertovat, että kielitaidon ja kulttuurien monipuolisen ymmärryksen lisääminen on varsinkin pääkaupunkiseudulla poliisille ajankohtaista.

Kunniaan liittyvät ilmiöt tutuksi

Pirkanmaalla keskustellaan aiheesta perheiden kanssa

Tampereella on käynnissä nelivuotinen kunnialkulttuurin ja -väkivallan ilmiöihin keskittyvä Didar-kehittämishanke. Sen kohderyhmänä ovat monikulttuurisissa perheissä ja ympäristöissä elävät ihmiset sekä heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset Pirkanmaalla. Vuonna 2013 käynnistyneen hankkeen tavoitteena on tuoda kunnialkulttuuriin ja -väkivaltaan liittyviä ilmiöitä näkyvämmiksi, kehittää toimintamalleja kunniaväkivallan ehkäisyyn sekä lisätä aiheen parissa työskentelevien ammattilaisten osaamista. Hanketta hallinnoi Settlementti Tampere ry ja rahoittaa RAY.

KULTTUURIA KÄSITEL- LÄÄN KOHTAAMALLA JA KESKUSTELEMALLA

Didar-hankkeen taustalla ovat kasvanut tietoisuus kunnialkulttuurin vaikutuksista ja aiempi työ aiheen parissa, projektipäällikkö **Marianne Rautiokoski** kertoo. Suomessa ja myös Pirkanmaalla naistyössä ja oppilaitoksissa on huomattu, että tytöt saattavat tuoda esille kokemuksiaan heihin kohdistuvasta rajoittamisesta tai pelkojaan vaikkapa naimisiin pakottamisesta. Tampereen settlementtitoiminnassa on myös valmiina vankkaa osaamista uhri- ja väkivaltatyöstä, jota

on tehty Rikosuhripäivystyksessä. Hanke tekee tiivistä yhteistyötä samaan aiheeseen keskittyvien SOPU- ja Kitke!-hankkeiden kanssa. Mallia toimintaan on haettu muun muassa Ruotsista, jossa kunniaväkivaltaan puuttumisen välineitä on kehitetty pidemmälle kuin Suomessa.

Monikulttuurisen asiakasryhmän tavoittamiseksi on hyödynnetty maahanmuuttajien kanssa työskenteleviä yhteistyötahoja, hankkeen omia verkostoja ja aktiivista tiedottamista. Rautiokoski ja Didarin projektityöntekijä **Raman Hussain** painottavat, että mukaan keskusteluihin on haluttu kaikki ne, jotka elävät monikulttuurisessa ympäristössä. Tarkoituksena ei ole ollut saada mukaan vain niitä, joilla on omia kokemuksia kunnialkulttuurin haitallisista puolista, vaan kulttuurista keskusteleminen on avointa koko kohderyhmälle. Hankkeen nimi, kurdin- ja persiankielinen sana "didar", tarkoittaa kohtaamista – tällä on haluttu viestittää, että hankkeen toiminnassa ei keskitytä vain kunniaväkivaltaan vaan laajemmin kulttuuriin kysymyksiin. Asiakkaille suunnattuja tilaisuuksia ja materiaaleja on toteutettu useilla eri kielillä. Projektityöntekijä Hussain osaa itse useita Lähi-idän alueen kieliä ja hänen mukaansa omalla

Didar-hankkeen projektityöntekijä Raman Hussain ja projektipäällikkö Marianne Rautiokoski kertovat, että kunniaan liittyviä haitallisia toimintamalleja ei välttämättä osata kyseenalaistaa, jos ne on omaksuttu osaksi yhteisön tapoja.

kielellä keskustelemisella on ollut suuri merkitys osallistujille, kun omien näkemysten ilmaiseminen helpottuu.

Didar-hankkeen toiminnassa on eri vuosina painotettu eri kohderyhmiä. Vuonna 2014 toimintaa kohdistettiin erityisesti vanhempiin, vuonna 2015 nuoriin ja hankkeen viimeisenä vuonna 2016 on panostettu perheisiin. Hankkeessa on järjestetty erilaisia keskusteluryhmiä (esimerkiksi kouluissa) sekä toiminnallisia ryhmiä, joissa toimintamuotona on ollut liikunta, taide tai muu harrastaminen. Dialogityöpajoissa puolestaan on jaettu ajatuksia suuremmalla

porukalla. Leirejä on järjestetty eri teemoilla: isä-poikaleirit ovat osoittautuneet erityisen suosituiksi. Osallistujilla on ollut mahdollisuus lisäksi keskustella näkökulmistaan tai huolistaan yksilö- ja perhetapaamisissa.

Viime vuonna hankkeessa koettiin tärkeäksi suunnata toimintaa turvapaikanhakijoille, joten kulttuurien kohtaamista ja niihin liittyviä perinteitä käsiteltiin uusien tulijoiden parissa vastaanottokeskuksissa ja hätämaajoituksissa pidetyissä kulttuurivalmennuksissa. Monikulttuuristen ryhmien kanssa tehdyn työn ohella on keskitytty aiheen →

→ parissa työskentelevien ammattilaisten kouluttamiseen ja oppilaitostyön lisäämiseen.

YMMÄRRYSTÄ TULISI EDELLEEN SYVENTÄÄ

Kunniakulttuuriin liittyvien asenteiden ja tapojen muuttaminen ei ole yksinkertaista. Hussain ja Rautiokoski pohtivat, että kunniakulttuuri on monesti juurtunut varsin syvälle ihmisten ajatuksiin ja toimintaan. Kunniaan liittyviä haitallisia toimintamalleja ei välttämättä osata kyseenalaistaa, jos ne on omaksuttu osaksi yhteisön tapoja. Toisaalta on hyvä muistaa, että kunniakulttuuri ei ole pelkästään haitallinen ilmiö, josta tulisi päästä eroon, vaan se on myös myönteinen osa yhteisöllistä kulttuuria. Kunnian käsitettä ei tulisi lähestyä vain siihen kytkeytyvän väkivallan kautta, vaan positiivisessa hengessä, jolloin ihmiset on myös helpompi saada keskustelemaan aiheesta.

Kunniakulttuuriin liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi tulisi aktiivisesti puuttua vahingollisiin ja ihmisoikeuksia loukkaaviin tapoihin, mutta samalla toista kulttuuria ei voi arvottaa ulkoapäin. Hussain ja Rautiokoski muistuttavatkin, että viranomaisten ja muiden ammattilaisten tietoisuutta kunniakulttuurista ja muista kulttuurisista tavoista on edelleen lisättävä. Didar-hankkeesta toivotaan pysyviä malleja ja ohjeistuksia ilmiön parissa työskenteleyn jatkossa. ■

Sonja Tanttari

■ SONJA TANTTARI

Turvapaikanhakijoiden oikeudellinen neuvonta yhdenmukaiseksi

Pakolaisneuvonta vetää hanketta, jonka tavoitteena on kartoittaa turvapaikanhakijoille annettavan yleisen oikeudellisen neuvonnan kehittämistarpeita. Neuvonnan ja tiedonsaannin haasteina ovat olleet muun muassa lakien ja linjausten jatkuvat muutokset sekä monen turvapaikanhakijan haavoittuva asema.

Pakolaisneuvonta ry. on ihmisoikeustyötä tekevä kansalaisjärjestö, jonka toimintaan kuuluu ulkomaalaisten, enimmäkseen turvapaikanhakijoiden, oikeudellinen apu ja neuvonta. Järjestö perustettiin vuonna 1988 vastaamaan Suomeen tulevien turvapaikanhakijoiden oikeudellisen avun tarpeeseen. Pakolaisneuvonnassa asiakastyötä tekee kymmenkunta lakimiestä, jotka ovat pakolais- ja ulkomaalaisoikeuden asiantuntijoita.

Pakolaisneuvonnan yleisen oikeudellisen neuvonnan hanketta rahoittaa EU:n Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto (AMIF). Hankkeessa selvitetään turvapaikanhakijoiden saaman yleisen oikeudellisen neuvon-

nan toteutumista ja turvapaikanhakijoiden sekä heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten kokemuksia siitä. Hanke on käynnissä alkuvuoteen 2017 asti. Järjestöllä on meneillään myös hanke, jossa parannetaan paperittomille tarkoitettua oikeudellista neuvontaa ja tiedotusta.

Pakolaisneuvonnan lakimies **Liisa Välimäki** ja hankekoordinaattori **Sanna Rummakko** kertovat, että yleisen oikeudellisen neuvonnan hanketta alettiin suunnitella vuonna 2015, jolloin turvapaikanhakijatilanne oli Suomessa vielä uusi ja epäselvä. Hanke on osoittautunut erittäin ajankohtaiseksi ja järjestön lakimiespalvelut ovat olleet varsin ruuhkaisia.

NEUVONNAN ULOTUTTAVA KAIKKIIN HAKIJOIHIN

Hankkeessa kartoitetaan haastatteluilla turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskusten henkilökunnan kokemuksia oikeudellisesta neuvonnasta. Suurin osa haastatteluista oli marraskuussa ehditty toteuttaa muttei vielä analysoida niitä tarkemmin. Osana hanketta Helsingin ns. transit-vastaanottokeskuksissa on toteutettu ryhmäalkuinfoja, joissa lakimiehet kertovat turvapaikkamenettelystä Suomessa. Transit-vastaanottokeskukset on tarkoitettu turvapaikkaprosessin alkuvaiheessa oleville turvapaikanhakijoille.

– Ryhmäalkuinfoilla pyritään varmistamaan, että kaikille osallistujille tarjotaan

tietoa turvapaikkaprosessista ymmärrettävällä tavalla. Mukana tilaisuuksissa on monen eri kielen tulkkeja. Infojen selkeyden tarvetta ei voi lii- kaa korostaa, sillä mukana on myös luku- ja kirjoitustaidot- tomia osallistujia. On myös muistettava, että jokaisen turvapaikanhakijan tilanne on sinänsä yksilöllinen ja eri vaiheessa. Aiheen käsittely ja selkeä esittäminen vaativat lakimiehiltä vankkaa ammat- taitoa, Rummakko ja Väli- mäki kuvailevat.

Haastatteluissa turva- paikanhakijoilta on kysytty esimerkiksi, luottavatko he turvapaikkaprosessiin ja sen oikeudenmukaisuuteen. Vastaanottokeskusten työn- tekijöiltä on kysytty heidän näkökulmiaan oikeudellisen neuvonnan toteutumisesta. Alustavasti vaikuttaa siltä, että osa työntekijöistä ei ole perillä turvapaikkapro- sessista ja viimeisimmistä lakimuutoksista. Vastaanot- tokeskuksissa työskentelee paljon melko kokemattomia henkilöitä, jotka eivät aina osaa neuvoa hakijoita riittä- västi. Turvapaikanhakijoita auttavat vapaaehtoistyön- tekijät eivät myöskään välttä- mättä osaa antaa oikeita ja ajantasaisia neuvoja. Rum- makko ja Välimäki näkevät auttamisen halun positiivi- sena, mutta oikean tiedon jakamiseen tulisi panostaa. Tilannetta monimutkaistaa li- säksi se, että huhut ja väärin- käsityksiin perustuvat neuvot kulkevat turvapaikanhakijoi- den keskuudessa nopeasti. Tilanne muuttuu jatkuvasti, ja oikeaankin tietoon perus- tuva neuvo voi hetkessä olla vanhentunutta tietoa.

– Erityisen tärkeänä ta- voitteena pidämme oikeu- dellisen neuvonnan kehittä- misessä haavoittuvaisten

ryhmien tunnistamisesta ja heille kohdistettavaa, riittä- vän selkeää neuvontaa. Näi- tä haavoittuvia ryhmiä ovat esimerkiksi kidutuksen uhrin, luku- ja kirjoitustaidottomat sekä yksin maahan tulleet alaikäiset. Neuvontaa tulee toteuttaa niin, että näilläkin ryhmillä on edellytykset vas- taanottaa ja omaksua tietoa oikeuksistaan.

ILMAPIIRI ON LUONUT EPÄTOIVOA

Viimeaikaiset lakimuutokset ja turvapaikkapolitiikan suun- nanmuutokset ovat tuoneet haasteita Pakolaisneuvonnan työlle, kertovat Rummakko ja Välimäki. Ilmapiiiri on muut- tanut turvapaikanhakijoiden suhtautumista hakuprosesiin: kiristyksen ovat herättä- neet pelkoja ja huolta monis- sa. Turvapaikanhakijat seu- raavat uutisia ja yhteiskunnan tilaa ja reagoivat sen mukai- sesti. Jotkut menettävät heti alussa toivonsa oleskelulu- van saamisen suhteen, jotkut myös epäilevät suomalaisen oikeusjärjestelmän reiluutta. Myös huonot kokemukset oman lähtömaan hallinnosta vaikuttavat siihen, millaisia päätöksiä suomalaisen oi- keuslaitoksen odotetaan te- kevän.

– Muutokset ovat enti- sestään kaventaneet mah- dollisuuksia tasapuoliseen ja oikeudenmukaiseen kohte- luun. Syyskuussa oikeusavun järjestämiseen tuli uusia ra- jauksia. Nyt turvapaikanha- kija saa oikeusaputoimiston kautta itselleen lakimiehen, joka ei ole välttämättä eri- koistunut ulkomaalaisoike- uteen eikä pysty auttamaan parhalla mahdollisella taval- la. Muita keskeisiä muutoksia ovat ainakin turvapaikkapä- töksiä koskevan valitusajan lyhentäminen ja perheenyh-

Pakolaisneuvonnan lakimies Liisa Välimäki (vas.) ja hankekoordinaattori Sanna Rummakko kertovat, että turvapaikanhakijoiden yleisen oikeudellisen neuvonnan hanke on osoittautunut hyvin tarpeelliseksi.

distämisen vaikeuttaminen. Lisäksi humanitaarinen suo- jelu turvapaikanhakijan oles- keluluvan perusteena lakkau- tettiin tänä vuonna. Kaikkeen tähän ja ääriajattelun ja viha- puheen näkyvyyteen nähden ei ole ihme, että moni turva- paikanhakija kokee tilanteen tukalaksi.

Välimäki ja Rummakko painottavat, että yleisen oi- keudellisen neuvonnan tulisi olla standardoitua, sen tulisi toteutua yhdenmukaisesti ympäri maata ja siihen tuli- si osoittaa riittävät resurs- sit. Tämä on ensiarvoisen tärkeää yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Tällä hetkellä tilanne on epäselvä ja epävarma, eikä oikeudelli- nen neuvonta voi olla kansa- laisjärjestön tai hanketoimin-

nan harteilla. Neuvonnalle on edelleen paljon tarvetta, vaikka suurin piikki turvapai- kanhakijoiden määrässä on toistaiseksi takana päin.

Lisäksi he näkevät, että vastaanottokeskusten henki- lökuntaa ja muita ammatti- laisia tulisi kouluttaa tunnis- tamaan paremmin heikoim- massa asemassa olevat kuten kidutuksen uhrin. Ulkoma- laislain mukaan haavoittuvas- sa asemassa olevaa hakijaa tulee tukea ja hänen tulee saada riittävät tiedot sekä mahdollisuus myötävaikut- ta prosessiin. Hankkeessa tehdyissä haastatteluissa on nousut huolestuttavasti esiin se, ettei haavoittuviin ryhmiin kuuluvien oikeudellisen avun saamisessa ole olemassa sel- keitä käytäntöjä. ■

Uuden rikosentorjuntaohjelman jalkautus käynnistyi Vaasasta

Vaasan ammattiopiston nuoret kertoivat seminaarivälle näkemyksistään turvallisuudesta elämästä.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto ja oikeusministeriön yhteydessä toimiva rikosentorjuntaneuvosto järjestivät ensimmäisen road show'n kansallisen rikosentorjuntaohjelman jalkauttamiseksi marraskuun puolivälissä. Turvallisesti yhdessä -nimisen ohjelman valmistelu käynnistyi viime vuoden maaliskuussa Vaasassa järjestetyillä työpajoilla, joissa niin viranomaiset, järjestöt kuin kansalaisetkin pääsivät kertomaan ehdotuksiaan ohjelmaa varten. Länsi- ja Sisä-Suomen alueen työpajoissa nuoret,

ikäntyneet ja maahanmuuttajataustaiset nostivat esille lukuisia asioita, joita työstettiin suosituksiksi neuvoston paikallisen rikosentorjuntatyön jaostossa myöhemmin keväällä. Ehdotuksia työstettiin paikallisen rikosentorjuntatyön jaostossa, rikosentorjuntaneuvosto hyväksyi ohjelman kesäkuussa ja sen lausuntokierros päättyi elokuussa.

Vaasan työpajojen osallistujat tekivät konkreettisia ehdotuksia rikosentorjuntatyön kehittämiseksi, ja siksi rikosentorjuntaneuvosto käynnisti ohjelman toimeenpanotilaisuuksin samasta paikasta. Marraskuun tilaisuuden aamupäivä toimi samalla myös sisäministeriön valmistelun sisäisen turvallisuuden strategian valmistelun työpajana. Päivien ohjelma palveli molempia, sillä monialainen ja siiloutumaton yhteistyö nähdään kulmakiveksi pääosin yhteneväisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tärkeää on sen varmistaminen, että kansalaisten turvallisuus ja turvallisuudentunne säilyvät.

HYVÄ JA TURVALLINEN ELÄMÄ VOI RAKENTUA VALINNANVAPAUESTA

Vaasassa turvallisuutta katsottiin monesta näkökulmasta ja monien eri silmälasien takaa. Aamupäivän ohjelma sisälsi puheenvuorot sekä lapsien ja nuorten että ikääntyneiden turvallisuussuhkista. Viranomaisten näkökulmaa valottivat Närpiön kunnanjohtaja **Hans-Eric Lindqvist** ja ylikomisario **Erkki Kerola** Pohjanmaan poliisilaitokselta. Lisäksi paikalle oli kutsuttu joukko maahanmuuttajanuoria Vaasan ammattiopiston perustutkintoon johtavasta koulutuksesta. Juuri heidän sanoma-

naan kiteytyi konkreettisesti se viesti, että turvallisuus ja hyvä elämä voivat näyttää erilaiselta katsojan taustan ja kokemuksen myötä. Suomessa turvallisuutta näille opiskelijoille toi esimerkiksi se, että voi itse valita, kenen kanssa menee naimisiin vai meneekö ollenkaan. Niin maahanmuuttajanuorelle kuin suomalaisellekin lähiyhteisö ja perhe ovat tärkeitä tekijöitä turvallisuudentunteen rakentumisessa.

Rikosentorjuntaneuvoston pääsihteerini **Minna Piispa** avasi iltapäivän osuuden peilaamalla isoja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita paikallisen rikosentorjuntatyön näkökulmasta ja esittelemällä rikosentorjuntaohjelman suosituksia. Piispa painotti, että rikosentorjuntatyötä voidaan tehdä monella eri tavalla ja se on eri asia kuin poliisin tekemä rikostorjunta. Ohjelmassa sillä tarkoitetaan sellaisia

Rikosentorjuntaneuvoston pääsihteerini Minna Piispa.

rikosten ehkäisyyn ja rikosentorjuntatyöhön sisältyviä toimia, joilla ehkäistään ja vähennetään rikoksia, rikoksista aiheutuvia haittoja ja rikoksen tekemisen ja uhriksi joutumisen riskiä. Siihen kuuluvat myös toimet, joilla vähennetään rikoksen pelkoa ja lisätään turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta.

Rikosentorjuntaohjelman sisältämien toimenpiteiden avulla pyritään myös varmistamaan, että turvallisuudesta ja hyvinvoinnista saadaan yhteinen tilannekuva ja rikoksen ehkäisyn näkökulma kaupunkien ja kuntien strategiaan ja yhteisiin suunnitelmiin. Rikosentorjuntaneuvoston yksi keskeinen tavoite on välittää tietoa hyvistä käytännöistä. Erikoissuunnittelija **Markus Alanko** ja Vaasan rikosentorjuntakoordinaattori **Seppo Mäkelä** esittelivätkin turvallisuuskyselyä yhtenä tapana kerätä tietoa viranomaistilastojen ulkopuolelta täydentämään paikallista tilannekuva, jonka varaan turvallisuussuunnittelu rakennetaan. Yliopistolehtori **Harri Raivio** Vaasan yliopistolta taas esitteli asukkaiden kuulemiseen käytettyä World Cafe -menetelmää. Asukkaiden ja järjestöjen osallistaminen rikosten ehkäisyyn ja siihen liittyvien menetelmien levittäminen ovat ohjelman keskeisiä elementtejä.

UHKAT OVAT ARKISIA

Seminaarin ja sitä valmistelevan työpajan aikana tuli useasti esille, että sisäisen turvallisuuden selonteossa mainitut uhkat ja ”suuret” trendit tuntuivat olevan melko kaukana kansalaisten arkikokemuksesta ja monen turvallisuutta edistävän järjestön tai toimijan arkityöstä.

Vaasan seminaarin osallistujat pitivät päihteistä aiheutuvia haittoja ja uhkia huomattavasti tärkeämpinä, sillä lähes 80 prosenttia poliisin hälytystehtävistä liittyy niihin. Alkoholi näkyy myös pelastuspuolen arjessa ja on suurin tapaturmien syy. Vaasassa pidetyn paneelin osallistujat olivat huolissaan myös yhteiskunnan polarisoitumisesta ja siitä, että yhteen hiilen puhaltaminen puuttuu. Useissa puheenvuoroissa toistui, että pitää välttää yhtenäisyyden rakoileminen ja eriarvoisuuden kokemukset, oli kysymys sitten nuorista, vanhuksista, mielenterveyspotilaista tai turvapaikanhakijoista. Turvapaikanhakijalle lienee todennäköisempää uhriutuminen – ihmiskaupan uhriksi tai prostituutioon päätyminen – kuin ekstremistisiin ryhmiin tai terrorismiin päätyminen.

Ennalta ehkäiseminen, varhainen puuttuminen ja laaja-alainen yhdessä tekemi-

nen turvallisuuden lisäämiseksi ovat kuitenkin avainkeinoja, joita tarvitaan niin viranomaisten kuin järjestöjen työssä, toteasi myös Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston kehitys- ja strategiapäällikkö **Marja-Riitta Vest**.

Aamupäivän aikana pidetyissä sisäisen turvallisuuden strategiaa koskevissa esityksissä projektijohtaja **Kimmo Himberg** avasi sen sisältöä ja laaja-alaista käsitystä kokonaisturvallisuudesta. Rikosentorjuntaohjelma taas keskittyy arkirikollisuuden ehkäisyyn ja muistuttaa, että rikosentorjuntatyö ei ole vain viranomaisten teemää toimintaa vaan myös asukkaat voivat itse ottaa vastuuta, miten oma naapurusto ja paikallisyhteisö toimivat.

Tärkeää on, että viranomaiset tekevät työtä yhdessä, jokaisella on selkeät roolit, mutta myös se, että ehkäisevää työtä voivat tehdä monet järjestöt ja kansalaiset. Turvallisesti yhdessä -ohjelman lausuntokierroksella toivottiinkin, että rikosentorjuntaneuvosto pystyisi lisäämään rikosentorjuntatyön osaamista niin paikallisella kuin kansallisella tasolla. ■

Kirjoittaja työskentelee erikoissuunnittelijana oikeusministeriössä/rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöissä.

Rikosentorjuntatyössä paikallistaso keskiössä

Hallitus antoi marraskuussa periaatepäätöksen kansallisesta rikosentorjuntaohjelmasta vuosille 2016–2020. Ohjelma keskittyy paikallisen rikosentorjuntatyön kehittämiseen ja asukkaiden osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien parantamiseen rikosten ehkäisyssä.

Kansallisen rikosentorjuntaohjelman tavoitteena on kytkeä rikosten ehkäisy entistä paremmin kunnan eri suunnitelmiin ja hyvinvointija turvallisuustyöhön. Kuntien työn tueksi kehitetään sähköisen hyvinvointikerto-

muksen indikaattoreita ja luodaan turvallisuusvaikutusten muistilista, jonka avulla rikosten ehkäisyn näkökulmia voidaan arvioida kunnallisen päätöksenteon valmistelussa. Lisäksi kehitetään keinoja arvioida rikosten ehkäisyn keinojen kustannustehokkuutta.

Ohjelma sisältää useita toimenpiteitä paikallisen rikosentorjuntatyön kehittämiseksi sekä viranomaisten, elinkeinoelämän, kansalaisjärjestöjen ja asukkaiden yhteistyön parantamiseksi. Keskeistä on eri tasoilla toimivien viranomaisten roolin selkeyt-

täminen rikosten ehkäisyssä. Ohjelmassa parannetaan rikosentorjunnan osaamista ja tuotetaan oppimateriaaleja rikoksen ehkäisystä paikallisille toimijoille sekä koulujen ja nuorisotoimen käyttöön.

Ohjelman tarkoituksena on lisätä asukkaiden turvallisuutta ja viihtyvyyttä vähentämällä rikoksen uhriksi joutumisen riskiä ja rikoksista aiheutuvia haittoja. Lähtökohtana on, että yhdessä tekeminen luo yhteenkuuluvuutta ja vähentää turvattomuuden kokemista. Asukkaiden ja järjestöjen osallistumista rikosten ehkäi-

syn tuetaan edistämällä verkostoitumista ja levittämällä tietoa hyvistä käytännöistä mm. yhteisöllisyyden lisäämisessä ja ristiriitojen ratkaisussa.

Ohjelman tavoitteena on myös edistää asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksia rikosentorjunnan suunnittelussa ja turvallisuutta koskevissa päätöksissä. Keinoja tässä ovat kuntien turvallisuusviestinnän kehittäminen ja olemassa olevien kansalaisten kuulemisen kanavien ja osallisuuden rakenteiden hyödyntäminen. ■ /RK

Tuomioistuinten ratkaisutoiminta empiirisen tutkimuksen kohteena

Onko oikeudellinen päätöksenteko yhdenmukaista?

Empiirinen oikeustieteellisen tutkimuksen tutkimuskohteena voivat olla niin viranomaiset media kuin myös kansalaiset. Tutkimus voi tarkastella esimerkiksi poliiseita, tuomareita, lainvalmistelijoita ja heidän päätöksentekoaan, toimintatapaansa, arvojaan ja asenteitaan tai lakien syntyä ja lain-säädäntöön vaikuttamista. Itä-Suomen yliopistossa kesäkuussa tarkastettu rikosoikeuden alaankuuluva artikkelimuotoinen väitöskirjani käsitteli Suomen kärjäoikeuksien, hovioikeuksien ja korkeimman oikeuden ratkaisutoimintaa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, kuinka yhdenmukaista päätöksenteko suomalaisissa tuomioistuimissa on.

Oikeudellista päätöksentekoa analysoitiin tilastollisten menetelmien avulla. Näkökulma tutkimuskohteeseen oli siten tilastollinen. Tutkimusaineistoina tutkimuksessa hyödynnettiin niin kärjäoikeuksien, hovioikeuksien kuin myös korkeimman oikeuden ratkaisuja. Lisäksi tutkimuksen eri vaiheissa tarkasteltiin Tilastokeskuksen virallisia oikeustilastoja (rangaistukset ja hovioikeuden ratkaisut).

Tutkimus edustaa empiiristä oikeustutkimusta, tai tuomioistuintutkimusta, jossa on mukana niin rikos- kuin prosessioikeudellisia piirteitä kuin myös kriminologisia näkökulmia. Tutkimusta voi luonnehtia kriminaalipoliittisesti orien-

toituneeksi empiiriseksi oikeustutkimukseksi. Tavoitteena oli tuottaa tutkimustuloksia kriminaalipoliittisen päätöksenteon pohjaksi, sillä keskustelussa tarvitaan normitiedon lisäksi empiirisen tutkimuksen keinoin hankittavaa faktatietoa.

Suomessa empiiristä tuomioistuihin ja rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään kohdistuvaa tutkimusta on tehty suhteellisen vähän. Suomessa ei juuri ole tutkimustietoa siitä, mitkä asiat vaikuttavat, kun rangaistusta mitataan. Rikosoikeuden alueelle painottuvaa, rangaistuksen määräämiseen liittyvää tutkimusta on Suomessa tehty jonkin verran, myös väitöskirjatasolla, mutta tutkimukset ovat olleet kuitenkin pikemmin teoreettisia kuin empiirisiä.

Tutkimuksen teoreettisina lähtökohdina toimivat yhdenvertaisuus ja oikeudellisen päätöksenteon ennustettavuus. Tyyppirangaistusajattelun perusideaa ja kritiikkiä myös käsiteltiin kirjan yhteenveto-osassa. Tutkimuksen voidaan katsoa jäljittelevän jossain määrin myös oikeus-

realistista suuntausta. Tutkimus asettuu kansainvälisellä tasolla vakiintuneeseen tutkimusperinteeseen, jossa tutkitaan oikeudellisten ja ei-oikeudellisten tekijöiden (esim. tekijän ikä, sukupuoli ja sosioekonominen asema) vaikutusta rangaistuksen määräämiseen.

EMPIIRISEN TUOMIOISTUIN-TUTKIMUKSEN TULEVAISUUS

Erityistarkastelussa tutkimuksessa olivat kärjäoikeuksien osalta törkeästä rattijuopumuksesta annetut tuomiot. Tutkimustulokset osoittavat, että tuo-

Suomessa empiiristä tuomioistuimiin ja rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään kohdistuvaa tutkimusta on tehty suhteellisen vähän.

mioissa on alueellisia eroja. Törkeistä rattijuopumusrikoksista annettujen tuomioiden rangaistuslajien jakaumissa oli havaittavissa käräjäoikeuskohtaisia eroja. On vaikea sanoa syytä eroihin. Siihen todennäköisesti vaikuttavat lukuisat asiat. Tyypillisesti törkeästä rattijuopumuksesta tuomittu rangaistus oli 60 vuorokauden ehdollinen vankeus ja sen ohen tuomittu 30 päiväsakon sakkorangaistus.

Suomalaisiin tuomioistuimiin liittyy usein ajatus jatkuvuudesta ja pysyvyydestä. Tuomioistuinten sekä myös syyttäjälaitoksen ja poliisin organisaatiot ovat kuitenkin muuttuneet kymmenen viime vuoden aikana olennaisesti. Lisäksi rikosasioiden käsittelyprosessit ja seuraamusjärjestelmä ovat muuttuneet. Nopea muutosvauhti aiheutti haasteita jo tutkimusta tehtäessä ja myös tuloksia raportoitaessa. Koska organisaatiot, lainsäädäntö ja seuraamusjärjestelmä ovat muuttuneet monilta osin nopeasti ja koska aineistot olivat peräisin pääasiassa viime vuosikymmeneltä, tulosten tarkastelussa on hyvä ottaa huomioon, että tutkimustulokset eivät kuvaa tämän hetken törkeiden rattijuopumusrikosten rangaistuskäytäntöä. Tulokset kuitenkin varmaan kertovat rangaistuskäytännön tilasta suuntaa antavasti. Jo tapahtuneet ja tulevat muutokset merkitsevät sitä, että oikeusjärjestelmän empiirinen tilastollinen tutkimus on tulevaisuudessa entistä tärkeämmässä asemassa. Toisaalta jatkuvat muutokset lainsäädännössä ja organisaatorakenteissa vaikeuttavat tutkimuksen tekemistä.

Viime aikoina on paljon puhuttu norminpurkutalkoista. Lainvalmistelun tueksi olisikin tärkeää tuottaa entistä enemmän empiiristä tietoa yhteiskunnallisesti relevanteista asioista, jotta turha sääntelyä voitaisiin välttää. Ajantasaista tietoa olisi saatava enemmän tuomioistuinten ja koko oikeusjärjestelmästä, sillä oikeusjärjestelmän toimivuudella

on koko yhteiskuntaan suuria vaikutuksia. Oikeusjärjestelmän muutosten vaikutuksista tulisi saada yhä enemmän seurantatietoa, jotta erilaisia muutosvaihtoehtoja voitaisiin jälkikäteen paremmin arvioida. Myös rangaistuskäytäntöihin kohdistuvaa empiiristä tutkimusta tarvitaan lisää, sillä eri rikoslajien rangaistustasot nousevat julkisuuteen melko usein.

Empiirisen tutkimuksen yhtenä tavoitteena on vähentää päätöksentekoon liittyvää epävarmuutta esimerkiksi löytämällä tutkittavasta ilmiöstä säännönmukaisia tekijöitä. Esimerkiksi kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa joudutaan usein tukeutumaan ennusteisiin. Usein ennusteet perustuvat kuitenkin lähinnä päätöksentekijän omiin kokemuksiin. Empiiristen mallien pohjalta voidaan tehdä tarkempia ennusteita, joita voidaan käyttää hyväksi kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa.

TEKNOLOGIA MENETTELYTAPOJEN JA PÄÄTÖKSENTEON AVUKSI

Tietokoneet ja teknologinen kehitys voivat tehostaa ja nopeuttaa työskentelyä ja päätöksentekoa tuomioistuimissa ja muissa oikeudellisissa viranomaisissa. Teknologinen kehitys voi tulevaisuudessa hyvin tukea viranomaisten päätöksentekoa ja edistää ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaisuutta. Itä-Suomen hallinto-oikeuden ylituomari **Veijo Tarukannel** ja Oulun käräjäoikeuden laamanni **Antti Savela** totesivat elokuussa (Helsingin Sanomat, Vieraskynä 26.8.2016), että digitaalisten tietojärjestelmien mahdollisuuksia ei ole vielä otettu riittävästi huomioon tuomioistuinten kehittämisessä. Digitaaliset tietojärjestelmät tulevat mullistamaan tuomioistuinten toimintatapoja ja avaavat rakenteellisten ratkaisujen tekemiselle uusia mahdollisuuksia.

Korkeimman oikeuden nykyinen presidentti **Timo Esko** totesi 2015 vuosiker-

tomuksessa, että Korkeimmassa oikeudessa on tarve löytää keinoja juttujen käsittelyn tehostamiseksi ja käsittelyaikojen lyhentämiseksi. Tietotekniikan kehittäminen on tähän yksi keino. Juuri käsittelyajat olisivat tärkeä empiirinen tutkimuskohde tulevaisuudessa, koska käsittelyaikojen pituus oikeusjärjestelmän eri vaiheissa on lisääntynyt merkittävästi viimeisten vuosien aikana. Erityisesti esitutkintojen keskimääräinen kesto poliisissa, pitkät vireillöoloajat syyttäjävirstoissa ja ennakkopäätösten viipyminen KKO:ssa ovat yleistyneet.

Teknologia voi tukea myös rikostutkintaa monella tavalla. Poliisille tulee jatkuvasti uusia rikostyyppisiä, kuten tietoteknisiä rikoksia, joiden selvittämisessä erityisesti kehittyvästä tietotekniikasta on varmasti apua. Paikkatietoanalyysit, ryhmittelyalgoritmit ja monimutkaisemmatkin tiedonlouhintamenetelmät voisivat olla hyödyllisiä esimerkiksi rikollisten profiloinnissa ja rikosten ennustamisessa. ■

Kirjoittaja on tutkijatohtori Itä-Suomen yliopistossa.

Arbitrium an decisio – Oikeudellisen päätöksenteon yhtenäisyys yleisissä tuomioistuimissa. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 117. Joensuu 2016.

Tuloerot, kilpailu ja murha

Vuonna 1999 Lappeenrannan kriminaalipoliittinen seminaari veteli viimeisiään. Pyynnöstä yritin seminaaria varten perehtyä uusimpaan henkirikosten kriminologiaa koskevaan keskusteluun. Tällöin törmäsin **Martin Dalyn ja **Margo Wilsonin** nimiin. Aviopari tunnettiin jo tuolloin alan klassikkoina, muttei juurikaan Suomessa.**

Jonkinlainen paradoksi on se, että merkittävimmät yhteiskuntia vai-vaavan väkivallan tutkijat tulivat eläintieteen piiristä. Daly ja Wilson pohtivat aikanaan, ilmeneekö ihmisten keskuudessa sellaisia ilmiöitä, joihin he olivat törmänneet mm. kädellisten tutkimuksissa. Joskus naaraan uusi urospartneri surmaa tämän edellisen kanssa saamat lapset. Vaikka sadut kertovat meille ”pahasta isä- ja äitipuolesta”, kukaan ei ollut viitsinyt selvittää, ilmeneekö tätä jollain tavalla ihmisten piirissä.¹ Näiden selvittelyjen tuloksena Daly ja Wilson vaihtoivat eläintutkimuksen ihmisten henkirikostutkimukseen.

Uusimmassa kirjassaan Martin Daly (2016) esittää vahvasti argumentoiden teesin, jonka mukaan keskeinen henkirikoksia ja muuta väkivaltaa lisäävä ja ylläpitävä seikka on tulojen ja varallisuuden eriarvoinen jakautuminen.² Väkivalta ei

ole patologiaa, vaan normaalia vastusta lähiympäristössä ilmenevään ankaraan kilpailutilanteeseen, joka ilmenee erityisesti nuorten miesten kohdalla. Silloinkin kun henkilöllä on psykopatologisia piirteitä, henkirikosten motiivit ovat useimmiten samoja kuin muilla, mm. mustasukkaisuus.

Nuorten miesten kilpailuasetelmaa vahvistaa se, että ihminen ei ole yksiselitteisesti yksiavioinen laji, vaan olemme jossain ”siellä välissä”. Historian kuluessa eri yhteisöissä on ilmennyt laajal-
 tikin monivaimoisuutta. Tätä on pyritty kieltämään siksi, että se usein heikentää voimakkaasti yhteisön keskinäistä solidaarisuutta (”kana joka pannussa, vaimo joka vuoteessa”). Mutta joillakin yksilöillä geenien monistamisen mahdollisuus on ollut uskomaton. Vuonna 2003 kerrottiin, että Euraasian tietyltä alueelta on löytenyt erityinen klusteri miesten Y-kromo-

somista. Tämä klusteri on noin 16 miljoonalla alueen miehellä (8 %), mikä tarkoittaa, että heillä kaikilla on yksi yhteinen esi-isä noin tuhannen vuoden takana. Asia uutisoitiin joskus niin, että ko. miehellä olisi 16 miljoonaa jälkeläistä. Mutta tässä oli vain suora mieslinja! Todellisuudessa jälkeläisiä on satoja miljoonia, ellei enemmän. Tuon miehen DNA:ta meillä ei ole, mutta hän ei voi olla kukaan muu kuin Tšingis-kaani. Nykyisin ei juurikaan ole haaremeita, mutta sarjamonogamian kautta monilla menestyvillä miehillä on elämänsä aikana useita hedelmällisyysikäisiä kumppaneita. Tästä seuraa väistämättä, että sosiaalisen hierarkian alapäässä monilla ei ole yhtäkään.³

Ajatus tuloerojen ja henkirikosten yhteydestä ei ole uusi. Sitä on pyritty kumoamaan ainakin kolmella seikalla.

Ensimmäinen väite lähtee siitä, että kyseessä olisikin köyhyyden määrä, siis absoluuttinen deprivatio, eikä tulo- ja varallisuuserot. Daly käy tämän empiirisesti läpi vertailemalla mm. USA:n osavaltioita ja Kanadan provinssia ja päätyy siihen, että köyhyys ei ole selittävä tekijä. Löytyy jopa evidenssiä siihen, että henkirikoksia ilmenee enemmän alueilla, joissa köyhyyttä on vähemmän, mutta tuloerot suuret. Korkea tulotaso korreloi positiivisesti henkirikosten esiintyvyyden kanssa. Kyse on hänen mukaansa ennen muuta suhteellisesta deprivatiosta. Daly korostaa, että kyseessä ei ole vain taloudellinen tekijä, vaan suhteellinen deprivatio tulee nähdä myös mielentilana. Vertaamme itseämme lähellä olevaan ryhmään. Köyhät eivät murhaa rikkaita, vaan sekä tekijät että uhrit tulevat samasta "poolista". Mustat surmaavat mustia USA:ssa. Henkirikokset ovatkin usein ns. statushaastoja. Syyt voivat näyttää triviaaleilta (viinapullo), mutta eivät ole sitä. Tietyissä oloissa kasvojen menetyks voi olla fataalia. On olemassa sanonta: "Lyö ensin, kysy sitten. Muuten olet uhri." Daly näkeekin henkilöiden välisen väkivallan normaalisti toimivan organisin kehittyneenä kykyä puolustaa etujaan maailmassa, joka ei valitettavasti aina ole hyväntahtoinen.

Toinen vastaväite liittyy siihen, että tuloerojen ja henkirikosten ajalliset trendit eivät useinkaan kulje yhtä jalkaa. Esimerkiksi osa viime aikojen henkirikollisuuden vähenemistrendistä on toteutunut maissa, joissa tuloerot ovat samaan aikaan kasvaneet. Mutta Daly kysyy, miksi näiden trendien tarvisisikaan kulkea yhtä jalkaa. Väkivaltaiset miehet eivät kalibrooi käyttäytymistään sen mukaan, miltä Gini-indeksi viimeisen kyselytutkimuksen mukaan näyttää. He reagoivat olosuhteisiin, jotka ovat voineet muotoutua vuosien, jopa vuosikymmenten kuluessa. Kyseessä voi olla siis huomattava viive. Samalla on syytä muistaa, että kilpailun intensiteetti voi vaikuttaa merkittäväällä tavalla ikäluokan koko. Mutta yksin sillä ei väkivallan kasvua voi selittää.

Kolmas väite on hyvin tunnettu henkirikosten historiallisessa tutkimuksessa. Useasti on tuotu esiin, että ns. yksinkertaiset yhteiskunnat (metsästäjä-keräilijät, puutarhaviljelijät) ovat olleet hyvin väki-

valtaisia ja samaan aikaan hyvin tasa-arvoisia. Niistä on puuttunut selkeä poliittinen johto ja yhteiskunnallinen kerrostuminen. Daly esittää kuitenkin, että näiden yhteisöjen väkivaltaa on liioiteltu ja että henkirikokset lisääntyivät pysyvään maanviljelykseen siirryttäessä. Harhaa tässä on luonut se, että pienissä heimo-yhteiskunnissa henkirikoksiksi on luettu kaikki tappaminen, mutta myöhemmin maanviljelyksen myötä laajentuneen sodankäynnin uhreja ei enää laskettukaan henkirikoksiin mukaan. On totta, että metsästäjä-keräilijä- tai puutarhaviljely-yhteiskunnissa ei esiintynyt suurta epätasa-arvoa, mutta suuria eroja saattoi silti ilmetä esimerkiksi metsästystaidoissa ja voimassa. Amazonin alueella elävien Yanomamöjen keskuudessa on esiintynyt monivaimoisuutta. Eräällä miehellä oli 11 vaimoa, 43 lasta ja 231 lastenlasta. Heimon piirissä henkirikokset ovat liittyneet hyvin usein välittömään kilpailuun naisista tai siihen liittyviin vanhoihin kostoihin. Aboriginaalien keskuudessa on ilmennyt gerontokratiaa; vanhat miehet ovat monopolisoineet naiset, niin että nuorille miehille on usein jäänyt vain vanhat lesket.

Daly ei kiistä kokonaan kulttuuristen tekijöiden merkitystä. Yhdysvaltain "Syvän Etelän" kunniakulttuurilla saattaa olla merkitystä (ks. Haaste 1/2014), mutta Dalyn mukaan kulttuuri ei ole riippumaton taloudellisesta eriarvoisuudesta, vaan ne voivat ruokkia toisiaan. Kun toisaalta ilmenee epätasa-arvoista pääsyä yhteiskunnan resursseihin ja samaan aikaan pääsy oikeusresursseihin on puutteellista, väkivaltaisen itseavun mahdollisuus lisääntyy. Turhautumista lisää amerikkalaisten vahva usko sosiaaliseen liikkuvuuteen, "amerikkalaiseen unelmaan".⁴ Mutta ihmiset eivät ole kulttuurin "sätkynukkeja", jotka orjallisesti noudattaisivat joitain satoja vuosia vanhoja perinteitä, vain näiden perinteiden vuoksi.

Jotkut, tosin enää harvat, taloustieteilijät niin meillä kuin muuallakin väittävät edelleen, että tulo- ja varallisuuserojen vähentäminen, siis tasa-arvon lisääminen vähentäisi tuottavuutta ja kasvua. Tämän ajatuksen mukaan rikkaiden rikastuessa heidän pöydältään valuu muruja myös

köyhille: kaikki hyötyvät. Dalyn mukaan tämä on suuri valhe, pelkkää satua ja propagandaa. Epätasa-arvo vahingoittaa monella tapaa itse taloutta, eikä suuria keksintöjä, esimerkiksi penisilliiniä tai internetiä ole tehty rahan takia. Eriarvoisuus heikentää myös yhteiskunnassa vallitsevaa luottamusta. Yhdysvalloissa on noin 39 lakimiestä 10 000 asukasta kohden, kun vastaava luku Japanissa on noin kaksi. Vuonna 2012 Yhdysvalloissa yksityisten turvavartijoiden lukumäärä ylitti lukio-opettajien määrän.

Martin Daly päättää kirjansa: "Toisin sanoen, väkivallattomuuden uskomukset ja arvot voivat toimia väkivaltaa vastaan vain ja ainoastaan, jos niitä on tukemassa instituutiot, jotka tehokkaasti vastustavat äärimmäistä ja epäoikeudenmukaista eriarvoisuutta." ■

LÄHTEITÄ:

Daly, Martin: *Killing the Competition. Economic Inequality and Homicide*. New Brunswick: Transactions Publishers, 2016.

Daly, Martin & Wilson, Margo: *Crime and Conflict: Homicide in Evolutionary Psychological Perspective*. Teoksessa Tony Michael (toim.), *Crime and Justice: A Review of Research, Volume 22*. The University of Chicago Press, 1997.

¹ Tilastollinen riski, että isäpuoli pahoinpitelee lapsen kuoliaaksi, on satoja kertoja suurempi kuin, että isä tekee sen.

² Margo Wilson kuoli vuonna 2009.

³ "Monivaimoisuus" näkyy lajin urosten ulkomuodossa (isot sarvet, torahampaat yms.). Kun "haaremin" kaikki naaraat ovat raskaina, monet aggressioon liittyvät ominaisuudet vetäytyvät.

⁴ John Steibeck: "Sosialismi ei koskaan juurtunut Amerikkaan, koska köyhät eivät näe itseään riistettynä proletariaattina, vaan tilapäisissä vaikeuksissa olevina miljonääreinä." *Todellisuudessa sosiaalinen nousu USA:ssa on vaikeampaa kuin yleensä kehittyneissä maissa*.

Viharikoksiin puuttuminen yhä ajankohtaisempaa

Poliisi aikoo tehostaa vihapuheeseen ja viharikoksiin puuttumista ja ennaltaehkäisyä. Poliisihallituksen toimintasuunnitelmassa esitetään uusia toimenpiteitä, joilla puututaan etenkin internetin vihapuheeseen. Poliisin osaamista vihapuheen torjunnassa on kehitetty viime vuosina, mutta vihapuheiden, viharikosten ja ääriliikkeiden toiminnan näkyvyys luo edelleen uusia kehittämistarpeita. Uusi tehostettu toimintamalli vihapuheiden torjuntaan pyritään ottamaan käyttöön vuoden 2017 alkupuolella.

Uudessa toimintasuunnitelmassa esitetään viharikosten tutkinnan keskittämistä yhteen yksikköön valtakunnallisesti. Lisäksi esitetään uuden, viharikosten torjuntaan tarkoitetun ryhmän perustamista. Ryhmässä on tarkoitus yhdistää sosiaalisen median näkyvä poliisitoiminta muuhun poliisitoimintaan. Ryhmä toimii poliisin asiantuntijaryhmänä, joka levittää tietoa ja johon on helppo ottaa yh-

teyttä. Nettipoliisien roolia vihapuheen ehkäisyssä on myös tarkoitettu tehostaa.

Aiheeseen liittyvään koulutukseen aiotaan panostaa. Viharikosten torjuntaa on käsitelty poliisin peruskoulutuksessa ja vuosittaisissa ihmisoikeusseminaareissa. Nyt poliisi on kehittänyt erillisen täydennyskoulutusmoduulin viharikosten tunnistamiseen. Koulutuksella halutaan varmistaa, että viharikoksiin liittyvää osaamista on kaikilla poliisihallinnon tasoilla.

VIHARIKOSEPÄILYJÄ VIIME VUONNA ENNÄTYSMÄÄRÄ

Poliisiammattikorkeakoulu seuraa ja tilastoi poliisin tietoon tulleiden viharikosten määrää. Hiljattain julkaistusta viharikollisuuden vuosiraportista käy ilmi, että vuonna 2015 epäiltyjen viharikosten määrä nousi selvästi edellisvuoteen verrattuna, yli 50 prosenttia. Vuodelta 2015 viharikosepäilyjä tilastoiin yhteensä 1250, mikä on selvästi suurin koskaan

tilastoitu määrä. Epäiltyjen viharikosten määrää on tilastoitu nykyisessä laajuudessaan vuodesta 2008.

Suurin osa vuoden 2015 viharikosepäilyistä sisälsi rasistisia piirteitä. Yleisin rikosnimike ilmoituksissa oli pahoinpitely. Sekä rasistisista rikoksista että muista viharikoksista tehtyjen ilmoitusten määrässä oli kasvua edellisvuoteen verrattuna. Muita tilastoitavia viharikoksia ovat uskontoon tai elämäntapoihin liittyvät rikokset, seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoleen ja vammaisuuteen liittyvät viharikokset.

Poliisin tietoon tulleiden viharikosten kasvaneelle määrälle on vaikea antaa yksittäistä syytä. Raportissa arvioidaan, että turvapaikanhakijatilanne on voinut vaikuttaa rasististen rikosten lisääntymiseen, toisaalta julkinen keskustelu on saattanut madaltaa kynnystä ilmoittaa rikoksista.

Tihveräinen, Tero: Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2015. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 10.

Nuorten rikoskäyttäytyminen vähentyi hieman

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti on julkaisut keväällä 2016 kerätyn nuorisirikollisuuskyselyn tuloksia. Kyselyssä kysytään suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten eli 15–16-vuotiaiden nuorten rikoskäyttäytymisestä ja uhrikokemuksista. Kyselyyn vastasi hieman yli 6000 nuorta.

Kyselyn valossa nuorten rikoskäyttäytyminen näyttää kokonaisuudessaan vähentyneen hieman vuoden 2012 mittaukseen verrattuna. Edellinen lasku nuorten rikoskäyttäytymisessä havaittiin 1995–2004. Yleisimpiä kiellettyjä tai rikkollisia tekoja, joihin nuoret olivat 2016 kyselyn mukaan syyllistyneet, olivat alkoholin humalajuominen (35 % tehnyt

kuluneen vuoden aikana), luvattomat poissaolot koulusta (26 %), luvaton verkkolataaminen (25 %) ja koulusta varastaminen (11 %). Harvinaisimpia tekoja kyselyn vastauksissa olivat pahoinpitely, murtautuminen, uhkaamalla varastaminen, muiden kuin mietojen huumeiden käyttö ja moottoriajoneuvon varastaminen.

Yleisimpiä uhrikokemuksia nuorille olivat kyselyn mukaan heidän omaisuutensa kohdistuneet vahingonteot (15 % kokenut kuluneen vuoden aikana), sähköinen kiusaaminen (15 %), varkauDET (15 %), väkivallalla uhkailu (13 %) ja fyysinen uhkailu (10 %). Harvinaisimpia uhrikokemuksia nuorille olivat uhkaamalla varastaminen sekä rasistinen uhkailu

ja väkivalta. Nuorten uhrikokemusten yleisyys on säilynyt suunnilleen samalla tasolla vuosina 1998–2012. Vuoden 2016 mittauksessa havaittiin laskua varastamiseen, uhkaamalla varastamiseen, kiusaamiseen ja väkivaltaan liittyvissä uhrikokemuksissa.

Nuoret kokevat fyysistä väkivaltaa useimmiten toisen nuoren tekemänä. Väkivallan tekijä on yleensä nuorelle tuttu ennestään. Seksuaalista häirintää nuoret kokevat sekä toisten nuorten (8 %) että aikuisten (6 %) taholta. Tytöt joutuvat seksuaalisen häirinnän kohteeksi useammin kuin pojat.

Näsi, Matti: Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Katsauksia 18/2016.

Pohjoismainen seminaari syventyi sähköiseen valvontaan

Oikeusministeriö järjesti kaksipäiväisen yhteispohjoismaisen seminaarin sähköisen valvonnan käytöstä marraskuussa Helsingissä. Seminaarissa esiteltiin sähköisen valvonnan rangaistusten täytäntöönpanon ja muita käytäntöjä sekä pohdittiin tulevaisuuden haasteita. Seminaariin osallistui noin 60 Pohjoismaiden oikeusministeriöiden ja rikosseuraamusviranomaisten edustajaa.

Professori **Mike Nellis** Strachlyden yliopistosta Isosta-Britanniasta pöhti esityksessään sähköisen valvonnan standardien kehittämistä. Tällä hetkellä sähköistä valvontaa käytetään seuraamusjärjestelmän osana 40 maassa maailmassa. Euroopasta hän kaipasi mukaan vielä erityisesti Välimeren maita.

Sähköisen valvonnan ympärille on Nellisin mukaan kehittynyt oma teollisuudenalansa ja yritykset käyvät kovaa kilpailua teknisten ratkaisujen kehittämistä ja palveluiden myymisestä. Enimmäkseen järjestelmät perustuvat valvottavan olinpaikan valvontaan, mutta kehittyneet teknologiat tarkkailevat jopa valvottavan päihteiden käyttöä ja rikollista käyttäytymistä. Digitaalinen kehitys on ollut aikoina nopeaa ja levinnyt yhä useammille elämänalueille, joten sähköisen valvonnankaan käyttöä rangaistusjärjestelmän osana ei enää juuri kyseenalaisteta. Nellis oli kuitenkin huolissaan siitä, kuka pitää huolta arvoista, etiikasta ja ihmisoikeuksien toteutumisesta, kun käytäntöjä kehitetään teknologia edellä. Hän ehdotti esimerkiksi restoratiivisten menetelmien yhdistämistä sähköiseen valvontaan, jotta linkki kansalaisyhteiskuntaan säilyisi ja rikoksenteikijät saisivat valvonnan lisäksi tukea ja myös uhrien näkökulmat muistettaisiin.

Toisessa yleisluennossa Suomen Kun-

taliiton lakimies **Ida Sulin** avasi EU:n tietosuojalainsäädännön vaikutusta sähköiseen valvontaan. Muut esitykset käsitelivät kunkin maan käytäntöjä ja kehittämisuunnitelmia.

EROJA JA YHTÄLÄISYYKSIÄ KÄYTÄNNÖISSÄ

Seminaarissa todettiin, että pohjoismaisissa käytännöissä on paljon yhtäläisyyksiä: olennaista on vuorovaikutus ja rikoksenteikijän tukeminen ja kuntoutus, siis rikoksen uusintariskien vaikuttaminen. Pohjoismaisissa sähköistä valvontaa käytetään yhtenä valvonnan keinona, ei itse rangaistuksena niin kuin osassa Euroopan maita. Valvontaa hoitaa valtion viranomainen.

Eroja Pohjoismaiden välillä on esimerkiksi siinä, mikä taho määrää sähköisen valvonnan: Suomessa siitä päättää tuomioistuin, kun taas Tanskassa kriminaalihuoltolaitoksen aluetaso. Eri Pohjoismaisissa valvontaa käytetään vaihtelevasti joko ennen vankeusrangaistusta, sen aikana, sen jälkeen tai kaikissa näissä vaiheissa. Valvontaa käytetään Ruotsissa ja Norjassa myös lähestymiskiellon valvonnassa. Uusi aluevaltaus on Tanskan hallituksen tuore esitys sähköisen valvonnan soveltamisesta karkotusmääräyksen saaneisiin ulkomaalaisiin, joita ei pystytä tosiasiaa poistamaan maasta. Suomessa työryhmä puolestaan ehdotti vastikään sähköisen valvonnan käyttöä tutkintavankeuden vaihtoehtona.

Seminaari oli osa Suomen Pohjoismaisen ministerineuvoston puheenjohtajuuskauden ohjelmaa. Seminaarista kootaan myöhemmin raportti, jonka tarkoituksena on välittää tietoa sähköisestä valvonnasta Pohjoismaihin ja kansainvälisesti.

UUSIA JULKAISUJA

Rikosoikeuden emeritaprofessori **Inkeri Anttilan** syntymästä tuli marraskuussa kuluneeksi sata vuotta. Juhlakirjan kirjoittajat arvioivat Anttilan ammatillista toimintaa ja tuotantoa sekä kertovat muistojaan hänestä vaikuttajana ja ihmisenä. Kirjasta selviää esimerkiksi, miten kivikkoinen tie nuorella naistutkijalla oli päästä urallaan alkuun tuohon aikaan – erityisesti kun näkemykset eivät edustaneet valtavirtaa. Anttila halusi tarkastella rikollisuutta laajemmin ja monitieteellisemmin kuin oli ollut tapana. Hän oli esimerkiksi toteuttamassa yhtä Euroopan ensimmäisistä piilorikollisuustutkimuksista 1962 ja laajentamassa kriminologian teoriaa rikoksen uhrin näkökohdat huomioivaan suuntaan. Hän oli myös merkittävä rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän uudistaja, rati-onaalisen ja humanin kriminaalipolitiikan edistäjä ja kansainvälinen vaikuttaja. Kirjassa avataan kiinnostavasti myös hänen henkilökohtaista elämäänsä.

Inkerin Anttila (1916–2013). Rikosoikeuden uudistajan ammatillinen ura ja vaikutus. Toim. Raimo Lahti. Forum Iuris. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2016.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen yliopettajan **Matti Laineen** artikkelikoelmasta ilmenee, miten biologiset, psykologiset ja sosiaaliset tekijät ovat aina olleet jollain tavoin mukana rikollisuutta ja rikosoikeutta koskevassa keskustelussa. Rankaiseminen on perusluonteeltaan pikemmin sosiaalista kuin oikeudellista ja heijastaa kontrollikulttuurissa yleisemmin vallitsevaa käsitystä siitä, miten ”normaalista” tulee poikkeavaa ja miten sitä tulisi säädellä. Artikkelit on kirjoitettu neljän eri vuosikymmenen aikana, eri tarkoituksiin ja eri julkaisuihin. Ne kuvaavat samalla rikosseuraamusalan kehitystä tuona aikana.

Matti Laine: Yksinäinen mies, vankila ja Venäjä. Kriminologiaa, kriminaalipolitiikkaa ja kriminaalihuoltoa vuosilta 1984–2016. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2016.

RIIKKA KOSTIAINEN

Tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti käyttöön

Tutkintavankeuden vaihtoehtoina aiotaan ottaa käyttöön tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti. Hallituksen joulukuussa antaman lakiesityksen taustalla on mm. tarve lisätä tutkintavankeuden tehokkaasti valvottuja vaihtoehtoja.

Esityksen mukaan tuomioistuimien voisi määrätä rikoksesta epäillyn teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon ennen rangaistuksen tuomitsemista. Sen jälkeen kun hänet olisi tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimien voisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä

hänet teknisin välinein valvottuun tutkinta-arestiin, jos tuomittu rangaistus olisi vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Tutkinta-arestia ei siten voitaisi käyttää kaikkein törkeimmissä rikoksissa.

Edellytyksenä tehostetulle matkustuskiellolle ja tutkinta-arestille olisi myös, että rikoksesta epäilty tai tuomittu sitoutuisi noudattamaan hänelle asetettuja velvollisuuksia ja että niiden noudattamista voitaisiin pitää hänen tapauksensa todennäköisenä. Tutkinta-arestiin liittyisi aina velvollisuus pysyä asunnossa tuomioistuimen määrääminä aikoina. Te-

hostetussa matkustuskiellossa asunnossa pysymisvelvoitteen määrääminen olisi tuomioistuimen harkinnassa.

Poliisi vastaisi tehostetun matkustuskiellon valvonnasta ja Rikosseuraamuslaitos tutkinta-arestin valvonnasta. Molempien pakkokeinojen teknisestä valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitos. Jos tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin määrätty henkilö rikkoisi hänelle asetettuja velvollisuuksia, hänet voitaisiin pidättää ja vangita. Lievissä tapauksissa tutkinta-arestiin määrättylle voitaisiin antaa kirjallinen varoitus.

HENRIK ELONHEIMO

ASC:n kongressi keräsi kriminologit New Orleansiin

Osallistuin 72:een ASC:n (American Society of Criminology) kongressiin New Orleansissa marraskuussa. Seurasin etenkin sessioita, joiden aiheena oli rikosuritutkimus, kehityksellinen ja elämäntieteellinen kriminologia, rikollisuuden ja mielenterveyshäiriöiden yhteydet, restoratiivinen oikeus ja abolitionismi.

Erytisen mieleenpainuneita sessioita ja puheenvuoroja oli useita. **Francis T. Cullen** on ryhmineen hahmotellut, kuinka vankiloiden toimintaa voisi kehittää. Liian paljon ihmisiä suljetaan vankiloihin, mikä koskettaa vielä useampien ihmisten elämää välillisesti. Paneelikeskustelu perustui tuoreeseen kirjaan (Roger Matthews, toim., 2016: *What is to be done about crime and punishment: Towards a public criminology*). Myös **Elliot Currie** kehotti kriminologeja tarttumaan aktiivisemmin yhteiskunnallisiin ongelmiin.

David Farrington oli näkyvässä roolissa kongressissa. Hän esitteli esimerkiksi sitä, kuinka rikosuritutkimuksen löydök-

siä voitaisiin hyödyntää kriminaalipolitiikassa. Tämän paneelin aiheena oli yksilön rikoshistorian vaikutus rangaistukseen. **Michael Tonryn** mukaan ei ole selkeitä perusteluja sille, miksi ja missä määrin rangaistuksen pitäisi olla ankarampi uusintarikollisille. Keskustelussa todettiin, että itse asiassa rangaistus vanhemmille rikoksentekeijöille voisi olla lyhyempi, koska heidän jäljelläoleva rikosuransakin on tutkimusten mukaan lyhyempi. Lisäksi rikoksenuusijat voisivat vedota siihen, että mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään on rangaistuksin vaikeutettu.

Abolitionismiin keskittyneessä keskusteluryhmässä pohdittiin tapoja, joilla vankila hyödyttää kapitalistista talousjärjestelmää. Varsinkin USA:ssa vankeusrangaistuksen ympärille on kehittynyt laajaa liiketoimintaa. Keskustelussa päädyttiin siihen, että vaikka ainakin vankilan käytön minimointi on hyvä tavoite, ei abolitionismi ole realismia ennen kuin kapitalistista yhteiskuntajärjestelmää pystytään syväli-

semmin muuttamaan.

Peggy Giordano, **Lisa Broidy**, David Farrington ja **Lila Kazemian** kartoittivat kehityksellisen elämäntieteellisen kriminologian nykytilaa. Tämä alue on varsin nopeasti kehittynyt yhdeksi kriminologian johtavista paradigmoista. Sen eduksi todettiin mm. kyky tuottaa selkeitä toimenpidesuosituksia. Esimerkkinä mainittiin **Rolf Loeberin** tutkimukset, jotka ovat vaikuttaneet eri maiden kriminaalipolitiikkaan. Myös esimerkiksi Farrington on osallistunut rikollisuutta ennaltaehkäisevien toimenpideohjelmien kehittämiseen yhteistyössä Britannian hallituksen kanssa. Farrington toi myös esiin, että kriminologit voisivat enemmän hyödyntää maiden tieteenalojen, kuten lääketieteen, tutkimushankkeita yhdistämällä niihin rikosdataa. Keskustelussa todettiin myös, että määrälliset ja laadulliset menetelmät voisivat toimia tiiviimmässä yhteistyössä.

Rolf Loeber ja **Lia Ahonen** käsitelivät mielenterveysongelmia ja ampuma-ase-

Aiempaa useampia rikoksia ehdotetaan sakkomenettelyyn

Oikeusministeriön työryhmä ehdottaa, että syyttäjä voisi määrätä sakkorangaistuksen rikoksista, joista säädetty rangaistus on enintään yksi vuosi kuukautta vankeutta. Sakkomenettelyyn siirrettäisiin myös eräitä sellaisia rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Sakkomenettelyssä ei voisi jatkossakaan määrätä sakkoa ankarampaa rangaistusta. Edellytyksenä olisi lisäksi aina se, että asia on selvä ja yksinkertainen.

Ehdotettu uudistus merkitsisi, että syyttäjä voisi selvissä ja yksinkertaisissa tapauksissa määrätä sakon mm. törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta, huumausainerikoksesta, vesiliikennejuopumuksesta, ampuma-aserikoksesta ja eräistä omaisuusrikoksista. Sakkome-

nettelyyn ei ehdoteta siirrettäväksi esimerkiksi pahoinpitelyä, laitonta uhkausta eikä lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Asia voidaan käsitellä sakkomenettelyssä vain, jos teko on yleisen seuraamusikäytännön perusteella sakolla sovitettavissa.

Lisäksi työryhmä poistaisi sakkomenettelyn käytön edellytyksistä rikoksen tunnustamisen ja seuraamuksen hyväksymisen. Edellytyksenä säilyisi, että epäilty suostuu asian ratkaisemiseen sakkomenettelyssä ja luopuu oikeudesta suulliseen oikeudenkäyntiin.

Työryhmä ehdottaa myös, että ajoikiellon määrääminen siirrettäisiin kaikilta osin poliisille. Lisäksi ajokieltomenettelyä yksinkertaistettaisiin, ja muutoksenhaku ajokieltopäätöksiin tapahtuisi vaati-

malla oikeusasiaa ja valittamalla sen jälkeen hallinto-oikeuteen.

Sakkomenettelyn laajentamisen tavoitteena on mahdollistaa tuomioistuinten keskittyminen ydintehtäviinsä. Kun entistä useampia selviä ja yksinkertaisia rikosasioita käsiteltäisiin sakkomenettelyssä, tuomioistuimet ja syyttäjät voisivat keskittyä vaativampiin asioihin. Ehdotettu uudistus merkitsisi myös rikosasioiden käsittelyn nopeutumista sekä kustannussäästöjä. Työryhmä arvioi, että sakkomenettelyn laajentamisen myötä noin 10 000 asiaa siirtyisi tuomioistuinten kirjallisesta menettelystä sakkomenettelyyn. Asioista noin puolet olisi rattijuopumuksia. Ehdotetut muutokset koskevat 1. joulukuuta voimaan tullutta uutta sakkomenettelyä.

väkivaltaa. Yhteys näiden välillä on heikompi kuin mitä median perusteella voisi luulla. Myös biologinen kriminologia oli kongressissa hyvin edustettuna. Esimerkiksi **Jamie M. Gajos** esitteli tuloksia, joiden mukaan lisääntynyt omega-3-rasvahappojen saanti parantaa kognitiivisia suorituksia ja vähentää käytöshäiriöitä. Tämä voisi tarjota kustannustehokkaan tavan ehkäistä rikollisuutta ja häiriöitä esimerkiksi vankiloissa.

Omassa paneelissaan viiden kriminologisen lehden päätoimittajat kertoivat työtavoistaan ja antoivat vinkkejä julkaisemista varten. **David Weisburd** lohkaisi, että vaikka vertaisarviointi on ”kaamea systeemi”, on se silti paras käytettävissä oleva menetelmä. Yhtenä vinkkinä käsikirjoitusten kehittämiseen oli se, että niistä voisi muotoilla enemmän tarinalluonteisia kirjoituksia, joissa on juoni.

Oma esitykseni käsittelee rikosuria Suomessa, Tanskassa ja Hollannissa. Tar kastelun kohteena olivat keskeisimmät

rikosurien piirteet, kuten rikollisuuden yleisyys, rikosten määrä rikoksentehtäjä kohden ja rikollisuuden kasautuminen. Hyödynsin 1980-luvun syntymäkohorttiaineistoja ja poliisirekisteritietoja kustakin maasta. Suomen osalta tiedot perustuvat FinnCrime-tutkimukseeni. Erot maiden välillä ovat erityisen mielenkiintoisia, perustuvathan kriminologiset teorit pitkälti ajatukseen ihmiskäyttäytymisen universaalisuudesta, ja vertailumaat ovat melko samankaltaisia moderneja länsimaisia yhteiskuntia. Selkein ero oli, että Hollannissa rikollisuus saavuttaa lakipisteensä joitakin vuosia vanhempana kuin Suomessa ja Tanskassa. Lisäksi Suomessa rikollisuus kasautuu pienelle ryhmälle vahvemmin kuin kahdessa muussa maassa. Esitykseni perustui lukuun, jonka olen kirjoittanut pian ilmestyvään kirjaan (Arjan Blokland ja Victor van der Geest, toim.: *The International Handbook of Life-Course Criminology*).

Kaiken kaikkiaan ASC:n kongressin

taso järjestelyjen sujuvuuden ja tieteellisen annin näkökulmasta oli korkea. Tilaisuus kerää yhteen maailman aktiivisimmat kriminologit, ja sitä voidaan pitää koko tieteenalan ehdottomana huippu tapahtumana. Vaikka yleisvaikutelmana oli, että mihinkään täysin uuteen ja mul listavaan en törmännyt, kertonee tämä siitä, että kriminologia tieteenalana on vakiintumassa; aikaisemmin esitettyä hypoteeseja voidaan nyt varmentaa ja tarkentaa uuden tutkimustiedon avulla. Lisäksi tietyt teemat, kuten rangaistuskeskeisen kriminaalipolitiikan arvostelu, ovat jonkinlaisia ikuisuusaiheita. Joka tapauksessa tätä vuotuista kongressia voidaan pitää niin tärkeänä tapahtumana, että Suomestakin toivoisi laajempaa osallistujajoukkoa. Ensi vuonna tapahtuma järjestetään Philadelphiassa.

Kirjoittaja on tutkijatohtori Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa ja päätoimittaja lehdessä Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention.

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus- alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa + alv. 10 %. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, nettilomakkeella (www.haaste.om.fi) tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa + alv. 10% /4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
- määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki